

LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETAS

Ryšardas Burda
Rolandas Krikščiūnas
Eglė Latauskienė
Hendryk Malevski
Snieguolė Matulienė

KRIMINALISTIKOS TAKTIKA IR METODIKA

Mokomasis leidinys
nuotolinėms studijoms

Vilnius, 2004

UDK 343.98(075.8)

Kr246

Mokomąjį leidinį parengė:

doc. dr. Ryšardas Burda (Pratarmė, I d. 1, 2, 7, 10 sk.; II d. 11, 19 sk.; Pabaigos žodį) – atsakingasis redaktorius

dr. Rolandas Krikščiūnas (I d. 5, 6, 7, 8, 9 sk.)

Eglė Latauskienė (II d. 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 sk.)

prof. dr. Hendryk Malevski (I d. 3, 4 sk.)

Snieguolė Matulienė (II d. 12, 13, 14, 15 sk.)

Recenzavo:

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedros vedėjas dr. **Alvydas Barkauskas**;

Lietuvos policijos generalinio komisaro pavaduotojas **Stanislovas Liutkevičius**

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Kriminalistikos katedros 2003 m. rugsėjo 8 d. posėdžio sprendimu (protokolas Nr. 1KRK–2) leidinys rekomenduotas spausdinti

Lietuvos teisės universiteto vadovėlių, monografijų, mokslinių, mokomųjų, metodinių bei kitų leidinių aprobavimo spaudai komisija 2003 m. rugsėjo 9 d. posėdyje (protokolas Nr. 2L–1) leidinį patvirtino spausdinti

TURINYS

Pratarmė.....	5
I dalis. Kriminalistikos taktika.....	7
1 skyrius. Kriminalistikos taktikos teoriniai pagrindai ir sistema.....	7
2 skyrius. Kriminalistikos versijos ir nusikalstamų veikų tyrimo planavimas.....	16
3 skyrius. Apžiūros taktika.....	23
4 skyrius. Įvykio vietos tyrimo taktika.....	37
5 skyrius. Apklauso ir akistatos taktika.....	43
6 skyrius. Parodymų patikrinimo vietoje taktika.....	50
7 skyrius. Kratos ir poėmio taktika.....	55
8 skyrius. Parodymo atpažinti taktika.....	61
9 skyrius. Eksperimento taktika.....	67
10 skyrius. Ekspertizės skyrimo taktika.....	71
II dalis. Atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodika.....	78
11 skyrius. Kriminalistikos metodikos teoriniai pagrindai ir sistema. Bendroji kriminalistikos metodika.....	78
12 skyrius. Kriminalistinė nusikalstamų veikų charakteristika ir nusikalstamų veikų tyrimo situacijos.....	85
13 skyrius. Nužudymų ir sveikatos sutrikimų tyrimas.....	91
14 skyrius. Išžagininimų tyrimas.....	99

15 skyrius. Viešosios tvarkos pažeidimų tyrimas.....	105
16 skyrius. Vagysčių ir plėšimų tyrimas.....	109
17 skyrius. Turto prievartavimo tyrimo ypatumai.....	116
18 skyrius. Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams tyrimas.....	120
19 skyrius. Nusikalstamų veikų ekonomikai tyrimo pagrindai.....	126
20 skyrius. Eismo įvykių tyrimas.....	133
21 skyrius. Padegimų ir priešgaisrinių saugumo taisyklių nusikalstamų pažeidimų tyrimas.....	138
22 skyrius. Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis, tyrimas.....	143
23 skyrius. Aplinkos apsaugos taisyklių nusikalstamų pažeidimų tyrimas.....	148
24 skyrius. Darbo saugos taisyklių nusikalstamų pažeidimų tyrimas.....	155
25 skyrius. Nepilnamečių daromų nusikalstamų veikų tyrimo ypatumai.....	160
26 skyrius. Organizuotų grupuočių daromų nusikalstamų veikų tyrimo ypatumai.....	165
Pabaigos žodis.....	171

PRATARMĖ

Kriminalistika – mokslas apie nusikalstamų veikų tyrimą. Jame kaip kempinėje susigeria daug gamtos, medicinos, sociologijos, teisės ir kitų mokslų laimėjimų. Pastarieji naudojami įvairiems nusikalstamų veikų tyrimo uždaviniams atlikti. Tačiau kriminalistikoje nėra stebuklingų techninių įrenginių arba rekomendacijų. Nusikaltimų tyrimo sėkmė priklauso nuo tyrėjų sugebėjimų ir jų pasirengimo. Tiriant nusikalstamas veikas naudojama įvairi technika, įvairūs metodai. Kriminalistikos dalyko dėstymo praktika rodo, kad studentams dažnai sunku suprasti tokią milžinišką informacijos kiekį.

Šis kriminalistikos leidinys skirtas neakivaizdinių studijų socialinių mokslų teisės krypties studentams. Jis turėtų padėti susiorientuoti kriminalistikos mokslo, kriminalistikos taktikos ir atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodikos dalyse, susidaryti bendrą vaizdą ir suprasti jo sistemą.

Nuotolinio mokymo leidinys taip pat tinka dieninių studijų studentams bei kitiems, savarankiškai studijuojantiems kriminalistiką.

Autoriai, sudarydami nuotolinio mokymo leidinį, rėmėsi Lietuvos teisės universiteto Kriminalistikos katedros mokslininkų parengta kriminalistikos programa.

Kiekvienas skyrius skirtas atskirai kriminalistikos temai. Kiekvienas skyrius turi vienodą struktūrą. Pradžioje pateikiama tos temos kriminalistikos programos ištrauka, tada išdėstomos pagrindinės sąvokos, tikslai, uždaviniai, dalyko struktūra arba klasifikacija, kiti svarbūs šios temos aspektai, į kuriuos studentui būtina atkreipti dėmesį. Vėliau pateikiami kontroliniai klausimai. Kiekvienos temos kontrolinius klausimus studentas gali naudoti savikontrolei, be to, dėstytojas gali juos naudoti seminaruose arba rengdamas kolokviumus ir pan. Kiekviename skyriuje pateikiamos tai temai skirtų rašto darbų (referatų) temos. Priklausomai nuo mokymo organizavimo, jos gali būti naudojamos kaip seminaro aptarimo (diskusijos) klausimai arba referatų temos. Pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas. Tam, kad studentai galėtų lengviau rasti

reikiamą informaciją, literatūra skirstoma į pagrindinę ir papildomą. Pagrindinės literatūros sąraše studento patogumui nurodyti ne tik šaltiniai, bet ir skaitytini puslapiai. Nurodomos literatūros sąrašas nėra baigtinis, ir studijuojantieji kriminalistiką turėtų sekti literatūrą ir ieškoti naujų šaltinių.

Parengtas leidinys nėra išsamių žinių šaltinis. Studentas darytų didelę klaidą ruošdamasis seminarui, įskaitai ar egzaminui tik iš šio leidinio. Tai tik tam tikras kelrodis į platų, sunkų, bet kartu ir įdomų kriminalistikos pasaulį.

I DALIS

KRIMINALISTIKOS TAKTIKA

1 skyrius

KRIMINALISTIKOS TAKTIKOS TEORINIAI PAGRINDAI IR SISTEMA

Kriminalistikos taktikos samprata ir uždaviniai. Logikos, psichologijos, valdymo mokslo, MDO ir kitų specialiųjų mokslo disciplinų duomenų naudojimas kriminalistikos taktikoje. Kriminalistikos taktikos sistema.

Taktinių būdų samprata. Jų leistinumo baudžiamajame procese kriterijai. Taktinės kombinacijos ir taktinės operacijos sąvokos ir jų vaidmuo aiškinant nusikalstamas veikas.

Taktinių būdų naudojimo ypatybės dalyvaujant gynėjui ikiteisminiame tyrime. Taktinių būdų naudojimo ypatumai nagrinėjant bylą teisme.

Tarpžinybinio bendradarbiavimo ir sąveikos taktiniai aspektai aiškinant ir tiriant nusikalstamas veikas.

Atskiro ikiteisminio tyrimo veiksmo arba procesinės prievartos priemonės taktikos tipinė struktūra. Pasirengimo tyrimo veiksmui etapas. Pagrindinis tyrimo veiksmo etapas. Baigiamasis tyrimo veiksmo etapas.

1.1. Kriminalistikos taktikos samprata

Kriminalistikos taktika – tai mokslo teiginių sistema, rengianti tyrimo organizavimo ir planavimo rekomendacijas, tyrėjų elgesio bei atskirų ikiteisminio tyrimo veiksmų, skirtų duomenų apie tiriamąjį nusikalstamą įvykį, rinkimui ir tyrimui atsižvelgiant į konkrečią tyrimo situaciją.

1.2. *Kriminalistikos taktikos sistema*

Kriminalistikos taktiką sudaro šios pagrindinės dalys:

1) bendroji dalis:

- ✓ bendrų teiginių sistema;
- ✓ mokymas apie kriminalistines versijas;
- ✓ nusikalstamų veikų tyrimų planavimas;
- ✓ rekomendacijos, susijusios su organizacinių priemonių įgyvendinimu;
- ✓ ikiteisminio tyrimo pareigūno bendradarbiavimas su prokuroru ir kitų institucijų pareigūnais;
- ✓ taktinės operacijos;
- ✓ taktinis sprendimas;
- ✓ atskiro ikiteisminio tyrimo veiksmo taktika.

2) specialioji dalis arba atskirų tyrimo veiksmų taktika:

- ✓ apžiūros taktika;
- ✓ apklausos taktika;
- ✓ kratos ir poėmio taktika ir t. t.

1.3. *Kriminalistikos taktikos šaltiniai*

Pagrindiniai kriminalistikos taktikos šaltiniai yra:

- ✓ baudžiamojo proceso normos, reglamentuojančios bendrą nusikalstamų veikų tyrimą bei atskirų ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimą;
- ✓ Generalinio prokuroro įsakymai, kuriais nustatoma atskirų procesinių veiksmų atlikimo tvarka ir kitos rekomendacijos (BPK 134 str.: „<...> Paėmus dokumentus, įtariamajam išduodama generalinio prokuroro nustatytos formos pažyma, kurioje nurodomi paimti dokumentai.“, BPK 176 str.: „<...> Generalinio prokuroro nustatyta tvarka prokurorai privalo kontroliuoti, kaip laikomasi šio straipsnio 1 dalyje nustatyto reikalavimo...“ ir pan.);
- ✓ kitos kriminalistikos mokslo dalys: kriminalistikos technikos, bendroji metodikos teorija;
- ✓ teisės ir kitų socialinių mokslų teiginiai: baudžiamosios teisės, kriminologijos, teismo psichologijos ir kt.

1.4. Taktinio būdo sąvoka ir leistinumų reikalavimai

Taktinis būdas – tai racionaliausias, efektyviausias tyrėjo veikimo būdas (elgesys), kurį jis pasirenka atsižvelgdamas į konkrečią tyrimo situaciją ir kuriuo pasiekiamas optimalus rezultatas.¹

Taktinių būdų leistinumų reikalavimai:

- ✓ atitikti baudžiamojo proceso normas;
- ✓ atitikti moralės ir etikos normas;
- ✓ saugumas;
- ✓ mokslinis pagrįstumas;
- ✓ efektyvumas;
- ✓ ekonomiškumas;
- ✓ kiti.

1.5. Taktinių – kriminalistinių būdų klasifikacija

Taktiniai būdai klasifikuojami remiantis tam tikrais pagrindais:

- ✓ pagal jų atlikimo sudėtingumą;
- ✓ pagal jų mokslinį pagrįstumą;
- ✓ pagal jų įtvirtinimą teisės aktuose;
- ✓ pagal jų taikymo apimtį.

1.6. Kriminalistinės rekomendacijos sąvoka ir klasifikacija

Kriminalistinė rekomendacija – tai mokliškai pagrįstas ir praktikoje patikrintas patarimas, susijęs su taktinio būdo parinkimu ir taikymu.

Kriminalistinės rekomendacijos skirstomos ir dvi grupės:

- ✓ bendrasis – taikomos nepriklausomai nuo susiklosčiusios situacijos ir įvairių nusikalstamų veikų tyrėjų;
- ✓ specialiausias – skirtos konkrečiai nusikalstamų veikų tyrėjų kategorijai, remiantis konkrečia situacija.

1.7. Taktinės kombinacijos sąvoka, klasifikacija ir tikslai

Trumpoje kriminalistikos enciklopedijoje² **taktinė kombinacija** aiškinama kaip konkrečios nusikalstamos veikos tyrimo situacijos nu-

¹ Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 222.

² Криминалистическая энциклопедия. Автор-составитель Р. С. Белкин. – Москва, 1997. С. 222.

lemtų bendru sumanymu sujungtų taktinių būdų ir tyrimo arba kitokių veiksmų derinys sprendžiant konkrečius tyrimo uždavinius.

Taktinės kombinacijos skirstomos į:

- 1) paprastas, apimančias keletą tyrimo veiksmo taktinių būdų.
- 2) sudėtingas, apimančias keletą skirtingų arba vienodų tyrimo veiksmų ir juose naudojamus taktinius būdus.

Paprastos taktinės kombinacijos skirstomos į:

- ✓ refleksines, kurių tikslas – asmens refleksinis valdymas, trukdantis atlikti parengtinį tardymą, mažinantis jo įtaką tyrimui;
- ✓ kontrolines, kurios tikslina tyrimo veiksmo ir tyrimo eigos tikslingumą.

Sudėtingos taktinės kombinacijos, atsižvelgiant į tyrimo veiksmų rūšis, gali būti:

- ✓ tapačios – tai taktinė kombinacija, kurią sudaro vienos rūšies tyrimo veiksmų;
- ✓ skirtingos – tai taktinė kombinacija, susidedanti iš įvairių tyrimo veiksmų.

Taktinės kombinacijos tikslai gali būti:

- ✓ įtariamajam tam tikro vaizdo apie aplinkybes ir sąlygas, kuriomis teks veikti, suformavimas;
- ✓ įtariamajam tokių sąlygų sudarymas, kuriomis veikdamas jis patektų į nepalankias aplinkybes (pvz., sutrukdytų paslėpti įkalčius, ir tai sudarytų galimybę sulaikyti įtariamąjį su įkalčiais ir pan.);
- ✓ klaidingo įvaizdžio apie aplinkybes ir sąlygas, kuriomis teks kaltinamajam veikti, tyrėjo tikslus ir pan., suformavimas;
- ✓ klaidingos nuomonės apie tyrimo veiksmo tikslus ar informaciją, žinomą tyrėjui, sukūrimas;
- ✓ palankaus įtariamojo elgesio formavimas;
- ✓ įtariamojo suvokimo formavimas, kad pasirinktas pasipriešinimo būdas beprasmiškas.

1.8. Taktinės operacijos požymiai, klasifikacija ir atlikimo etapai

Taktinės operacijos požymiai:

- ✓ procesinių ikiteisminio tyrimo, operatyvinių ir kitų veiksmų sistema;
- ✓ visi veiksmai yra suderinti tarpusavyje ir sudaro vientisą veiksmų planą;
- ✓ taktinė operacija skirta konkrečiam nusikalstamos veikos tyrimo uždaviniui spręsti;
- ✓ taktinei operacijai turi vadovauti vienas asmuo (dažniausiai – ikiteisminio tyrimo pareigūnas arba prokuroras);
- ✓ taktinė operacija atliekama konkrečioje tyrimo situacijoje.

Taktinės operacijos skirstomos pagal turinį:

- 1) vienanarūšės – susidedančias iš tų pačių ikiteisminio tyrimo veiksmų;
- 2) įvairiarūšės – susidedančias iš įvairių veiksmų (pvz., tyrimo veiksmų, operatyvinės paieškos, revizinių ir organizacinių veiksmų).

Taktinės operacijos atliekamos keliais etapais:

- 1) taktinės operacijos tikslo nustatymas ir sprendimo priėmimas.

Sprendimo priėmimo pagrindas turi būti:

- ✓ taktinė užduotis;
  - ✓ atitinkama tyrimo situacija;
  - ✓ taktinio sprendimo pasirinkimas;
  - ✓ užduoties išsprendimas įmanomas tik keliais tyrimo, operatyviais arba kitais veiksmais;
  - ✓ turi būti galimybė procesiškai įforminti taktinės operacijos rezultatus.
- 2) taktinės operacijos modeliavimas. Šis etapas išsiskiria informacijos analize, versijų kėlimu, priemonių ir būdų pasirinkimu.
  - 3) pasiruošimas taktinei operacijai.

Šiame etape sprendžiami klausimai, susiję su:

    - ✓ tam tikrų sąlygų sudarymu;
    - ✓ atitinkama dalyvių sudėtimi;
    - ✓ transporto, kriminalistiniu ir techniniu priemonių paruošimu;
    - ✓ taktinės operacijos fiksavimo priemonių parinkimu.
  - 4) taktinės operacijos atlikimas.

- 5) kriminalistinės taktinės operacijos fiksavimo etapas ypatingas tuo, kad lygiagrečiai su tyrimo veiksmų protokolais surašomi operatyvinių ir kitų veiksmų dokumentai (pvz., skirtingų ikiteisminio tyrimo veiksmų protokolai, revizijos aktai, specialistų išvados ir pan.).
- 6) paskutinis taktinės operacijos etapas yra visos operacijos rezultatų įvertinimas ir analizė.

1.9. Tyrimo veiksmo taktikos samprata ir bendri principai

Ikiteisminio tyrimo veiksmo taktika – tai tikslingiausių taktinių būdų, naudojamų pasiruošiant, atliekant ir fiksuojant tą veiksmą, visuma, užtikrinanti maksimalų ir kryptingą ikiteisminio tyrimo veiksmo organizavimą ir planingą jo atlikimą griežtai laikantis baudžiamojo proceso įstatymo normų.

Tyrimo veiksmo taktika, susijusi su jo atlikimo etapais (stadijomis), apima:

- ✓ pasiruošimą tyrimo veiksmui;
- ✓ jo darymo taktinius būdus;
- ✓ tyrimo veiksmo eigos ir rezultatų fiksavimo taktinius klausimus;
- ✓ gautų rezultatų analizę ir vertinimą;
- ✓ baigiamieji veiksmai.

Atskiro ikiteisminio tyrimo veiksmo taktikos bendrieji principai:

- ✓ teisėtumas;
- ✓ tikslingumas;
- ✓ situacingumas;
- ✓ nuoseklumas;
- ✓ kriminalistinis–techninis aprūpinimas;
- ✓ nusikalstamų veikų tyrėjų ir specialistų bendradarbiavimas.

1.10. Atskiro ikiteisminio tyrimo veiksmo struktūra

- 1) I etapas – pasirengimas tyrimo veiksmui;
  - ✓ pirma stadija;
  - ✓ antra stadija.
- 2) II etapas – tyrimo veiksmo atlikimas;
  - ✓ pirma stadija;
  - ✓ antra stadija.

- 3) III etapas – tyrimo veiksmo eigos ir rezultatų fiksavimas;
  - ✓ pagrindinis fiksavimo būdas ir forma;
  - ✓ papildomi fiksavimo būdai ir formos.
- 4) IV etapas – tyrimo veiksmo analizė ir įvertinimas.
- 5) V etapas – baigiamieji organizaciniai veiksmai.

Tenka pažymėti, kad kai kuriuose tyrimo veiksmuose pasirengimo ir atlikimo etapai skirstomi į stadijas: pvz., pasirengimo iki išvykstant į įvykio vietą stadija ir pasirengimo įvykio vietoje stadija; statinė apžiūros stadija ir dinaminė apžiūros stadija.

1.11. Prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų bendradarbiavimo formos

Prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų bendradarbiavimas pasireiškia:

- ✓ ikiteisminio tyrimo pareigūno susipažinimu su bylos medžiaga, esančia pas prokurorą, kai tyrimą atlieka pastarasis;
- ✓ prokuroro susipažinimu su operatyvine medžiaga, esančia pas ikiteisminio tyrimo pareigūną;
- ✓ prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūno bendradarbiavimu priimant sprendimus, rengiant veiksmus, kuriems būtina ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis;
- ✓ bendru tyrimo veiksmų planavimu baudžiamojoje byloje;
- ✓ nuolatiniai keitimusi informacija, gauta atliekant tyrimo veiksmus arba atliekant operatyvines paieškos priemones;
- ✓ tiesioginė ikiteisminio tyrimo pareigūno pagalba prokurorui organizuojant ir atliekant ikiteisminio tyrimo veiksmus (pvz., kratos, ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamos apklausos ir kt. metu);
- ✓ kriminalinės paieškos pareigūnų, atskirų prokurorų privalomų nurodymų (BPK 170 str.) vykdymu;
- ✓ nuolatiniai ir reguliariai prokuroro informavimu apie nusiikalstamos veikos tyrimo eigą;
- ✓ prokuroro arba ikiteisminio tyrimo pareigūno atskiru pavedimu kitos vietovės ikiteisminio tyrimo pareigūnui (BPK 175 str.).

Bendradarbiavimas gali būti:

- ✓ nuolatinis;

- ✓ periodinis (terminą nustato prokuroras);
- ✓ atskirais pavedimais.

Bendradarbiavimo formos:

- ✓ akivaizdžiai (asmeniškai susitinkant);
- ✓ neakivaizdžiai (telefonu arba trumposiomis žinutėmis, vaizdo ryšiu ir pan.);
- ✓ raštu.

?? ? *Kontroliniai klausimai*

1. Kokia kriminalistikos taktikos sąvoka ir kokie jos uždaviniai?
2. Kriminalistinės taktikos teisiniai, psichologiniai ir etiniai pagrindai?
3. Koks kriminalistikos taktikos ryšys su kitomis kriminalistikos dalimis?
4. Kuri kriminalistikos taktikos sąvoka svarbiausia?
5. Kokia kriminalistikos taktikos struktūra?
6. Kokia atskiro ikiteisminio tyrimo veiksmo tipinė struktūra?
7. Kokios taktinės operacijos ir taktinės kombinacijos sąvokos, jų atribojimas?
8. Kokios tarpžinybinio bendradarbiavimo ir sąveikos formos?

Referatų temos

1. Atskirų tyrimo veiksmų taktika ir kriminalistinė technika: jų santykis.
2. Kriminalistinė taktika ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatos: ikiteisminio tyrimo veiksmų analizė.
3. Taktinio būdo sąvoka, reikalavimai ir jo naudojimo ypatumai.
4. Taktinio būdo, taktinės kombinacijos, taktinės operacijos skiriamieji bruožai.
5. Atskirų ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimo ypatumai dalyvaujant ikiteisminio tyrimo teisėjui.
6. Prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų bendradarbiavimas.
7. Operatyvinės veiklos rezultatų naudojimo organizaciniai-taktiniai būdai atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas.

2 skyrius

KRIMINALISTINĖS VERSIJOS IR NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ
TYRIMO PLANAVIMAS

Nusikalstamos veikos tyrimas kaip praeities įvykio pažinimo procesas. Kriminalistinės versijos sąvoka, jos gnoseologinė ir loginė prigimtis.

Kriminalistinių versijų klasifikavimas (tyrimo, paieškos, eksperimentinės teismo versijos. Bendrosios, atskirosios ir detaliosios versijos). Tipinės versijos. Kontraversijos.

Versijų konstravimas. Versijų kelimo pagrindai. Analizės, sintezės, indukcijos, dedukcijos, analogijos metodų taikymas keliant versijas. Versijų loginė verifikacija.

Versijų patikrinimo pagrindinės taisyklės ir metodai. Versijų patikrinimo organizavimas. Tyrimo veiksmų ir operatyvinės paieškos priemonių versijai patikrinti nustatymas.

Versijos ir nusikalstamų veikų tyrimo planavimas. Versijų reikšmė ir vaidmuo pradiniuose ir tolesniuose nusikalstamos veikos tyrimo etapuose.

Nusikalstamų veikų tyrimo organizavimo ir planavimo samprata, reikšmė ir rūšys. Tyrimo planavimo principai. Tyrimo planavimas ir įrodinėjimo dalykas. Tyrimo planavimo elementai. Tyrimo planavimas ir nusikalstamos veikos tyrimo situacijos.

Tyrimo planavimo technika. Tyrimo planavimo ypatumai sudėtingose daugiaepizodėse bylose. Kalendorinis planavimas. Mėnesio, savaitės, dienos darbo planų sudarymo ypatumai.

Atskirų ikiteisminio tyrimo veiksmų planavimas.

2.1. Kriminalistinė versija – tai faktiniais duomenimis pagrįsta nusikalstamos veikos tyrėjo prielaida apie tiriamą įvykį arba atskiras jo aplinkybes.

2.2. *Versijų klasifikavimas*

Versijų klasifikacija pagal aiškinamų aplinkybių apimtį ir pobūdį: bendrosios, atskirosios, detaliosios.

Pagal versijų kėlimo subjekta:

- ✓ asmenų, tiriančių nusikalstamas veikas (tyrimo, paieškos, teismo);
- ✓ asmenų, dalyvaujančių tiriant nusikalstamą veiką (specialisto, nukentėjusiojo, įtariamojo, kaltinamojo, liudytojo, gynėjo, kitų).

Pagal tikėtinumą laipsni: labiau tikėtinos, mažiau tikėtinos;

Pagal įrodinėjimą dalyką: kaltinamosios, ginamosios;

Pagal apibrėžtumo pobūdį: tipinės, konkrečios;

Pagal raiškos formą: versijos, kontroversijos;

Pagal įvykio arba aplinkybių aiškinimo laiką: aiškinančios būtus įvykius arba aplinkybes (retrospektyvinės), aiškinančios būsimus įvykius arba aplinkybes (prognostinės).

2.3. *Metodai, taikomi keliant versijas*

Loginiai metodai taikomi keliant versijas (analizė, indukcija, analogija, dedukcija, sintezė).

2.5. *Versijų kėlimo šaltiniai*

- 1) procesiniai (gauti atliekant procesinius veiksmus);
- 2) neprocesiniai (gauti atliekant neprocesinio pobūdžio veiksmus).

2.6. *Versijų kėlimo taisyklės*

- 1) keliamos tik realios versijos, pagrįstos nusikalstamos veikos tyrimo faktine medžiaga;
- 2) versija neturi prieštarauti mokslinėms nuostatomis;
- 3) versija turi būti konkreti prielaida apie nusikalstamos veikos įvykį arba atskiras aplinkybes;
- 4) versija turi būti teisingai logiškai iškelta, paprasta ir nepriekaištinga.

2.7. *Versijų tikrinimo taisyklės ir būdai*

- 1) iš versijos turi būti išvesti visi galimi sekmenys;
- 2) tarp išvestų sekmenų turi būti loginis ryšys;

- 3) tiriant versijas turi būti gauti atsakymai į visus klausimus, sudarančius versijos turinį;
- 4) versijas tikrinti rekomenduotina lygiagrečiuoju tikrinimo būdu.
- 5) versijų tikrinimas baigiamas tik tada, kai viena iš jų pasitvirtina, o kitos atkrenta arba yra paneigiamos.

Versijų tikrinimo būdai: a) lygiagretus, b) pasirenkant labiau tikėtiną.

2.8. *Versijų kėlimo ir tikrinimo procesas*

- 1) pradinė informacija
- ↓
- 2) intuityvus spėjimas
- ↓
- 3) loginis samprotavimas
- ↓
- 4) versijos kėlimas
- ↓
- 5) sekmenų išvedimas iš versijos
- ↓
- 6) versijos tikrinimas
- ↓
- 7) tikras žinojimas

2.9. *Nusikalstamos veikos tyrimo planavimas*

Nusikalstamos veikos tyrimo planavimas – tai toks moksliskai pagrįstas nusikalstamų veikų tyrimo metodas, kurio esmę sudaro tikslingiausių, racionaliausių tyrimo organizacijos ir konkrečių nusikalstamų veikų tyrimo būdų nustatymas, ikiteisminio tyrimo gautais duomenimis pagrįstų versijų kėlimas ir tikrinimas, planingas ir kryptingas nusikalstamą veiką įrodančių duomenų rinkimas.

Tyrimo planavimo principai:

✓ teisėtumas;	✓ individualumas;
✓ realumas;	✓ pagrįstumas;
✓ konkretumas;	✓ dinamiškumas.

Pagrindinės nusikalstamos veikos tyrimo planavimo rūšys:

- ✓ konkrečios bylos tyrimo planavimas;
- ✓ visų turimų bylų tyrimo planavimas;
- ✓ atskirų tyrimo veiksmų planavimas.

Nusikalstamos veikos tyrimo planų rūšys:

- ✓ kalendorinis planas;
- ✓ visų baudžiamųjų bylų tyrimo planas;
- ✓ vienos bylos tyrimo planas;
- ✓ konkretaus ikiteisminio tyrimo veiksmo planas.

Planavimo formos:

- ✓ rašytinės;
- ✓ grafinės;
- ✓ loginės;
- ✓ mišrios.

2.10. Bendri planuojamo tyrimo veiksmo spęstini klausimai ir planavimo sąlygos

Spęstini klausimai: (tikslas, vieta, laikas, dalyviai, veiksmo atlikimo tvarka ir taktiniai būdai, veiksmo fiksavimo būdai, kriminalistinės techninės priemonės).

Būtinios planavimo sąlygos:

- ✓ pradinė informacija;
- ✓ susidariusios nusikalstamos veikos tyrimo situacijos įvertinimas ir prognozavimas;
- ✓ realios galimybės, priemonės ir būdai planavimo tikslams įgyvendinti.

Pasiruošimo ikiteisminio tyrimo veiksmui planas:

- ✓ tyrimo veiksmo tikslas;
- ✓ nustatyti, kokius faktinius duomenis, versijas reikia patikrinti;
- ✓ numatyti tyrimo veiksmo dalyvius;
- ✓ organizacinės techninės priemonės, reikalingos tyrimo veiksmo eigai užfiksuoti;
- ✓ kiti veiksmai.

2.11. Pagrindiniai planavimo elementai

- 1) bylos ir kitos faktinės medžiagos žinojimas;
- 2) tyrimo veiksmų atlikimo nustatymas;
- 3) kiekvieno iš jų atlikimo taktikos pasirinkimas;
- 4) pagrindinių nusikalstamos veikos tyrimo kryptių (versijų) nustatymas;
- 5) organizacinių veiksmų nustatymas, jų atlikimo taktikos pasirinkimas;
- 6) duomenų (potencialių įrodymų) rinkimo ir patikrinimo būdų, jų atlikimo laiko ir vietos nustatymas;
- 7) tyrimo veiksmų eiliškumo nustatymas.

2.12. Planavimo stadijos

- 1) pirminių ir neatidėliotinių tyrimo veiksmų planavimas;
- 2) tolesnių tyrimo veiksmų planavimas.

Konkrečios bylos tyrimo plano sudarymo pagrindai:

- ✓ pagal iškeltas versijas;
- ✓ pagal atskirus epizodus;
- ✓ pagal įtariamuosius.

2.13. Konkrečios bylos tyrimo plano pagal versijas pavyzdys

Nusikalstamos veikos tyrimo versijos	Versijų tikrinimo būdai, tyrimo ir kiti veiksmai	Organizacinės – techninės priemonės	Įvykdymo terminai	Pastabos

2.14. Konkrečios bylos tyrimo plano pagal atskirus nusikalstamos veikos epizodus pavyzdys

Epizodo turinys	Aplinkybės, kurias reikia patikrinti	Tikrinimo būdai	Organizacinės – techninės priemonės	Įvykdymo terminai	Pastabos

???

Kontroliniai klausimai

1. Kas yra kriminalistinė versija ir kokie jos uždaviniai?
2. Kokia versijų reikšmė tiriant nusikalstamas veikas?
3. Kuo skiriasi kriminalistinė versija nuo hipotezės?
4. Kokie yra kriminalistinių versijų klasifikavimo pagrindai?
5. Kokios yra kriminalistinių versijų rūšys?
6. Kokios yra versijų kėlimo taisyklės?
7. Kokias žinote kriminalistinių versijų tikrinimo taisykles?
8. Kokiomis priemonėmis tikrinamos kriminalistinės versijos?
9. Kuo skiriasi nusikalstamų veikų tyrimo organizavimas ir tyrimo planavimas?
10. Kokie yra planavimo principai?
11. Kokios planų ir planavimo rūšys?
12. Kokie yra planavimo elementai?
13. Kokia yra planavimo technika?
14. Kokie yra atskiro tyrimo veiksmo planavimo elementai?

Referatų temos

1. Kriminalistinės versijos samprata.
2. Kriminalistinių versijų klasifikacija.
3. Kriminalistinių versijų kėlimo ir tikrinimo taisyklės tiriant nusikalstamas veikas.
4. Kriminalistinės versijos ir tyrimo automatizavimas.
5. Nusikalstamų veikų tyrimo organizavimas policijoje.
6. Nusikalstamų veikų tyrimo planavimas atsižvelgiant į tyrimo situacijas.
7. Informacinių technologijų naudojimas planuojant nusikalstamų veikų tyrimą.

Literatūra

Pagrindinė

1. Barkauskas A. Kriminalistinės versijos. – Vilnius, 2000.
2. Burda R. Kriminalistikos taktika. – Vilnius, 2001. P. 59–73.

3 skyrius APŽIŪROS TAKTIKA

Apžiūros taktikos samprata, esmė ir rūšys. Apžiūros reikšmė nusikalstamų veikų tyrimui. Apžiūros tikslai ir uždaviniai. Apžiūros metodai.

Apžiūros struktūra: etapai ir stadijos. Pasirengimo apžiūrai etapas. Pagrindinis apžiūros etapas. Baigiamasis apžiūros etapas. Apžiūros dalyviai ir jų funkcijos. Specialisto vaidmuo apžiūroje. Mokslinių–techninių priemonių naudojimas apžiūroje.

Negatyvios aplinkybės ir jų reikšmė. Inszenizacijų išaiškinimas atliekant apžiūras. Asmens apžiūros taktika. Lavono apžiūros taktika. Daiktų apžiūros taktika. Transporto priemonių apžiūros taktika. Kitų objektų apžiūros taktikos ypatumai.

3.1. Apžiūros samprata

Apžiūra – toks procesinis kriminalistinis veiksmas, kurio metu įstatymo numatyta tvarka pareigūnas savo jutiminais organais ir nesudėtingais instrumentiniais metodais observuoja, analizuoja, fiksuoja ir atlieka kitus veiksmus su tiriamu įvykiu susijusiais objektais.

Baudžiamojo proceso kodekso 207 straipsnis reglamentuoja daiktų arba kitų objektų apžiūrą, kai jų nereikia tirti BPK 205 straipsnio nustatyta tvarka.

Atskirų objektų (įvykio vietas ir transporto priemonių) apžiūrą gali atlikti ir gynėjas (BPK 48 str. 1 d. 6 p.).

3.2. Apžiūros rūšys

Apžiūra klasifikuojama įvairiais pagrindais:

- ✓ pagal objektus – įvykio vietą, daiktus, dokumentus, gyvūnus ir jų lavonus, patalpas ir vietas, nesančių įvykio vietomis, gyvus asmenis ir lavonus, transporto priemones, kompiuterines ir kitas elektronines informacijos laikmenas;

- ✓ pagal nuoseklumą – pirminės ir pakartotinės;
- ✓ pagal apimtį – pagrindinės ir papildomos.

3.3. Apžiūros tikslai ir uždaviniai

Pagrindinis apžiūros tikslas – rasti, užfiksuoti, surinkti ir paimti informaciją (ir jos laikmenas) apie nusikalstamos veikos požymių turintį įvykį.

Pagrindiniai apžiūros uždaviniai:

- ✓ išaiškinti tiriamo reiškinio aplinkybes;
- ✓ nusikalstamos veikos pėdsakų ir kitų reikšmingų materialiu objektų fiksavimas, paėmimas ir įvertinimas;
- ✓ gauti pradinę informaciją siekiant kelti versijas;
- ✓ gauti duomenų siekiant organizuoti įtariamojo paiešką;
- ✓ išnagrinėti observuojamo objekto savybes;
- ✓ nustatyti arba rasti su tiriamu įvykiu susijusius pėdsakus arba objektus, ant kurių gali būti pėdsakų;
- ✓ gauti duomenų apie aplinkybes, turėjusias įtakos nusikalstamai veikai padaryti;

3.4. Apžiūros taktikos struktūra

Ją sudaro: apžiūros pasirengimo etapas, pagrindinis apžiūros etapas ir baigiamasis apžiūros etapas.

1. Apžiūros pasirengimo tikslas – pasiruošti ir sudaryti palankias sąlygas apžiūrai ir efektyviai taikyti kriminalistinius metodus, naudoti priemones. Šio etapo metu paruošiamos priemonės, kurios bus reikalingos atliekant apžiūrą, numatomas bendras veiklos planas sprendžiami kiti organizaciniai uždaviniai.

2. Pagrindinis apžiūros etapas yra esminė (darbinė) apžiūros dalis. Jos metu pasirenkami taktiniai apžiūros būdai. Pagrindinį apžiūros etapą sudaro apžvalginė, statinė ir dinaminė stadijos. Apžvalginės stadijos metu susipažįstama su observuojamu objektu. Statinės stadijos metu esantys objektai analizuojami ir fiksuojami. Dinaminės apžiūros metu aktyviais tyrėjo metodais, būdais ir veiksmais randami pėdsakai, nustatomos jų savybės ir pan.

3. Baigiamojo apžiūros etapo metu fiksuojami ir paimami aptikti objektai, analizuojama informacija, sprendžiami organizaciniai uždavi-

niai. Pagrindinis apžiūros fiksavimo būdas – apžiūros aprašymas protokole.

Viena iš svarbiausių apžiūros stadijų yra analitinė. Už apžiūrą atskaitingas asmuo analizuoja iškeltus bendresnio pobūdžio uždavinius ir gautus rezultatus. Apžiūros rezultatai lyginami su turima informacija, iškeltomis versijomis. Įvertinami turimi duomenys. Dažnai, remiantis gauta informacija, galima modeliuoti įvykio mechanizmą ir dalyvavusių jame asmenų veiksmus bei patikrinti kitą turimą informaciją.

3.5. Bendrosios apžiūros atlikimo taktinės taisyklės (visos taikomos tik įvykio vietos apžiūrai)

Atliekant įvykio vietos apžiūrą, būtinas:

- ✓ vieningas vadovavimas apžiūrai (apžiūros atlikimo metu visam jos procesui vadovauja vienas asmuo, tyrėjas (juo gali būti prokuroras arba ikiteisminio tyrimo pareigūnas), kuris paskirsto kitiems apžiūroje dalyvaujantiems pareigūnams jų funkcijas ir užduotis);
- ✓ apžiūros operatyvumas, išsamumas ir visapusiškumas (apžiūra privalo būti atlikta kuo skubiau, siekiant rasti nepakitusių nusikalstamos veikos pėdsakus bei kitus dalykus. Atliekant apžiūrą būtina rasti, kruopščiai apžiūrėti kiekvieną objektą, užfiksuoti rastą informaciją);
- ✓ mokslinių–techninių priemonių ir specialistų pagalbos naudojimas (pasitelkus kriminalistinius metodus, priemones ir pačius kriminalistus procesinį veiksma bus galima atlikti daug efektyviau ir rezultatyviau negu pasikliaujant savo žiniomis ir kompetencija. Nepastebimų informacijos „laikmenų“ negalėsime rasti nesinaudodami kriminalistinėmis techninėmis priemonėmis);
- ✓ bendradarbiavimas su kitomis teisėsaugos tarnybomis (atliekant apžiūras dažnai reikia policininkų, kitų sričių pareigūnų pagalbos, todėl, priklausomai nuo apžiūros rūšies, sudėtingumo ir kitų ypatumų, apžiūroje gali dalyvauti teismo medikas, specialistas kriminalistas, transporto arba valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnai);
- ✓ tam tikrų taisyklių su pėdsakais ir kitais nusikalstamos veikos tyrimui reikšmingais objektais laikymasis (atliekant apžiūras bū-

tina laikytis kriminalistikos nustatytų elgesio su pėdsakais arba kitais objektais taisyklių);

- ✓ apžiūros kryptingumas ir planingumas (apžiūrint reikia žinoti, ko ieškome, tai atlikti nuosekliai, laikantis tam tikros tvarkos, keičiant apžiūros planą priklausomai nuo aptiktų pėdsakų, tačiau niekada nepartartina „lakstyti“ iš vienos vietos į kitą, dažnai keisti užduotis padedantiems pareigūnams).

3.6. Įvykio vietos apžiūros samprata

Įvykio vietos apžiūros tyrimo metu kryptingai ieškoma objektų naudojantis tam tikromis techninėmis priemonėmis, specialiosiomis žiniomis, teisiniu mąstymu. Įvykio vietos apžiūros reikšmė tiriant nusikalstamas veikas ypač didelė todėl, kad dauguma nusikalstamos veikos pėdsakų ir daiktinių įrodymų randama būtent įvykio vietos apžiūros metu. Apžiūrint įvykio vietą gaunama informacija, kuri leidžia tyrėjui susidaryti nusikalstamos veikos įvykio vaizdą, gauti informacijos apie nusikalstamos veikos padarymo mechanizmą, tiesiogiai susipažinti su nusikalstamos veikos rezultatais (išlaužtos durys, sulaužyti baldai) ir t. t. Įvykio vietos apžiūra turi didelę reikšmę tiriant nusikalstamas veikas, nes daugiausia pėdsakų randama atliekant šį procesinį veiksma; tiriant įvykio vietą galima tiesiogiai susipažinti su nusikalstamos veikos padariniais; apžiūrint įvykio vietą randami ne tik pėdsakai ir kiti objektai, bet ir nustatomas jų tarpusavio ryšys ir kt.

Įvykio vietos apžiūra – tai toks neatidėliotinas procesinis veiksma, kurio metu tiesiogiai ištiriama, suvokiama organioleptiniais ir techniniais būdais ir užfiksuojama įvykio, turinčio nusikalstamos veikos požymių, vieta, jos aplinka, randami, įtvirtinami, preliminariai ištiriami ir paimami nusikaltimui ištirti reikalingi objektai bei jų lokalinės struktūros.

3.7. Įvykio vietos apžiūros uždaviniai

Bendras įvykio vietos apžiūros uždavinys – susipažinti su įvykio vietos situacija, aplinka, rasti, užfiksuoti su tiriamuoju įvykiu susijusius pėdsakus.

Specialūs uždaviniai:

- ✓ nustatyti įvykio pobūdį;

- ✓ ar nusikalstama veika padaryta ten, kur apžiūrima įvykio vieta, ar kitoje vietoje;
- ✓ kokiu keliu dalyviai pateko į įvykio vietą ir išvyko iš jos ir kokie jų požymiai;
- ✓ nustatyti įvykio vietos lokalizaciją, laiką ir kitas aplinkybes;
- ✓ kokie įvykio dalyvių veiklos motyvai;
- ✓ rasti, iširti ir užfiksuoti, paimti nusikaltėlio paliktus pėdsakus ir reikšmingus objektus;
- ✓ kokie pėdsakai iš įvykio vietos galėjo likti ant nusikaltėlio, įrankių, transporto priemonių ir kt.;
- ✓ išskirti atskirų objektų savybių ir padėties pasikeitimus iki tiriamojo įvykio ir po jo;
- ✓ rasti ir užfiksuoti negatyvias įvykio aplinkybes.

3.8. Įvykio vietos apžiūros etapai ir stadijos

Kriminalistikoje įvykio vietos apžiūra skirstoma į etapus. Išskiriami trys pagrindiniai įvykio vietos apžiūros etapai: **parengiamasis**, **darbinis**, **baigiamasis**.

1) parengiamasis etapas susideda iš dviejų stadijų: veiksmai iki išvykimo į įvykio vietą (pirmoji pasirengimo stadija) ir veiksmai įvykio vietoje iki darbinio etapo pradžios (antroji pasirengimo stadija).

Pirmosios pasirengimo stadijos metu tyrėjas:

- ✓ susipažįsta su informacija apie įvykį;
- ✓ atlieka informacijos analizę, bandydamas atsakyti į vadinamuosius septynis „auksinius“ klausimus;
- ✓ užtikrina įvykio vietos apsaugą;
- ✓ imasi priemonių nusikalstamos veikos pasekmėms sumažinti;
- ✓ iškelia pirminę tipinę įvykio versiją, numato bendrą veiklos įvykio vietoje planą ir kaip užtikrinti jo realizavimą;
- ✓ kviečia specialistą ir kitus būtinus dalyvius;
- ✓ užtikrina transportą, ryšius ir kitas technines priemones.

Antrosios pasirengiamosios stadijos metu tyrėjas:

- ✓ išklauso saugančio įvykio vietą pareigūną apie įvykio aplinkybes;
- ✓ suteikia pagalbą nukentėjusiajam;

- ✓ rūpinasi turto gelbėjimu ir žmonių saugumu, užtikrina būtinų specialistų atvykimą;
- ✓ pašalina iš įvykio vietos pašalinius asmenis, patikrina ir užtikrina įvykio vietos apsaugą;
- ✓ išklauso liudininkų paaiškinimus apie įvykį, siekdamas orientuotis ir išsiaiškinti atsiradusius pasikeitimus;
- ✓ atlieka kitus neatidėliotinus veiksmus, susijusius su nusi kaltėlio sulaikymu, imasi kitų reikalingų priemonių, kurios užtikrintų geresnes apžiūros atlikimo sąlygas.

2) darbinis etapas susideda iš apžvalginės, statinės ir dinaminės stadijų.

Tipiniai tyrėjo veiksmai apžvalginės stadijos metu:

- ✓ tiesiogiai įvykio vietos apžiūros metu susipažįsta su jos sąvybėmis: išdėstymu, lokalizacija kitų aiškių orientyrų atžvilgiu, teritorijos ribomis, įvykio vietos netipinėmis ypatybėmis;
- ✓ nedelsdamas nustato ir organizuoja akivaizdžių pėdsakų ir prognozuojamų įvykio vietos „mazgų“ apsaugą;
- ✓ atsižvelgdamas į įvykio vietos situacijos aplinkybes, esamus akivaizdžius pėdsakus ir iš kitų šaltinių gautą informaciją iškelia pirmines įvykio, jo mechanizmo, galimų dalyvių veiksmų ir pan. darbinės versijas bei kontraversijas;
- ✓ numato tų versijų patikimumo galimybes apžiūrint įvykio vietą ir atliekant kitus veiksmus, nustato, kokias versijas galima ir būtina patikrinti apžiūrint įvykio vietą;
- ✓ išskiria faktus, kurie neabejotinai neturi tiesioginio ryšio su tiriamu įvykiu;
- ✓ nustato prioritetus tarp faktų, kurie gali turėti ryšį su tiriamu įvykiu;
- ✓ nustato įvykio vietos situacijos pokyčius, kurie atsirado dėl įvykio dalyvių veiklos;
- ✓ nedelsdamas organizuoja kitus būtinus veiksmus, kurie padės sėkmingiau atlikti apžiūrą;
- ✓ nustato apžiūros būdą, apimtį, lygį, pradinį statinės apžiūros tašką;
- ✓ paruošia būtinąs technines kriminalistines priemones ir medžiagas pėdsakams ieškoti, ryškinti, fiksuoti ir paimti;

- ✓ paskirsto užduotis apžiūros grupės dalyviams;
- ✓ užfiksuoja įvykio vietos bendrą vaizdą su supančia aplinka orientacinėse ir apžvalginėse nuotraukose;
- ✓ išsprendžia kitus būtinus organizacinius uždavinius.

Tipiniai tyrėjo veiksmai statinės apžiūros stadijos metu:

- ✓ nustato visus faktus, galinčius turėti ryšį su tiriamu įvykiu;
- ✓ eilės tvarka pažymi numeriukais visus aptiktus daiktus;
- ✓ užfiksuoja aptiktą įvykio vietos situaciją ir jos objektų tarpusavio išsidėstymą situacinėse ir mazginėse nuotraukose, tam tikrais atvejais tai gali būti užfiksuota vaizdajuostėje;
- ✓ nubraižo įvykio vietos schemą, kurioje pažymi aptiktus pėdsakus ir pagrindinius atstumus tarp jų;
- ✓ užrašuose aprašo apie įvykio vietą ir esamus joje objektus. Vėliau visą informaciją užfiksuoja įvykio vietos apžiūros protokole;
- ✓ bando nustatyti negatyvias aplinkybes ir jų priežastis.

Tipiniai tyrėjo veiksmai dinaminės apžiūros stadijos metu:

- ✓ išmatuoja kiekvieną pėdsaką ir nurodo jo lokalizaciją (atstumus) tam tikrų orientyrų atžvilgiu;
- ✓ padaro mazginę ir detaliąsias pėdsakų nuotraukas;
- ✓ nustato tiriamųjų objektų savybes ir požymius bei galimus ant jų pėdsakus;
- ✓ aprašo protokole pėdsakų požymius, jų radimo ir fiksavimo būdą;
- ✓ apsaugo ir kriminalistinėmis priemonėmis užtikrina pėdsakų neliečiamumą;
- ✓ patikrina apžiūros pradžioje iškeltas versijas.

Apžiūra gali būti įgyvendinta keliais taktiniais būdais:

- ✓ koncentrinis – taikant šį būdą einama nuo periferijos centro link;
- ✓ ekscentrinis – nuo centro periferijos link, pirmiausia apžiūrimas centras, vėliau platią spirale apžiūrima periferija;
- ✓ frontalinis (juostinis) – apylinkė apžiūrima išilgai pagal tiesę nuo krašto ligi krašto, pagal sektorių arba kvadratų linijas;
- ✓ zoninis – atskirų apylinkės, patalpų dalių apžiūra;

- ✓ mišrus;
- ✓ nusikaltėlio „karštais pėdsakais“.

3) įvykio vietos apžiūros eigos ir rezultatų fiksavimas.

Įvykio vietos apžiūros protokolas yra pagrindinis procesinis dokumentas, kuriame yra užfiksuoti šio proceso metu nustatyti faktai. Protokolą surašo ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras arba specialistas. Protokole nurodoma: sąlygos, kuriomis buvo atliekama įvykio vietos apžiūra; įvykio vietos lokalizacija; nustatyti pėdsakai, jų radimo vieta, objekto, ant kurio rastas pėdsakas, pėdsakų fiksavimo ir jų paėmimo būdai ir t. t.

Iš techninių kriminalistinių įvykio vietos fiksavimo būdų plačiausiai taikomas fotografavimas. Įvykio vietoje daromos penkių rūšių fotonuotraukos: orientacinės, apžvalginės, situacinės, mazginės ir detaliosios.

Fotografinio fiksavimo reikšmė yra ta, kad jis padeda papildyti žodinį objektų aprašymą protokole.

Orientacinės nuotraukos daromos norint užfiksuoti bendrą įvykio vietos vaizdą kartu su jos aplinka ir aiškiais orientyrais.

Apžvalginėse fotografijose fiksuojamas bendras įvykio vietos vaizdas. Dažniausiai fiksuojamas bendras įvykio vietos vaizdas be aplinkos arba tik su nedidele jos dalimi.

Situacinėse nuotraukose vidutiniu planu užfiksuojama dalis įvykio vietos su numeriais pažymėtais objektais.

Mazginėse nuotraukose stambiu planu fiksuojamos kriminalistiniu požiūriu svarbios vietovės dalys, pagrindiniai įvykio vietos „mazgai“.

Detaliosiose fotonuotraukose (atskirai nuo aplinkos) stambiu planu masteliniu būdu užfiksuojami pavieniai daiktai ir pėdsakai.

Baigiamajame įvykio vietos apžiūros etape fiksuojama jos eiga ir rezultatai: būtinos schemos, planai, supakuojami paimti daiktai (objektai, medžiagos ir pan.).

3.9. Lavono apžiūra

Lavonas – tai atskiras ir ypatingas kriminalistinio tyrimo objektas. Jo tyrimui baudžiamasis procesas numato atskirą tvarką. BPK 206 str. 1 d. nurodyta, kad lavono tyrimą atlieka teismo medikas arba kitas gydytojas, tuo tarpu BPK 205 str. griežtai nustato nusikalstamos veikos

pėdsakų ir lavono tyrimą (205 str. 1 d.) jo radimo vietoje, ir tik tuomet, kai objektų tyrimui reikia daug laiko arba techninių priemonių, jie gali būti tiriami laboratorijoje (205 str. 2 d.).

Taigi lavono apžiūra yra sudėtinė įvykio vietos tyrimo dalis, ir kriminalistiniu požiūriu, radus lavoną, įvykio vietoje, kratos, arba parodymų patikrinimo vietoje, būtina atlikti visus veiksmus, naudoti taktinius būdus, siekiant apžiūrėti lavoną neišplėšiant jo iš įvykio aplinkos ir nusikalstamos veikos situacijos.

Lavono apžiūra dažniausiai atliekama apžiūrint įvykio vietą. Kartu nuodugnai užfiksuojama lavono padėtis kitų objektų atžvilgiu, jo poza, drabužiai, daiktai esantys kišenėse, žymės ir pažeidimai, esantys ant lavono, įrankiai ir priemonės, kuriais galėjo būti atlikti pažeidimai ir kurie rasti įvykio vietoje.

Lavonas gali būti apžiūrimas ir lavoninėje arba po ekshumacijos (BPK 206 str. 3 d.). Šios rūšies apžiūra atliekama norint nustatyti ir užfiksuoti tam tikrus pėdsakus (smurto arba ypatingų žymių) bei kitas svarbias aplinkybes. Didelę reikšmę lavono apžiūra turi keliant versijas.

Dažnai po apžiūros lavonas daktiloskopuojamas, fotografuojamas pagal signaletinės fotografijos taisyklės ir kartu su drabužiais siunčiamas į Teismo medicinos instituto padalinius nuodugniam tyrimui.

3.10. Daiktų apžiūra

Daiktus ir kitus objektus, kurių nereikia tirti, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras arba specialistas apžiūri (BPK 207 str. 1 d.).

Daiktų apžiūra pradeda susipažįstant su objektu. Apžiūros metu išaiškinama ir fiksuojama: daiktų pavadinimai, jų paskirtis, išorė, dydis (parametrai), medžiaga, iš ko jie padaryti, ypatingos daiktų žymės, jų pažeidimai, įpakavimas. Ypač atkreiptinas dėmesys į esamus požymius, parodančius daikto ryšį su tiriamu įvykiu. Daiktai fotografuojami. Ypatingais atvejais gali būti sudaroma pėdsakų išsidėstymo ant daikto schema, piešinys ir pan.

3.11. Dokumentų apžiūra

Dokumentų apžiūra siekiama nustatyti dokumento individualizuojančius požymius ir galimo klastojimo žymes, išanalizuoti bendrą do-

kumento vaizdą, jo turinį, formą, medžiagą, iš kurios jis pagamintas, ir pan. Nuspręsti, kokius tolesnius veiksmus būtina atlikti po pirminės dokumentų apžiūros, ar reikia skirti dokumento teismo ekspertizę ir t. t. Apžiūrint dokumentą atkreiptinas dėmesys į jo paskirtį, turinį, išorę, formą, rekvizitus, ant ko jis surašytas, parašų kiekis ir ar apskritai jų yra, antspaudų skaičius, jų ryškumas ir t. t. Abejonių keliančius dokumento fragmentus tikslinga apžiūrėti naudojant technines priemones.

3.12. Gyvūnų ir jų lavonų apžiūra

Apžiūrint gyvūnus arba jų lavonus būtina nustatyti ir užfiksuoti:

- ✓ gyvūno rūšį;
- ✓ veislę, lytį, amžių, dydį, spalvą ir kt.;
- ✓ individualias žymes, pagal kurias galima nustatyti, kad gyvūnas priklauso tam tikram šeiminkui: įkarpos, randai, išpaudai, kaustymo būdas, kiti požymiai.

Apžiūrint tikslinga pasikviesti specialistus – veterinarijos gydytoją arba zootechniką.

3.13. Transporto priemonių apžiūra

Transporto priemonių apžiūra būtina tiriant autoįvykius, jų vagystes ir kitas nusikalstamas veikas. Apžiūrint šios rūšies objektus rekomenduotina, kad dalyvautų specialistai (kriminalistai, autotechnikai)³.

Tiriant autoįvykius nustatomi transporto priemonės bendrieji ir individualieji požymiai (rūšis, modelis, pagaminimo metai, pagrindinių agregatų numeriai, valstybinės registracijos numeris), nustatomi ir užfiksuojami transporto priemonės išoriniai pažeidimai (kėbulo, ratų, stiklų, žibintų ir pan.), pagrindinių sistemų techninė būklė (stabdžių, signalinių sistemų, vairo kolonėlės ir kt.), lokalizuojami ir fiksuojami įvairūs pėdsakai (kraujas, plaukai, mikroobjektai, mechaniniai ir kiti pažeidimai).

Jei apžiūrima transporto priemonė kelia įtarimą (tam tikri požymiai panašūs į pavogtos transporto priemonės, nežinomas savininkas ir pan.), pirmiausia tikrinami jos numeriai. Atidžiai apžiūrima, ar jie nepakeisti

---

³ Policijos departamento Kriminalistinių ekspertizių centre sukurti transporto priemonių nustatymo padaliniai. Jų specializacija – automobilių numerių ir jų registracijos dokumentų tyrimas.

(falsifikuoti), ar neperdažytas kėbulas. Tikrinamas valstybinis automobilio numeris, ar jis yra konkrečios transporto priemonės, nustatomas automobilio savininkas. Jeigu transporto priemonė yra iškomplektuota, būtina ieškoti rankų pėdsakų, įvairiausių mikroobjektų (tiriamųjų drabužių mikropluoštelių, grunto nuo batų, nuorūkų ir t. t.).

Transporto priemonę radus nuošalioje vietoje tikslinga ieškoti kojų ir kitos transporto priemonės pėdsakų.

Jeigu transporto priemonė buvo panaudota kaip nusikalstamos veikos įrankis, joje galima rasti įvairiausių pėdsakų (tai gali būti nusikalstamos veikos įrankiai, pagrobti daiktai ir t. t.). Pavyzdžiui, jeigu automobilyje buvo išžaginta moteris, galima rasti biologinių ir kitų mikroobjektų, rankų pėdsakų, ginklų, nukentėjusiosios daiktų ir pan.

Apžiūrint transporto priemonės tikslingiausia pasikviesti specialistą kriminalistą, autotechniką arba transporto priemonių nustatymo padalinio specialistą.

3.14. Asmens apžiūra

Asmens apžiūra – tai procesinė prievartos priemonė, kurios metu ikiteisminio tyrimo pareigūnas arba prokuroras atlieka įtariamojo arba nukentėjusiojo, arba kito asmens apžiūrą, prireikus nustatyti ant jo kūno nusikalstamos veikos pėdsakus arba ypatingas žymes, kai nereikalinga teismo medicinos ekspertizė.

Asmens apžiūros procesinė tvarka nustatyta BPK 143 straipsniu. Nors asmens apžiūra yra procesinės prievartos priemonė, kriminalistinė prasme tai tyrimo veiksmas, kuriuo gaunami ir patikrinami reikšmingi nusikalstamai veikai ištirti duomenys.

Apžiūros metu nustatomi ant asmens kūno esantys tam tikri požymiai:

- ✓ kūno pažeidimai, jų pobūdis ir lokalizacija;
- ✓ ypatingos žymės, jų pobūdis ir išsidėstymas;
- ✓ požymiai, liudijantys apie asmens profesiją ir pan.

Šis tyrimo veiksmas fiksuojamas surašant apžiūros protokolą. Jei asmuo nesutinka, kad būtų atlikta jo kūno apžiūra, tyrėjas priima nutarimą, kuris asmeniui privalomas (BPK 143 str. 2 d.). Šis veiksmas neatsitiktinai priskirtas procesinės prievartos priemonei. Nutarimo privalomumui užtikrinti gali būti panaudota psichinė ir net fizinė prievarta.

Jeigu apžiūra susijusi su asmens apnuoginimu, apžiūrą atlieka atitinkamos lyties ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras arba gydytojas (BPK 143 str. 3 d.). Prireikus prie apžiūros protokolo pridedamos nuotraukos, ypatingų žymių ir pažeidimų eskizai.

Asmens kūno dalių apžiūros nuoseklumas:

A. Priekinė dalis.

- 1) galva;
- 2) kaklas;
- 3) pečiai;
- 4) rankos;
- 5) krūtinė;
- 6) pilvas;

B. Nugarinė dalis.

- 7) nugara;
- 8) sėdmenys;
- 9) šlaunys;
- 10) blauzdos;
- 11) pėdos.

Tokios apžiūros metu apžiūrimi ir drabužiai, ant kurių galėjo likti pėdsakų.

??? *Kontroliniai klausimai*

1. Pateikite apžiūros sąvoką.
2. Kokie yra apžiūros uždaviniai?
3. Apžiūros metodai.
4. Kokie paruošiamieji veiksmai atliekami iki išvykimo į apžiūros vietą?
5. Koks yra pagrindinis apžiūros fiksavimo būdas?
6. Kaip analizuojami ir vertinami įvykio vietos apžiūros rezultatai?
7. Kas yra negatyvios aplinkybės?
8. Kokias žinote apžiūros rūšis ir jų taktinius ypatumus?
9. Procesinio ir techninio kriminalistinio įvykio vietos apžiūros fiksavimo esmė ir uždaviniai.
10. Analitinė apžiūros stadija, jos tikslas ir reikšmė.

Referatų temos

1. Apžiūros samprata ir reikšmė tiriant nusikalstamas veikas.
2. Gyvų asmenų apžiūros taktika.
3. Daiktų apžiūros taktika.
4. Transporto priemonių apžiūros taktika.
5. Įvykio vietos apžiūros taktika.
6. Įvykio vietos apžiūros būdai ir jų charakteristika.
7. Įvykio vietos apžiūros fiksavimo būdai.

Literatūra

Pagrindinė

1. Budrevičius K. Apžiūrėjimas // Policija. 1927. Nr. 11. P. 21.
2. Malevski H. Įvykio vietos apžiūra. – Vilnius, 1999.
3. Nainys J., Cėpla A. Lavonų apžiūra įvykio vietoje. – Kaunas, 1975.
4. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P.189–202.
5. Kurapka E., Malevski H., Palskys E., Kuklianskis S. Kriminalistikos technikos pagrindai. – Vilnius, 1998. P. 269–286.
6. Stungys K. Autoįvykio vietos tyrimas. Mokomasis leidinys. – Vilnius, 2000.

Papildoma

7. Blicka J., Danisevičius P. Įvykio vietos apžiūra. – Vilnius, 1962.
8. Fisher B. A. J. Techniques of Crime Scene Investigation. Fifth edition. – Boca Raton, Ann Arbor, Tokyo, 1993.
9. Clages H. Kriminalistik für Fachhochschulen der Tatort, der Erste Angriff. – Stuttgart, München, Hanover, 1983.
10. Hanausek T. Zarys taktyki kryminalistycznej. – Warszawa, 1994.
11. Лившиц Е. М., Белкин Р. С. Тактика следственных действий. – Москва, 1997.

4 skyrius ĮVYKIO VIETOS TYRIMO TAKTIKA

Įvykio vietos tyrimo koncepcijos pagrindai ir reikšmė tiriant nusikalstamas veikas. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas. Įvykio vietos tyrimo stadijos. Įvykio vietos tyrimo subjektai ir jų funkcijos.

Tradiciniai ir šiuolaikiniai įvykio vietos tyrimo metodai.

Įvykio vieta yra vienas iš reikšmingiausių objektų, kurių tyrimo tvarka nustatyta BPK 205 straipsnyje.

4.1. Įvykio vietos tyrimo samprata

Įvykio vietos tyrimas – tai savarankiškas procesinis veiksmas, daromas įvykio vietoje, siekiant aktyviais eksperimentiniais metodais iširti atskirus pėdsakus, jų visumą arba įvykio situaciją, turint tikslą nustatyti įvykio mechanizmą arba kitas reikšmingas įvykio aplinkybes ir pateikti patikimą informaciją neatidėliotinam įvykio aiškinimui ir įtariamojo nustatymui.¹

Įvykio vietos tyrimas yra sudėtingas kompleksinis, daugiaplanis veiksmas, kurio metu realizuojamos paieškos, fiksacijos, tyrimo, organizacinės techninės ir kitokios funkcijos. Šios funkcijos įgyvendinamos keliant ir sprendžiant skirtingų lygių uždavinius.

Įvykio vietai tirti taikomi empirinis ir loginis pažinimo būdai. Atsižvelgiant į įvykio sudėtingumą, akivaizdumą ir t. t. tirti pradeda nuo akivaizdžių pėdsakų, o vėliau pereinama prie neakivaizdžių, iš pradžių tiriami pėdsakų požymiai, o vėliau juos palikusių objektų savybės, nuo atskirų nustatytų faktų pereinama prie jų ryšių, nuo pavienių faktų prie skirtingo lygio faktų sistemų. Taigi yra keli įvykio vietos tyrimo ly-

---

¹ H. Malevski. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujas kriminalistinės koncepcijos modelis // Daktaro disertacijos santrauka. – Vilnius, 1997. P. 18.

giai. Paprasčiausias variantas, kai nuo makrolygio pereinama į mikrolygį siekiant vėl pradėti tyrimą makrolygiu, tik jau turint daug daugiau informacijos.

Įvykio vietos tyrimas nėra paprasta kvalifikuotos įvykio vietos apžiūros ir ekspertizės elementų visuma, o sudėtinga nauja struktūra, kurios elementai, nors ir panašūs į anksčiau minėtų veiksmų elementus, bet naujoje sistemoje jie įgauna visiškai naują reikšmę.

Tiriant įvykio vietą informacija ne tik analizuojama, bet ir sintezuojama. Tas procesas yra kartojamas daug kartų skirtingu lygiu ir skirtingu mastu.

Tiriant įvykio vietą ne tik ieškoma, fiksuojama, analizuojama latentinė informacija, bet ir atliekamos kitos operacijos. Informacija gali būti įvertina, taip pat naudojama klasifikaciniams, diagnostiniams bei identifikaciniams tyrimams, versijoms kelti ir pan.

4.2. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas

Įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo veiksmai turi daugiau sutapimų nei skirtumų, tačiau skirtumai yra pakankamai reikšmingi.² Šių veiksmų objektas yra tas pats, tačiau skiriasi pažinimo lygiai. Įvykio vietos tyrimas dažnai siekia mikrolygį ir jo metu nagrinėjami ne požymiai, bet objektų savybės. Pagrindiniai įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo tikslai sutampa, išskyrus vieną. Tiriant įvykio vietą nagrinėjami, tiriami įvairūs pėdsakai, t. y. taikomi ekspertiniai pažinimo metodai, pertvarkoma, atskleidžiama informacija, kuri slypi pėdsakuose. Įvykio vietos tyrimo metu galima išsamiau ištirti jos objektus, nes taikomi ekspertiniai objektų tyrimo metodai ir priemonės. Įvykio vietos apžiūros metu taikomi nesudėtingi organoleptiniai metodai ir universalūs nesudėtingų techninių kriminalistinių priemonių rinkiniai, nors niekas nedraudžia taikyti ir sudėtingesnius metodus bei priemones.

Vienas iš svarbiausių skirtumų tarp įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo yra šių veiksmų *subjektas*. Įvykio vietos apžiūros subjektas yra ikiteisminio tyrimo tyrėjas, prokuroras, specialistas arba teismas, o įvykio vietos tyrimo subjektas yra tik specialistas.

---

² Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujas kriminalistinės koncepcijos modelis // Daktaro disertacija. – Vilnius, 1997. P. 103.

Rimtų skirtumų galime nustatyti ir taikomų metodų bei priemonių sferoje. Pagal galiojančias kriminalistikos taisykles apžiūrint įvykio vietą negalima taikyti metodų, kurie gali pažeisti arba sunaikinti pėdsakus. Įvykio vietos tyrimo metu, kaip ir atliekant ekspertizę, jei nėra kitos galimybės, leistini veiksmai, kurie gali pakeisti (pažeisti arba net sunaikinti) tiriamus objektus.

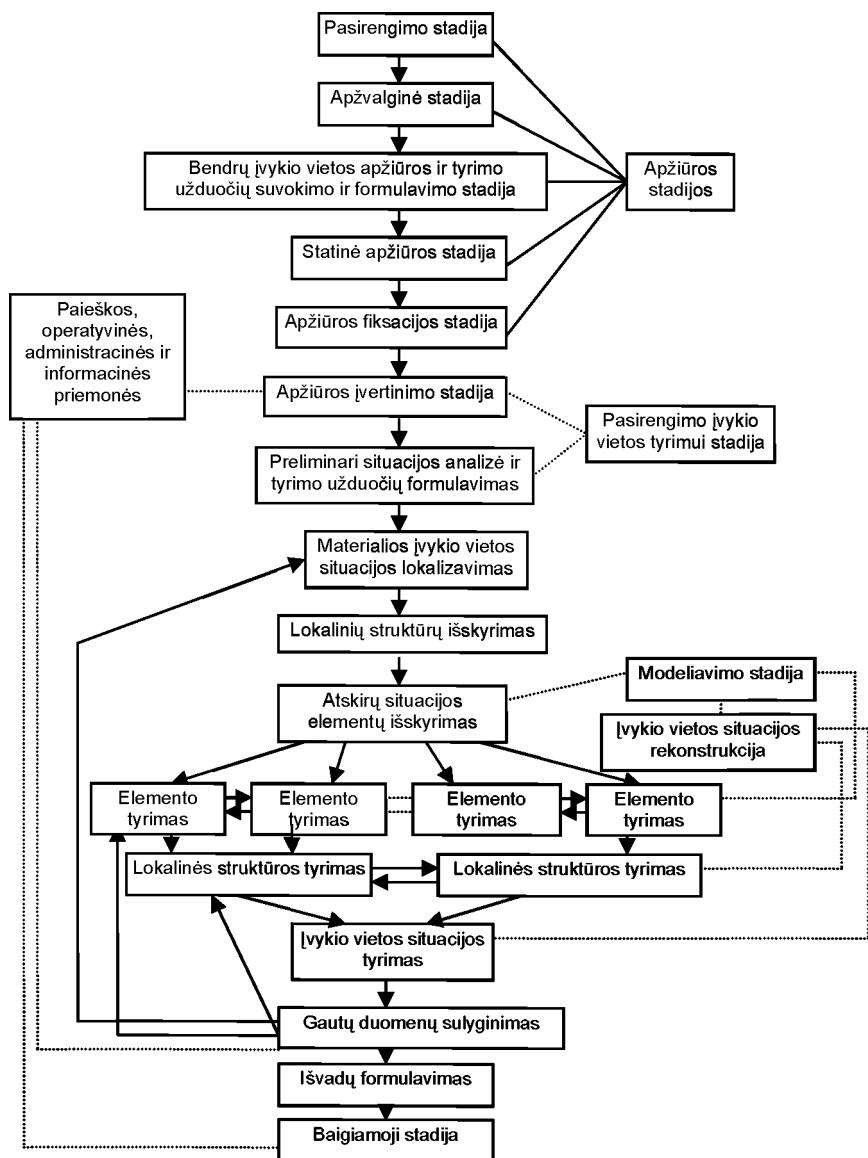
4.3. Įvykio vietos tyrimo principai tiriant nusikalstamas veikas

1. Nusikalstamų veikų tyrimo operatyvumas ir kryptingumas.
2. Mokslinių metodų taikymas ir platus techninių priemonių naudojimas įvykio vietoje.
3. Kompleksinis pėdsakų, daiktų ir įvykio situacijos tyrimas.
4. Pagrįstas versijų kėlimas.
5. Neatidėliotinas ir sėkmingas įvykio vietos tyrimo metu gautos informacijos naudojimas taktinės operacijos metu.
6. Ekonomiškumas.

4.4. Įvykio vietos tyrimo stadijos

Įvykio vietos tyrimas – tai sudėtinga veiksmų sistema, susidedanti iš būtinų ir fakultatyvinių stadijų. Stadijų tarpusavio ryšys yra mažiau arba daugiau determinuotas.

Tipinė įvykio vietos tyrimo schema pagal H. Malevski³

³ Malevski H. Įvykio vietos apžiūra. – Vilnius, 1999. P. 95.

???

Kontroliniai klausimai

1. Kas yra įvykio vietos tyrimas?
2. Kuo reikšmingas įvykio vietos tyrimas?
3. Kuo įvykio vietos tyrimas skiriasi nuo įvykio vietos apžiūros?
4. Kuo įvykio vietos tyrimas skiriasi nuo ekspertizės?
5. Kas atlieka įvykio vietos tyrimą?
6. Kokios yra įvykio vietos tyrimo stadijos?
7. Kokie veiksmai atliekami ruošiantis išvykti į įvykio vietą?
8. Kokie yra įvykio vietos tyrimo taktiniai būdai?

Referatų temos

1. Įvykio vietos tyrimo samprata ir uždaviniai.
2. Įvykio vietos tyrimo reikšmė tiriant nusikalstamas veikas.
3. Tradiciniai ir šiuolaikiniai įvykio vietos tyrimo būdai.
4. Įvykio vietos tyrimo subjektai.
5. Įvykio vietos tyrimo etapai.
6. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: skirtumai ir panašumai.

Literatūra

Pagrindinė

1. Malevski H. Įvykio vietos apžiūra. – Vilnius, 1999.
2. Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujas kriminalistinės koncepcijos modelis // Daktaro disertacija. – Vilnius, 1997.

Papildoma

3. Belkin R., Korukhov Yu. Fundamentals of criminalistics. – Moscow, 1987.
4. Fisher B. A. J. Techniques of Crime Scene Investigation. Fifth edition. – Boca Raton, Ann Arbor, Tokyo, 1993.
5. Clages H. Kriminalistik für Fachhochschulen der Tatort, der Erste Angriff. – Stuttgart, München, Hanover, 1983.

5 skyrius APKLAUSOS IR AKISTATOS TAKTIKA

Apklausos taktika, uždaviniai ir reikšmė. Teisėtumo principo realizavimas apklausoje.

Apklausos taktikos bendrieji pradmenys ir psichologiniai pagrindai. Verbaliniai ir neverbaliniai informacijos perteikimo būdai.

Pasirengimas apklausai. Žinių rinkimas apie apklausiamąjį asmenį ir jo santykius su kitais byloje dalyvaujančiais asmenimis. Apklausos dalyko nustatymas. Apklausos planas. Tinkamo psichologinio kontakto užmezgimas.

Taktiniai apklausos būdai. Daiktų ir specialisto išvados naudojimas apklausoje. Padėjimas apklausiamajam prisiminti pamirštus faktus ir aplinkybes. Psichinio poveikio ribos siekiant gauti iš apklausiamąjo teisingus parodymus.

Įtariamojo apklausos taktikos ypatumai. Įtariamojo, pripažįstančio savo kaltę arba ją neigiančio, apklausos ypatumai. Apklausos taktikos ypatumai dalyvaujant gynėjui. Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamos apklausos taktikos ypatumai. Liudytojo ir nukentėjusiojo apklausos taktika. Nepilnamečio apklausos taktika. Kaltinamojo apklausos taktika teisme. Pasirengimas akistatai. Akistatos taktika. Melagingų parodymų demaskavimo būdai. Apklausos taktinių būdų naudojimo teisme galimybės ir sąlygos.

Apklausos ir akistatos rezultatų fiksavimas. Garso ir vaizdo įrašų naudojimas.

5.1. *Apklausos sąvoka*

Apklausa – tai toks procesinis veiksmas, kurio metu gaunami ir procesine tvarka užfiksuojami liudytojų, nukentėjusiųjų, įtariamųjų ir kaltinamųjų parodymai apie žinomus jiems faktus (duomenis), turinčius reikšmės nusikalstamos veikos tyrimui.

5.2. Parodymų formavimosi procesas

Parodymų formavimosi procesą sudaro:

- ✓ suvokimas;
- ✓ išiminimas;
- ✓ atsiminimas.

5.3. Apklausos dalykas

Apklausos dalykas – aplinkybės, apie kurias reikia gauti parodymus.

Apklausos dalyku gali būti (yra):

- ✓ aplinkybės, susijusios su įrodinėjimo dalyku;
- ✓ aplinkybės, reikalingos tyrimo tikslams pasiekti;
- ✓ aplinkybės, padedančios rasti įrodymus;
- ✓ aplinkybės, būtinos įrodymų patikrinimui ir įvertinimui;
- ✓ aplinkybės, neturinčios įrodomosios reikšmės, bet galinčios atlikti svarbų taktinį vaidmenį.

5.4. Apklausos rūšys

Apklausos gali būti skirstomos į tam tikras rūšis:

- ✓ pagal apklausiamąjį procesinę padėtį: liudytojo, nukentėjusiojo, įtariamąjį, kaltinąjį;
- ✓ pagal apklausiamąjį amžių: suaugusiojo, nepilnamečio, mažamečio;
- ✓ pagal dalyvių sudėtį: nedalyvaujant tretiesiems asmenims, dalyvaujant ikiteisminio tyrimo teisėjui, gynėjui, specialistui, tėvams arba įstatyminiam atstovui, vaikų teisių apsaugos įstaigos atstovui, vertėjui;
- ✓ pagal apklausos atlikimo vietą: tyrėjo darbo vietoje, teisme, įvykio vietoje, ligoninėje, patalpos įstaigoje, areštineje, apklausiamąjį namuose ir kt.;
- ✓ pagal apklausos situaciją: nekonfliktinę arba konfliktinę;
- ✓ pagal apimtį: pagrindinę ir papildomą;
- ✓ pagal teisinį apibrėžtumą: pirminę ir pakartotinę.

5.5. Apklausos etapai ir stadijos

- 1) pasiruošimo etapas;
- 2) darbinis apklausos etapas:

- a) laisvo pasakojimo stadija;
- b) klausimų uždavimo stadija;
- 3) baigiamasis etapas:
  - a) fiksavimo stadija;
  - b) analizės ir įvertinimo stadija;
  - c) kiti baigiamieji veiksmai.

5.6. *Pasiruošimas apklausai*

Pasiruošimas atlikti apklausą gali būti skirstomas į **kriminalistinį, specialųjį ir psichologinį**.

Kriminalistinis pasiruošimas – tai susipažinimas su įvykio medžiaga, numatytų tyrimo veiksmų atlikimas, įrodymų paruošimas, apklausos eiliškumo ir apklausiamojo iškvietimo būdo nustatymas, apklausos vietos ir techninių fiksavimo priemonių paruošimas, dokumentų ir charakteristikų išreikalavimas, esminių klausimų formulavimas, apklausos plano sudarymas, tos bylos medžiagos dalies, kuri tiesiogiai susijusi su apklausa, išstudijavimas. Ruošiantis apklausai būtina: nustatyti dalyką, iširti apklausiamojo asmenybę, sudaryti apklausos planą, pasirinkti apklausiamųjų (jo) kvietimo būdą bei paruošti technines priemones (jei apklausos metu planuojama filmuoti arba daryti garso įrašą).

Specialusis pasiruošimas – susipažinimas su informacine literatūra, pokalbis su specialistais, konsultavimasis mokslinėse institucijose tais klausimais, kur reikia specialių mokslo, technikos, meno arba verslo žinių.

Psichologinis pasiruošimas – tai tyrėjo tono, elgsenos formos ir būdo bei duodamų klausimų eiliškumo pasirinkimas, mokslinių principų ir rekomendacijų laikymasis ir teisingas savo įgaliojimų naudojimas.

5.7. *Taktiniai apklausos būdai*

Taktiniai apklausos būdai skiriasi priklausomai nuo apklausos stadijos, esamų duomenų ir situacijos pobūdžio (konfliktinė ar nekonfliktinė).

Esant nekonfliktinei situacijai apklausos būdai būtų šie:

- ✓ apklausiamojo supažindinimas su kitų asmenų parodymų fragmentais;

- ✓ pasiūloma pateikti faktus atsižvelgiant į įvykių nuoseklumą;
- ✓ apklausa įvykio vietoje;
- ✓ loginių uždavinių formulavimas;
- ✓ priminimas, detalizavimas, sugretinimas ir kt.

Konfliktinės situacijos atžvilgiu naudojami šie taktiniai būdai:

- ✓ įtikinti apklausiamąjį, kad tyrėjas yra objektyvus, sukelti pagarbą tyrėjui;
- ✓ rūpintis apklausiamojo teisių apsauga ir patenkinti jo teisėtus interesus;
- ✓ sukurti ir išlaikyti apklausos metu ramią dalykinę atmosferą, stengtis pašalinti įtampą;
- ✓ apklausos metu svarbūs taktiškumas, valdymasis ir kultūringas bendravimas;
- ✓ išaiškinti įtariamajam nuoširdaus prisipažinimo reikšmę;
- ✓ išsiaiškinti motyvus, skatinančius duoti melagingus parodymus, ir juos pašalinti;
- ✓ logiškai įtikinti, kad duoti melagingus parodymus yra beprasmiška;
- ✓ maksimalus apklausiamojo parodymų detalizavimas ir konkretizavimas;
- ✓ teigiamų apklausiamojo savybių skatinimas;
- ✓ nuoseklus įrodymų, demaskuojančių apklausiamąjį, pateikimas.

5.8. Akistatos sąvoka

Akistata – toks tyrimo veiksmas, kai suvedami du pirmiau apklausti asmenys, kurių parodymuose yra esminių prieštaravimų. Akistata gali būti daroma tarp įtariamųjų, tarp įtariamojo ir liudytojo (nukentėjusiojo), taip pat ir tarp liudytojų (nukentėjusiųjų). Pagrindinis akistatos tikslas – pašalinti proceso dalyvių parodymų prieštaravimus.

5.9. Parengiamieji akistatos veiksmai

Prieš akistatą tyrėjas atlieka parengiamuosius veiksmus:

- ✓ priimamas sprendimas dėl akistatos atlikimo siekiant pašalinti prieštaravimus, esančius dviejų asmenų parodymuose;
- ✓ nustatomas akistatos surengimo momentas;

- ✓ išstudijuojami akistatos dalyvių anksčiau duoti parodymai;
- ✓ sprendžiamas klausimas, kokius prieštaravimus galima pašalinti akistatos metu;
- ✓ nustatomi akistatos dalyvių asmenybės ir tarpusavio santykiai;
- ✓ nustatoma suvedimo akistaton vieta;
- ✓ kviečiami kiti asmenys, kurių dalyvavimas akistatoje yra būtinas;
- ✓ nustatomas klausimų eiliškumas ir jų pateikimo tvarka atsižvelgiant į dalyvius, asmenybės ypatumus;
- ✓ kriminalistinės vaizdo fiksavimo arba garso įrašo technikos paruošimas (tuo atveju, kai tikrai šis tyrimo veiksmas bus fiksuojamas ir šiomis techninėmis priemonėmis).

5.10. Suvedimo akistaton tvarka

Akistatos tvarka:

- 1) liudytojas arba nukentėjęsysis išpėjami dėl baudžiamosios atsakomybės už melagingus parodymus (pagal Baudžiamojo kodekso 235 str.);
- 2) abiem dalyviams duodamas klausimas – ar pažįsta jie vienas kitą, kokie jų tarpusavio santykiai;
- 3) šiems asmenims pasiūloma iš eilės duoti parodymus apie tas aplinkybes, kurioms išsiaiškinti (išaiškinti) jie yra suvesti akistaton (geriausia, kad pirmasis kalbėtų tas, kuris, tyrėjo nuomone, davė teisingus parodymus);
- 4) vienam iš akistaton suvestų asmenų pakeitus parodymus, tyrėjas privalo paklausti parodymų pakeitimo priežastis;
- 5) apklausus asmenis tyrėjas turi teisę duoti jiems klausimų;
- 6) abu akistatos dalyviai klausiami, ar turi vienas kitam klausimų, ar nori papildyti savo parodymus;
- 7) kitų akistatos dalyvių klausimai;
- 8) akistatos dalyvių parodymų papildymas, pastabos;
- 9) akistatos eigos ir rezultatų fiksavimas.

5.11. Taktiniai akistatos būdai

- 1) akistatos dalyvių parodymų detalizavimas;
- 2) įrodymų pateikimas siekiant suaktyvinti apklausiamųjų atmintį;

- 3) pasinaudojimas anksčiau apklaustų kitų asmenų teisingais parodymais;
- 4) po kiekvienu atsakytu klausimu iškart duoti pasirašyti;
- 5) skelbti akistatos dalyvių anksčiau duotus parodymus galima tik po to, kai jie davė parodymus akistatos metu ir parodymai surašyti į protokolą;
- 6) kviesti dalyvauti akistatoje asmenis (giminaičius, draugus ir kt.); kurių buvimas skatina apklausiamąjį duoti teisingus parodymus.

5.12. Apklausos ir akistatos eigos bei rezultatų fiksavimas

Pagrindinis apklausos eigos ir rezultato fiksavimo būdas – aprašymas. Apklausos protokolai – pagrindinė apklausiamojo asmens parodymų fiksavimo procesinė forma. Tyrėjo klausimai ir akistatos dalyvių atsakymai fiksuojami protokole.

Papildomas fiksavimo būdas – garso ir vaizdo įrašo darymas. Jais užfiksuojama visa apklausiamojo arba akistaton suvedamų asmenų pateikta informacija. Taip pat šiomis priemonėmis galima užfiksuoti dalyvių elgesį.

??? *Kontroliniai klausimai*

1. Pateikite apklausos sąvoką.
2. Kokie yra apklausos tikslai ir uždaviniai?
3. Kokios Jums žinomos apklausos rūšys?
4. Kokie yra apklausos psichologiniai pagrindai?
5. Kas sudaro apklausos dalyko turinį?
6. Kokie Jums žinomi taktiniai apklausos būdai?
7. Papasakokite apie įtariamojo ir kaltinamojo apklausos taktiką.
8. Pateikite akistatos sampratą.
9. Kokie Jums žinomi akistatos taktiniai būdai?
10. Koks yra pagrindinis apklausos ir akistatos fiksavimo būdas?
11. Techninių priemonių naudojimas atliekant minėtus procesinius veiksmus.

Referatų temos

1. Psichologiniai apklausos pagrindai.
2. Parodymų formavimosi procesas, objektyvių ir subjektyvių aplinkybių reikšmė.

3. Taktiniai įtariamąjo apklausos būdai.
4. Taktiniai liudytojo apklausos būdai konfliktinėje situacijoje.
5. Nukentėjusiojo apklausos taktika.
6. Poligrafo, hipnozės ir kitų netradicinių būdų naudojimo apklausoje problemos.
7. Akistatos reikšmė ikiteisminiame tyrime.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 225–244.
2. Kazlauskas M., Rinkevičius J. Asmenų parodymai baudžiamajame procese. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 1991.

Papildoma

2. Palskys E. Melo problema teisėje // Socialistinė teisė. 1981. Nr. 1.
3. Riepšas J. Liudytojų apsaugos nuo neteisėto poveikio ir teisės į gynybą problemos baudžiamajame procese // Žmogaus teisių problema baudžiamajame teisėje ir baudžiamajame procese: Konferencijos medžiaga. – Vilnius, 1995.
4. Rinkevičius J. Priemonės, padedančios gauti patikimus ir išsamius kaltinamojo parodymus // Teisė: Vilniaus universiteto mokslo darbai. 1991. T. 25.
5. Valickas G. Asmenybės tyrimas pokalbio metu. – Vilnius, 1994.
6. Holyst B. Криминалистика. – Warszawa, 1993.
7. Еникеев М. И. Основы общей и юридической психологии. – Москва, 1996.
8. Криминалистика. Под ред. А. В. Дулова. – Минск, 1996.

6 skyrius

PARODYMŲ TIKRINIMO VIETOJE TAKTIKA

Parodymų tikrinimo vietoje taktikos samprata, pažintinė funkcija ir psichologiniai pagrindai. Pagrindiniai parodymų tikrinimo vietoje taktikos skirtumai nuo apklausos, tyrimo eksperimento, apžiūros ir kratos taktikos. Pasirengimas parodymų tikrinimui vietoje. Parodymų tikrinimo vietoje taktikos ypatumai. Parodymų tikrinimo vietoje eigos ir rezultatų fiksavimo būdai. Vaizdo filmavimo ypatumai fiksuojant parodymų tikrinimą vietoje.

6.1. Parodymų tikrinimo vietoje samprata

Parodymų tikrinimas vietoje – tai toks tyrimo veiksmas, kurio metu, išvykus su apklaustuoju asmeniu į jo nurodytą vietą, išaiškinama, ar jo parodymai atitinka objektyvias aplinkybes, taip pat papildomi ir detalizuojami parodymai duoti apklausos metu, randama naujų reikšmingų objektų.

6.2. Parodymų tikrinimo vietoje tikslai

- 1) anksčiau nustatytų faktų patikrinimas ir patikslinimas;
- 2) naujų objektų radimas;
- 3) prieštaravimų parodymuose nustatymas ir pašalinimas;
- 4) priežasčių ir sąlygų, lėmusių nusikalstamos veikos padarymą, nustatymas.

6.3. Parodymų tikrinimo vietoje uždaviniai

- 1) rasti nusikalstamos veikos padarymo vietą, kai kitu būdu to padaryti negalima;
- 2) nustatyti, kokių maršrutu buvo vykta į nusikalstamos veikos vietą ir iš jos;
- 3) rasti objektus, kuriuos apklausiamasis nurodė savo parodymuose;
- 4) nustatyti įtariamuosius, nukentėjusiuosius ir liudytojus, apie kuriuos nėra žinoma;

- 5) nustatyti tikrąsias tiriamo įvykio sąlygas, jeigu jos pakito iki apžiūros momento;
- 6) nustatyti apklausiamo asmens žinojimą apie aplinkybes, sudarančias nusikalstamos veikos tyrimo dalyką.

6.4. Parodymų tikrinimo vietoje skiriamieji bruožai

Parodymų tikrinimas ir patikslinimas vietoje skiriasi nuo kitų tyrimo veiksmų:

- ✓ būtina sąlyga yra asmens laisva valia;
- ✓ asmuo realioje aplinkoje rodo objektus, paaiškindamas savo teiginius, atkurtoje įvykio situacijoje demonstruoja savo veiksmus;
- ✓ veiksmus demonstruoja parodymų tikrinimo metu susiklosčiusiomis sąlygomis, neatliekant jokių specialių tos vietos pakeitimų;
- ✓ pėdsakai arba kiti objektai randami pagal asmens, kurio parodymai tikrinami, nurodymus;
- ✓ parodymų turinys lyginamas su vietos aplinka ir jos detalėmis.

6.5. Pasirengimas parodymų tikrinimui vietoje

Rengiantis parodymų tikrinimui vietoje būtina:

- ✓ nustatyti parodymų tikrinimo vietoje tikslus;
- ✓ esant būtinumui, atlikti papildomą asmens apklausą;
- ✓ asmens laisva valia dalyvauti parodymų tikrinime;
- ✓ gauti įtariamojo sutikimą dalyvauti parodymų tikrinime;
- ✓ išsiaiškinti įtariamojo sutikimo dalyvauti parodymų tikrinime vietoje priežastis;
- ✓ nustatyti parodymų tikrinimo vietoje laiką;
- ✓ iš anksto išstudijuoti parodymų tikrinimo vietą;
- ✓ sudaryti parodymų tikrinimo vietoje planą;
- ✓ parinkti dalyvius ir juos instrukuoti;
- ✓ parengti technines ir transporto priemones.

6.6. Taktiniai parodymų tikrinimo vietoje taktiniai būdai

Pagrindiniai taktiniai parodymų tikrinimo vietoje taktiniai būdai:

- ✓ asmens savarankiškumas ir iniciatyvumas vykstant į parodymų tikrinimo vietą ir demonstruojant veiksmus;
- ✓ užduodami papildomi klausimai, draudžiama užduoti menančius klausimus, nurodyti kokią nors kryptį;
- ✓ įrankiai ir priemonės keičiami į jų maketus;
- ✓ veiksams demonstruoti naudojami manekenai;
- ✓ atliekami veiksmai negali būti pavojingi dalyviams ir aplinkiniams;
- ✓ apklausiamajam, kurio parodymai tikrinami, negalima iš kitų šaltinių sužinoti apie tikrinamus faktus (išskyrus jo parodymus);
- ✓ rasti parodymų tikrinimo vietoje objektai čia pat aprašomi, užfiksuojami ir paimami.

6.7. Parodymų tikrinimo vietoje eigos ir rezultatų fiksavimas

Parodymų tikrinimo vietoje eiga ir rezultatai fiksuojami protokole. Jame atsispindi ne tik šio tyrimo veiksmo vieta, laikas, dalyvių skaičius, jų teisių ir pareigų išaiškinimas, bet ir:

- ✓ parodymų tikrinimo vietoje tikslas;
- ✓ įrašas apie dalyvavimą laisva valia;
- ✓ pradinis šio tyrimo veiksmo taškas;
- ✓ judėjimo būdas;
- ✓ judėjimo maršrutas ir tikrinamojo nurodyti orientyrai;
- ✓ dalyvių išsidėstymas vykstant į parodymų tikrinimo vietą;
- ✓ tikrinamojo judėjimo nuoseklumas (ar buvo užtikrintas ir pan.);
- ✓ asmens veiksmų pobūdis ir rezultatai;
- ✓ parodymų turinys;
- ✓ pėdsakų ir daiktų vieta bei radimo priemonės;
- ✓ tyrėjo užduoti klausimai ir atsakymai į juos;
- ✓ fiksavimo priemonių naudojimo tvarka.

Papildomi fiksavimo būdai – fotografavimas, garso, kino bei vaizdo įrašų darymas, judėjimo maršruto planų ir schemų sudarymas.

???

Kontroliniai klausimai

1. Pateikite parodymų patikrinimo vietoje sąvoką.
2. Kokie yra parodymo patikrinimo vietoje tikslai?
3. Kuo išsiskiria parodymų patikrinimas vietoje iš kitų tyrimo veiksmų?
4. Kas dalyvauja parodymų patikrinimo vietoje? Jų teisės, vaidmuo ir uždaviniai.
5. Kokie parodymų tikrinimo vietoje taktiniai būdai?
6. Kokie yra veiksmų tikrinimo būdai?
7. Kaip fiksuojami parodymo tikrinimo metu aptikti objektai?
8. Kokie yra parodymų tikrinimo eigos ir rezultatų fiksavimo būdai?

Referatų temos

1. Nukentėjusiojo ir liudytojo parodymų tikrinimas vietoje.
2. Įtariamojo parodymų tikrinimas vietoje.
3. Kelių asmenų parodymų tikrinimo ypatumai.
4. Užsieniečių parodymų tikrinimo specifika.
5. Objektų fiksavimas parodymų tikrinimo vietoje.
6. Tolesnis parodymų tikrinimo vietoje rezultatų naudojimas.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 210–215.
2. Danisevius P. Parodymų patikrinimas vietoje. – Vilnius, 1989.

Papildoma

3. Авсюк А. В. Процессуальные и тактические особенности проверки показаний на месте. – Минск, 1990.
4. Васильев А. Н. Тактика отдельных следственных действий. – Москва, 1981.

7 skyrius KRATOS IR POĖMIO TAKTIKA

Kratos taktikos samprata, rūšys, tikslai. Kratos darymo teisiniai, psichologiniai ir etiniai pagrindai. Konstitucinės būsto neliečiamumo garantijos. Pasirengimas kratai ir jos planavimas.

Kratos darymo taktiniai būdai. Mokslinių – techninių priemonių naudojimas. Kratų patalpoje ir atviroje vietovėje taktiniai ypatumai. Slėptuvių rūšys ir jų paieška. Asmens krata. Vienalaikės (grupinės) kratos taktika pas nusikalstamos veikos bendrininkus. Kratos rezultatų fiksavimas ir vertinimas. Poėmio taktika ir rezultatų fiksavimas.

7.1. Kratos ir poėmio samprata

Krata – tai toks procesinis prievartos tyrimo veiksmas, kurio metu prievarta apieškomos patalpos, vietovės ir kiti objektai, taip pat asmenys, turint tikslą rasti ir paimti nusikalstamos veikos įrankius, nusikalstamu būdu įgytus daiktus bei vertybes, nusikalstamos veikos pėdsakus, dokumentus ir kitus daiktus, turinčius reikšmės bylos tyrimui.

Poėmis – tai toks procesinis prievartos tyrimo veiksmas, kuris atliekamas tuomet, kai reikia paimti daiktus ir dokumentus, turinčius reikšmės bylai, kai žinoma, kur ir pas ką jie yra.

7.2. Kratos ir poėmio tikslai

Kratos tikslai:

- ✓ radimas ir paėmimas daiktų, turinčių įrodomąją reikšmę (nusikalstamos veikos įrankiai; nusikalstamu būdu gauti daiktai; daiktai, ant kurių yra nusikalstamos veikos pėdsakų; tam tikri dokumentai, taip pat lavonai);
- ✓ ieškomų asmenų ir jų paiešką lengvinančių duomenų radimas (nuotraukos, laiškai, dienoraščiai);
- ✓ konfiskuotino turto radimas.

Poėmis daromas siekiant tų pačių, kaip ir krata, tikslų, išskyrus įtariamųjų ir lavonų radimą.

7.3. *Kratos rūšys*

Kratos rūšys klasifikuojamos įvairiais pagrindais:

- ✓ pagal objektą: patalpų, asmenų, vietovių, transporto priemonių krata;
- ✓ pagal eiliškumą: pirminė ir pakartotinė krata, (papildoma);
- ✓ pagal laiką: vienu laiku ir skirtingu laiku;
- ✓ pagal asmenų skaičių: pavienė ir grupinė.

7.4. *Pasiruošimas atlikti kratą*

Pasirengimo etape atliekami veiksmai:

- ✓ būtinų duomenų rinkimas;
- ✓ kratos atlikimo laiko nustatymas;
- ✓ operatyvinės darbo grupės sudarymas ir instruktavimas;
- ✓ grupės aprūpinimas kriminalistinės technikos priemonėmis ir transportu;
- ✓ kratos atlikimo plano sudarymas;
- ✓ kai nedalyvauja būsto savininkai ir kiti įstatyme išvardyti asmenys, kviečiami kviestiniai arba savivaldos institucijų atstovai;
- ✓ turi būti gauta motyvuota ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis (neatidėliotinais atvejais priimtas ikiteisminio tyrimo pareigūno arba prokuroro nutarimas).

7.5. *Kratos atlikimo stadijos ir jų ypatumai*

Išskiriamos keturios kratos atlikimo stadijos:

- 1) *parengiamoji* – operatyvinės tyrimo grupės atvykimas į kratos atlikimo vietą, patekimas į reikiamą objektą ir normalios kratos eigos užtikrinimas;
- 2) *apžvalginė* stadijos metu apžiūrima patalpa arba vietovė, kurioje bus atliekama krata, tyrėjas susipažįsta su aplinka, nusibrėžia planą, galutinai paskirsto dalyviams pareigas, sprendžia techninių priemonių naudojimo klausimą;

- 3) *detaliosios* stadijos metu ieškomi tyrimui reikšmingi objektai;
- 4) *rezultatų fiksavimas* – surašomas protokolas, sudaromi patalpų ir vietovių, kuriose vyksta krata, planai ir schemos, naudojamos fotonuotraukos ir vaizdo įrašai.

7.6. Taktiniai kratos atlikimo būdai

- 1) nuoseklūs ir atrinkti tyrimo metodai;
- 2) pavienė ir grupinė paieška;
- 3) suderinta ir atskira paieška;
- 4) lygiagretus ir priešpriešinis patikrinimas;
- 5) ištisinė arba dalinė paieška;
- 6) tikrinamų objektų ištyrimas pažeidžiant jų vientisumą ir nepažeidžiant;
- 7) vienodų daiktų arba vietovių lyginimo metodas.

7.7. Kratos atlikimo eigos ir rezultatų fiksavimas

Pagrindinis kratos eigos fiksavimo būdas yra aprašymas kratos protokole.

Protokole arba protokolo apyraše detaliam pateikiami duomenys apie rastus daiktus ir jų radimo vietas. Tais atvejais, kai paimami vertybiniai popieriai, obligacijos, taupomosios knygelės, sertifikatai, liudijimai, būtina nurodyti šių dokumentų rekvizitus.

Radus slėptuvę aprašomas jos įrengimo būdas ir dydžiai.

Baigiamojoje protokolo dalyje nurodoma, kas buvo paimta, kaip tai supakuota ir užantspauduota.

Tikrinimų tvarka kratos metu ir slėptuvių vieta gali būti užfiksuoti plane ir schemoje. Būtiniais atvejais tam naudojamos nuotraukos, vaizdo įrašai.

7.8. Poėmio ypatumai ir atskyrimas nuo kitų veiksmų

Poėmis nuo kratos skiriasi tuo, kad jo metu išimami iš anksto žinomi atitinkami daiktai, taip pat būna žinoma ir jų buvimo vieta.

Kratos, poëmio bei dokumentų ir objektų išreikalavimo skirtumai ir panašumai

	krata	poëmis	dokumentų ir objektų išreikalavimas
Objektai, turintys reikšmės bylai	apytiksliai žinomi	tiksliai žinoma, kokie objektai	tiksliai žinomi
Tiksli ieškomų objektų vieta	nežinoma	tiksliai žinoma, pas ką ir kur	tiksliai žinoma, pas ką ir kur
Ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis arba ikiteisminio tyrimo pareigūno, arba prokuroro nutarimas	būtinai	būtinai	nereikalingas
Teisėtumo patvirtinimas	reikalingas	reikalingas	nereikalingas
Prievarta	naudojama	gali būti naudojama	negalima
Fiksavimas	protokolas ir priedai	protokolas ir priedai	gali būti protokolas arba užklauso lydraštis

Poëmis atliekamas esant motyvuotai ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarčiai, o neatidėliotinais atvejais ikiteisminio tyrimo pareigūno arba prokuroro nutarimu. Jame turi būti nurodyta, kokie daiktai ir dokumentai bus paimami ir kur jie yra. Poëmio metu turi dalyvauti kviestiniai arba kiti asmenys, nurodyti LR BPK 145 str. 4 d.

Dokumento, kuriame yra žinių, sudarančių valstybinę paslaptį, taip pat pašto siuntų poëmis (BPK 148 str.) daromas tik gavus ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartį, o susipažinti su pašto siuntų turiniu gali tik prokuroras, teisėjas arba teismas.

Poëmio rezultatai fiksuojami poëmio protokole ir jo prieduose.

???

Kontroliniai klausimai

1. Kas yra krata ir kokie jos tikslai?
2. Kokios Jums žinomos kratos rūšys?
3. Kuo ypatingas kratos psichologinis poveikis?
4. Kokie yra pasirengimo kratai etapai ir jų sprendžiami uždaviniai?
5. Kokie yra kratos darymo taktiniai būdai?
6. Kaip naudojama kriminalistinė ir kita technika darant krata?
7. Kokie yra kratos patalpoje atlikimo taktiniai ypatumai?
8. Kokia yra asmens kratos atlikimo tvarka?
9. Kuo skiriasi asmens krata nuo asmens apžiūros?
10. Kokie yra pagrindiniai ir papildomi atliekamos kratos fiksavimo būdai?
11. Kokia yra poėmio taktika?
12. Kuo skiriasi poėmio ir kratos taktika?

Referatų temos

1. Kratos darymo atviroje vietovėje taktikos ypatumai.
2. Mokslinių–techninių priemonių naudojimas kratos metu.
3. Kratos darymo įmonėje arba įstaigoje taktikos ypatumai.
4. Grupinės kratos darymo taktika.
5. Pasiruošimas kratai daryti skirtingose vietose vienu metu.
6. Poėmio taktika.
7. Asmens kratos taktika.
8. Kratos darymo pagrindiniai ir papildomi fiksavimo būdai.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 216–224.
2. Danisevičius P. Krata ir poėmis. – Vilnius, 1982.

8 skyrius PARODYMO ATPAŽINTI TAKTIKA

Parodymo atpažinti taktikos samprata ir rūšys. Parodymo atpažinti taktikos psichologiniai pagrindai. Veiksniai, turintys įtakos atpažinimo procesui. Pasirengimas parodymui atpažinti ir jo dalyviai. Atpažįstančiojo apklausos taktikos ypatumai. Atpažinimo objektų parinkimas. Mokslinių–techninių priemonių naudojimas. Asmenų, lavonų, daiktų ir kitų objektų parodymo atpažinti ypatumai. Atpažinimo iš fotonuotraukų, kino ir vaizdo juostų ypatumai. Parodymo atpažinti eigos ir rezultatų fiksavimas bei jų vertinimas. Parodymo atpažinti taktikos ypatumai dalyvaujant įslaptintam proceso dalyviui.

8.1. Parodymo atpažinti samprata

Parodymas atpažinti – tai toks tyrimo veiksmas, kurio metu tyrėjas, prokuroras arba teismas (teisėjas) pateikia nukentėjusiajam, liudytojui, įtariamajam arba kaltinamajam atpažintinus objektus, o asmuo juos lygina su anksčiau stebėtaisiais ir nustato, ar tai tie patys objektai, ar ne.

Parodymo atpažinti pagrindą formuoja psichologinis procesas, kurio esmę sudaro tai, kad atpažįstantysis mintyse sulygina praeityje matytus vaizdus su pateikiamuoju objektu, parodomu kartu su kitais objektais. Šių lyginimų procese daroma išvada apie jų panašumą.

8.2. Parodymo atpažinti rūšys ir formos

Išskiriamos šios parodymo atpažinti rūšys:

1) pagal objektus:

- ✓ asmenų;
- ✓ daiktų;
- ✓ gyvūnų;
- ✓ lavonų ir jų dalių;
- ✓ patalpų ir vietovių;
- ✓ transporto priemonių.

2) pagal atpažinimo būdą skirstoma:

- ✓ regos;
- ✓ klausos;
- ✓ uoslės;
- ✓ lietim.

Parodymas atpažinti įgyvendinamas **dviem formomis** – objekto pateikimas natūra ir fotografuoto arba skaitmeninio atvaizdo pateikimas.

Vaizdo medžiaga gali būti pateikiama:

- ✓ fotolentelėse;
- ✓ fotokartotekose arba albumuose;
- ✓ vaizdo kolekcijose.

Pastarųjų dviejų formų atskirą procesinę tvarką nustato BPK 194 straipsnis.

8.3. *Pasiruošimas parodymui atpažinti*

Pagrindiniai pasiruošimo parodymui atpažinti elementai:

- ✓ išankstinė atpažįstančiojo apklausa (svarbu kuo daugiau apklausti atpažįstantįjį asmenį, išsiaiškinti, kokiomis sąlygomis ir kiek laiko stebėjo arba klausė atpažintiną objektą, ar jis nebuvo matęs jo anksčiau, prieš įvykį, kokius būdingus objekto požymius pastebėjo, ar galėtų atpažinti tą objektą ir kt.)
- ✓ parodymo atpažinti momento parinkimas;
- ✓ nustatyti optimalias sąlygas parodymui atpažinti;
- ✓ nuspręsti, kokį pateikti objektą: natūralų ar jo atvaizdą;
- ✓ parinkti objektus, tarp kurių turi būti ir atpažinimui pateiktas objektas;
- ✓ parinkti būtinas technines priemones;
- ✓ esant būtinumui, iškviešti specialistą dalyvauti parodyme atpažinti arba konsultuotis su juo;
- ✓ užtikrinti įtariamojo apsaugą;
- ✓ parinkti ir instrukuoti kviestinius asmenis, dalyvaujančius tyrimo veiksmė.

8.4. *Pagrindinės parodymo atpažinti taisyklės*

- 1) atpažįstantysis iš anksto apklausiamas apie aplinkybes, kurioms esant jis stebėjo atitinkamą objektą arba veidą; apie žymes ir ypatybes, pagal kurias jis gali atpažinti jį;

- 2) atpažinimui pateikiami nemažiau kaip trys objektai (išskyrus la-
voną);
- 3) kviečiami kuo labiau panašūs į atpažintiną asmenį statistai. Pa-
rodymui atpažinti pateikiamas daiktas (objektas) rodomas kartu
su kitais vienerūšiais daiktais;
- 4) atpažintinam asmeniui siūloma pasirinkti vietą tarp parodomų
(atpažįstamųjų) asmenų;
- 5) jeigu atpažįstantysis asmuo yra liudytojas arba nukentėjęsysis,
jis išpėjamas dėl baudžiamosios atsakomybės už žinomai mela-
gingų parodymų davimą;
- 6) draudžiama užduoti menamuosius klausimus;
- 7) jeigu atpažįstantysis nurodo vieną iš asmenų arba daiktų, jam
pasiūloma paaiškinti, pagal kokius požymius arba ypatumus jis
atpažino tą asmenį ar daiktą ir kokiomis aplinkybėmis jie buvo
susitikę;
- 8) parodymo atpažinti eiga ir rezultatai fiksuojami naudojant vaiz-
do, fototechniką ir garso įrašymo aparatūrą.

8.5. *Asmenų parodymas atpažinti*

Asmenų parodymas atpažinti įgyvendinamas šiais atvejais:

- ✓ atpažintinas asmuo anksčiau buvo pažįstamas atpažįstan-
čiajam, ir pastarasis sugebėjo įsiminti kai kuriuos jo išorės
bruožus;
- ✓ atpažįstantysis pažįsta atpažintiną asmenį, tačiau nežino jo
vardo, pavardės arba neteisingai juos nurodo;
- ✓ atpažįstantysis žino atpažintiną asmenį ir teisingai nurodo
jo duomenis, bet pastarasis tai neigia;

8.6. *Asmenų parodymo atpažinti tvarka*

- 1) atpažįstantysis negali turėti galimybės iš anksto pamatyti atpa-
žintiną asmenį;
- 2) išaiškinamos jų teisės ir pareigos, parodymo atpažinti tikslai ir
tvarka;
- 3) kviečiami parodomieji asmenys, tarp kurių yra atpažintinas as-
muo, išaiškinamos jų teisės ir pareigos, parodymo atpažinti
tikslai ir tvarka;

- 4) kviečiamas atpažintinas asmuo, išaiškinamos jo teisės ir pareigos, atpažinimo tikslai ir tvarka, pasiūloma pasirinkti vietą tarp parodomų asmenų;
- 5) parodomų asmenų grupė fotografuojama arba kitaip vizualiai užfiksuojama;
- 6) kviečiamas atpažįstantysis asmuo (užtikrinti, kad jis nesužinotų, kurioje vietoje tarp parodomųjų asmenų stovi atpažintinas asmuo), išaiškinami parodymo atpažinti tikslai ir tvarka, jo uždaviniai, įspėjamas (liudytojas arba nukentėjęsysis) dėl baudžiamosios atsakomybės už melagingų parodymų davimą, tada pasiūloma apžiūrėti parodomuosius asmenis ir pasakyti, ar atpažįsta kuri nors iš jų, ir jeigu taip – pagal kokius požymius;
- 7) atpažintam asmeniui pasiūloma pasakyti savo vardą ir pavardę;
- 8) atpažįstančiojo asmens ir kviestinių paklausiama, ar jie turi kokių nors klausimų;
- 9) visų dalyvių paklausiama, ar jie turi kokių nors pastabų dėl parodymo atpažinti;
- 10) parodymo atpažinti eigos ir rezultatų fiksavimas.

8.7. Daiktų parodymas atpažinti

Daiktai pateikiami atpažinti laikantis žmonių parodymo atpažinti taisyklių. Atpažįstantysis iš anksto apklausiamas apie visus atpažintino objekto požymius. Objektas pateikiamas kartu ne mažiau kaip su 2 vienarūšiais daiktais. Atpažįstantysis gali paimti daiktą į rankas, apžiūrėti jį iš visų pusių, o esant būtinumui – pasimatuoti (jeigu tai susiję su drabužiais), taip pat gali patikrinti veikimo mechanizmą ir pan.

Unikalius daiktus, meno arba kitokias vertybes, į kuriuos sunku rasti panašių, po detaliosios atpažįstančiojo apklausos galima parodyti ir vienus.

Jeigu objekto savininkas turi dokumentus, liudijančius apie jo nuosavybės teisę į pateiktą objektą, tuomet atlikti parodymą atpažinti netikslinga.

8.8. Lavono parodymas atpažinti

Suradus neatpažinto asmens lavoną svarbu skubiai nustatyti asmenis, kurie galėtų jį atpažinti.

Lavonas gali būti parodomas atpažinti visiems to pageidaujantiems asmenims be specialios procesinės tvarkos. Lavonas parodomas atpažinti be drabužių, vėliau, kartu su kitais daiktais, pateikiami atpažinimui ir drabužiai. Tie asmenys, kurie turės atpažinti lavoną, prieš tai apklausiami apie tą asmenį ir kitas aplinkybes. Prieš pateikiant lavoną atpažinti pageidaujama, kad jam būtų atliktas veido „tualetas“, aptvarčytos kitos kūno dalys.

8.9. Gyvūnų parodymas atpažinti

Gyvūnai parodomi atpažinti pagal bendrąsias taisykles. Parodant atpažinti gyvūnus jų spėjamiems savininkams labai svarbu stebėti, kaip tas gyvūnas reaguoja (elgiasi), ar atsiliepia pašauktas vardu ir pan. ir apie tai pažymima protokole. Kartais naudinga, kad atpažįstant dalyvautų specialistas (veterinarijos gydytojas, zootechnikas, kinologas).

8.10. Patalpų ir vietovių parodymas atpažinti

Patalpų ir vietovių parodymas atpažinti dažniausiai atliekamas tais atvejais, kai tyrimo metu būtina patikrinti apklausiamojo parodymus, susijusius su atitinkamos vietos aprašymu.

Būtinybė atlikti patalpų ir vietovių parodymą atpažinti atsiranda ir tais atvejais, kai norima įsitikinti, kad atitinkamas asmuo buvo tose vietose ir anksčiau.

??? *Kontroliniai klausimai*

1. Pateikite parodymo atpažinti taktikos sąvoką.
2. Kokios yra parodymo atpažinti rūšys?
3. Iš kokių elementų susideda pasirengimas parodymui atpažinti?
4. Kokie asmenys gali dalyvauti parodymo atpažinimo metu?
5. Kokios yra bendrosios atpažinimo objektų parinkimo taktinės taisyklės?
6. Kokie asmenų parodymo atpažinti taktikos ypatumai?
7. Kokia lavonų parodymo atpažinti taktika?
8. Kokia daiktų parodymo atpažinti taktika iš kolekcijų ir kartotekų?
9. Kokia asmenų ir kitų objektų atpažinimo iš fonuotraumų taktika?
10. Kokie yra parodymų atpažinti fiksavimo būdai?

Referatų temos

1. Parodymo atpažinti taktikos psichologiniai pagrindai.
2. Pasiruošimas parodymui atpažinti.
3. Lavonų atpažinimo taktika.
4. Transporto priemonių atpažinimo taktika.
5. Parodymo atpažinimo taktika dalyvaujant įslaptintam liudytojui.
6. Atpažinimo iš vaizdo įrašo taktika.
7. Parodymas atpažinti iš kolekcijų ir kartotekų.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 245–250.

Papildoma

2. Hołyst B. Kryminalistyka. – Warszawa, 1993.
  3. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика: учебник для вузов. – Москва, 1999.
  4. Васильев А. Н. Тактика отдельных следственных действий. – Москва, 1981.
  5. Гинзбург А. Я. Оpozнание в следственной, оперативно-розыскной и экспертной практике. – Москва, 1996.
  6. Криминалистика. Учеб. для вузов под ред. Яблокова Н. П., Колдина В. Я. – Москва, 1990.
-
-
-
-
-
-
-
-

9 skyrius EKSPERIMENTO TAKTIKA

Eksperimento samprata, tikslai ir rūšys. Bendrosios eksperimento atlikimo sąlygos ir taisyklės. Eksperimento dalyviai ir jų uždaviniai. Eksperimento specifika dalyvaujant gynėjui.

Pasirengimas eksperimentui. Eksperimentui būtinų sąlygų sudarymas. Eksperimento taktiniai būdai. Mokslinių–techninių priemonių naudojimas. Eksperimento sąlygų, eigos ir rezultatų fiksavimas. Vaizdo filmavimas. Eksperimento rezultatų įvertinimas.

9.1. Kriminalistinio eksperimento samprata

Eksperimentas – tai toks tyrimo veiksmas, kurio esmę sudaro tiriamojo įvykio situacijos, aplinkos aplinkybių ir asmenų veiksmų atkūrimas ir reikiamų bandymų darymas, siekiant patikrinti liudytojo, nukentėjusiojo, įtariamojo parodymus arba tyrimo versijas.

Baudžiamąjį proceso kodekso 197 straipsnis pakankamai trumpai nurodo, kas yra eksperimentas, nedetalizuodamas atlikimo tvarkos. Jame nurodyti esminiai šio veiksmo bruožai: tiriamojo įvykio situacijos, aplinkos, asmenų veiksmų arba kitų aplinkybių atkūrimas ir reikiamų bandymų atlikimas.

9.2. Eksperimento tikslai

- 1) liudytojų, nukentėjusiųjų, įtariamųjų parodymų patikrinimas;
- 2) versijų patikrinimas.

9.3. Eksperimento rūšys

- 1) *asmens galimybės suvokti tam tikrą faktą.*

Šiuo būdu nustatomas matomumas ir galimybė girdėti. Tyrėjui būtina atkreipti dėmesį į objektyvius veiksnius, kurie galėjo nulėmti dominančių faktų suvokimą. Būtų tikslinga šios rūšies tyrimo eksperimentą atlikti toje pačioje vietoje, kurioje įvyko tikrinamas įvykis, tuo pačiu

paros metu, esant tokiam pačiam apšvietimui ir laikantis tų pačių atstumų tarp objektų;

- 2) *asmens galimybės atlikti tam tikrus veiksmus* – patekimas pro atitinkamą angą, kokių nors daiktų išnešimas, spynos atrakinimas be rakto ir t. t.;
- 3) *tam tikro reiškinio, fakto, įvykio buvimą* (pavyzdžiui, ar tiriamo autoįvykio atveju vairuotojas galėjo būti laikinai apakintas priešais atvažiuojančios mašinos šviesų, ar galėjo daiktas savaime užsidedgi ir pan.);
- 4) *pėdsakų susidarymo mechanizmą* (įsilaužimo, smūgio, pjūvio, judėjimo arba stabdymo, šaunamojo ginklo naudojimo).

9.4. Pasiruošimas eksperimentui

Tyrėjo veiksmai, ruošiantis atlikti eksperimentą, skiriami į veiksmus iki išvykimo ir veiksmus eksperimento atlikimo vietoje.

Veiksmai, atliekami iki išvažiavimo į eksperimento atlikimo vietą:

- ✓ uždavinių, sąlygų, specialių bandymų atlikimo nustatymas;
- ✓ vietos, laiko, bandymų atlikimo eiliškumo nustatymas;
- ✓ išankstinis susipažinimas su vieta, kurioje bus atliekamas eksperimentas, ypatumais;
- ✓ procesinio veiksmo dalyvių parinkimas;
- ✓ kriminalistinių–techninių priemonių paruošimas;
- ✓ eksperimento atlikimo plano sudarymas;
- ✓ daiktinių įrodymų ir kitų objektų paruošimas.

Veiksmai eksperimento atlikimo vietoje:

- ✓ išsiaiškinti, ar nepakitusi aplinka eksperimento atlikimo vietoje, ko reikia jai atkurti;
- ✓ esant būtinybei – nauja vietos rekonstrukcija.;
- ✓ patikrinti, ar eksperimento sąlygos atitinka tikrinamo įvykio sąlygas;
- ✓ eksperimento dalyviams išsiaiškinti teises bei pareigas ir juos instrukuoti;
- ✓ kriminalistinių–techninių priemonių patikrinimas;
- ✓ eksperimento dalyvių ryšio priemonių nustatymas;
- ✓ esant būtinybei, imamasi priemonių specialiųjų bandymų atlikimo vietai apsaugoti;

- ✓ esant būtinybei, dalyviai įspėjami, kad negarsintų eksperimento rezultatų.

9.5. Eksperimento atlikimo taktiniai būdai

Parengtas planas realizuojamas šiais būdais:

- ✓ reikiamų bandymų atlikimas nustatytu tempu ir režimu;
- ✓ daugkartinis bandymų atlikimas;
- ✓ bandymų atlikimas keliais etapais;
- ✓ bandymų atlikimas maksimaliai tomis pačiomis sąlygomis, kokiomis įvyko tikrinamasis įvykis;
- ✓ bandymų atlikimas pakeistomis sąlygomis;
- ✓ būtina atsižvelgti į pasikeitusias ir rekonstruoti neįmanomas sąlygas;
- ✓ dalyvių skaičiaus ribojimas.

9.6. Eksperimento eigos fiksavimas ir rezultatai

Atliekant eksperimentą surašomas protokolas, kuriame fiksuojama jo atlikimo eiga ir rezultatai.

Protokole būtina nurodyti: kur, kada, kas ir koku tikslu atliko specialius bandymus; ar buvo rekonstruota vieta; bandymų atlikimo sąlygos; kas dalyvavo atliekant bandymus; bandymų atlikimo nuoseklumas; kiekvieno bandymo turinys ir rezultatai.

Eksperimento eigą ir rezultatus taip pat atspindi priedai prie protokolų – nuotraukos, kino juostelės, vaizdo įrašo juostelės, planai, schemas.

Jeigu atliekant bandymus, nustatoma, kad yra objektyvi galimybė atlikti tam tikrus veiksmus, taip pat tikrinamų įvykių ir reiškinių galimas buvimas, tai galima teigti, kad eksperimento rezultatas teigiamas. Neigiamas rezultatas liudija, kad negalima atlikti tam tikrų veiksmų, ir paneigia reiškinių buvimo galimybę nustatytomis sąlygomis.

??? *Kontroliniai klausimai:*

1. Pateikite eksperimento sąvoką.
2. Kokie išskirtiniai eksperimento bruožai?
3. Kokia yra eksperimento klasifikacija?
4. Eksperimento tikslingumas.
5. Eksperimento girdimumui patikrinti taktika.

6. Eksperimento matomumui patikrinti taktika.
7. Kokie yra eksperimento taktiniai būdai?
8. Kokie yra techninių priemonių naudojimo ypatumai eksperimento metu?
9. Kokia yra eksperimento rezultatų reikšmė?
10. Kaip fiksuojami eksperimento rezultatai?

Referatų temos

1. Moksliniai eksperimento pagrindai.
2. Pasiruošimas eksperimentui atlikti.
3. Rekonstrukcija ir sąlygų atkūrimas, taktiniai eksperimento būdai.
4. Eksperimento girdimumui taktika.
5. Eksperimento patikrinti tam tikrus faktus taktika.
6. Eksperimento patikrinti žmogaus galimybes taktika.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 203–209.
2. Danisevičius P. Tardymo eksperimentas. Mokymo priemonė. – Vilnius, 1987.

Papildoma

3. Белкин А. Р., Белкин Р. С. Эксперимент в уголовном судопроизводстве. – Москва, 1997.
  4. Усманов У. А. Справочник следователя. – Москва, 1999.
  5. Усманов У. А., Васильев В. В. Практическое руководство следователя. – Москва, 1999.
-
-
-
-
-
-
-

10 skyrius EKSPERTIZĖS SKYRIMO TAKTIKA

Ekspertizės samprata ir klasifikacija. Ekspertizės skyrimo taktikos pagrindai. Pasirengimas ekspertizei. Tyrimo tikslo ir apimties nustatymas, klausimų formulavimas. Medžiagos ekspertizei parengimas. Eksperto arba ekspertinės įstaigos parinkimas. Ikiteisminio tyrimo teisėjo, tyrėjo, prokuroro ir eksperto bendradarbiavimo formos. Ekspertizės atlikimo ypatumai. Ekspertizės akto vertinimas ir naudojimas.

10.1. Teismo ekspertizės samprata, reikšmė

Teismo ekspertizė – tai procesinis veiksmas, kuriuo, siekiant nustatyti turinčias bylai reikšmę aplinkybes (faktus), ikiteisminio tyrimo teisėjo arba teismo pavedimu, įstatymo nustatyta tvarka asmuo, turintis specialiųjų žinių, atlieka specialius tyrimus ir šio tyrimo rezultatus fiksuoja ekspertizės akte, kuris turi savarankišką įrodomąją reikšmę.

Ištyrus ekspertizės objektus nustatomi nauji duomenys, kurie gali būti įrodymai byloje, o eksperto išvada yra tų įrodymų šaltinis.

10.2. Teismo ekspertizių rūšys

Išskiriamos šios ekspertizių rūšys:

- ✓ pagal mokslo žinių sritį – kriminalistinės, teismo medicininės, psichiatrinės, buhalterinės, techninės, ekonominės ir kt.;
- ✓ pagal tyrimo eiliškumą – pirminės, pakartotinės, papildomos;
- ✓ pagal naudotų mokslo sričių kiekį – vienaarūšės ir kompleksinės;
- ✓ pagal asmenų, kuriems pavesta daryti ekspertizes, skaičių – vienasmenės ir komisijinės;
- ✓ pagal ekspertizės vietą – ekspertinėje įstaigoje ir neekspertinėje įstaigoje.

Ekspertizės skyrimo klausimus reglamentuoja BPK 208–211 straipsniai. Ekspertizę skiria ikiteisminio tyrimo teisėjas. Tačiau ekspertizės skyrimo iniciatyva gali priklausyti kitiems proceso dalyviams, kurie su prašymu turi kreiptis į prokurorą, tiriantį nusikalstamą veiką arba jam vadovaujantį. Prokuroras, nusprendęs kad reikia skirti ekspertizę arba gavę kitų proceso dalyvių prašymą šiuo klausimu, ruošia ekspertizei reikalingą medžiagą ir pareiškimu kreipiasi į ikiteisminio tyrimo teisėją. Pastarasis, nusprendęs, kad reikia skirti ekspertizę, priima nutartį.

10.3. Pasirengimas skirti ekspertizę

Pasirengimas skirti ekspertizę susideda iš šių elementų:

- ✓ išsiaiškinama, kad nusikalstamos veikos tyrimui reikia specialiųjų žinių; nustatomas tikslas ir ekspertizei skirtinas laikas;
- ✓ kreipimasis į suinteresuotus proceso dalyvius, nurodant jiems terminą, per kurį jie gali pateikti prašymus dėl klausimų ekspertui, dėl konkretaus eksperto skyrimo ir dėl papildomos medžiagos ekspertizei pateikimo;
- ✓ ekspertizei būtinos medžiagos surinkimas, atranka, saugojimas ir tinkamas paruošimas;
- ✓ klausimų ekspertui suformulavimas;
- ✓ ekspertizės įstaigos arba eksperto ir ikiteisminio tyrimo teisėjo (reikiamais atvejais ir tyrėjo, prokuroro) bendradarbiavimas prieš skiriant ekspertizę (konsultacijos, klausimų ekspertizei korektiškas formulavimas);
- ✓ prašymo ir ekspertizei skirti medžiagos pateikimas ikiteisminio tyrimo teisėjui;
- ✓ nutarties skirti ekspertizę arba motyvuotos nutarties atsakyti skirti ekspertizę priėmimas;
- ✓ nutarties nukreipimas ekspertizės įstaigai arba ekspertui (kartu su tyrimo objektais).

10.4. Pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimo samprata

Pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimo taktika – tai savarakiška ikiteisminio tyrimo proceso prievartos priemonė (BPK 144 str.), skirta materialių objektų, naudojamų palyginimui su kitais kriminalistiniu požiūriu svarbiais objektais, paėmimas, siekiant identifikuoti gyvus

asmenis, lavonus, gyvulius, daiktus, dokumentus arba nustatyti jų grupinę arba rūšinę priklausomybę, taip pat kitas aplinkybes, turinčias reikšmę nusikalstamai veikai tirti.

10.5. Pavyzdžių klasifikacija

Pavyzdžiai lyginamajam tyrimui yra materialių objekto savybių ir požymių reiškėjai. Priklausomai nuo šių požymių atsispindėjimo objekte pobūdžio pavyzdžiai **klasifikuojami į dvi grupes**:

Pirmosios grupės pavyzdžiai yra tie, kurie išreiškia kai kurių materialinių objektų individualius požymius, kaip antai:

- ✓ žmogaus kūno dalių požymius (pirštų, kojų, dantų pėdsakų pavyzdžiai ir kt.);
- ✓ konkretaus žmogaus įgūdžių (jo dinaminio stereotipo) požymius (rašysenos, parašų pavyzdžiai, profesinių įgūdžių, mašinraščio pavyzdžiai ir kt.);
- ✓ įvairių objektų požymius (įsilaužimo instrumentų, antspaudų, štampų atspaudų pavyzdžiai ir kt.).

Antrosios grupės pavyzdžiai yra tie, kurie išreiškia įvairių objektų grupinius arba rūšinius požymius ir savybes arba jų visumą. Tai:

- ✓ materialūs objektai (daiktai, gyvuliai ir kt.);
- ✓ įvairių materialinių objektų, medžiagų ir gaminių dalys (kraujo, seilių, lako ir dažų, pluoštų pavyzdžiai ir kt.);
- ✓ atskirų medžiagų vidutiniai pavyzdžiai (grūdų, cukraus, miltų, įvairių skysčių pavyzdžiai ir kt.).

Priklausomai nuo atsiradimo laiko ir sąlygų pavyzdžiai lyginamajam tyrimui **klasifikuojami į: 1) laisvuosius; 2) sąlyginai laisvuosius ir 3) eksperimentinius pavyzdžius.**

Laisvieji pavyzdžiai – tokie materialūs objektai, kurie susidarė iki ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir nebuvo ruošti lyginamajam tyrimui (pvz., įvairūs rankraščiai, rašyti kaltinamojo iki nusikalstamos veikos padarymo).

Sąlyginai laisvieji (tarpiniai) pavyzdžiai tokie, kurie atsirado po ikiteisminio tyrimo pradėjimo, bet ne lyginamojo tyrimo reikalams (laiškai, užrašai ir pan.).

Eksperimentiniai pavyzdžiai – materialūs objektai, paimti tyrėjo po ikiteisminio tyrimo pradėjimo lyginamajam tyrimui.

10.6. *Pasiruošimas paimti eksperimentinius pavyzdžius*

Nusprendęs paimti pavyzdžių lyginamajam tyrimui nusikalstamos veikos tyrėjas turi numatyti:

- ✓ kokių pavyzdžių ir kiek reikia;
- ✓ kada ir kas turi dalyvauti paimant pavyzdžius;
- ✓ kokių techninių priemonių reikia pavyzdžiams paimti ir užfiksuoti;
- ✓ kitus klausimus.

10.7. *Taktiniai reikalavimai pavyzdžiams gauti*

Eksperimentinių lyginamųjų pavyzdžių paėmimas turi užtikrinti tinkamą pavyzdžių kokybę. Tinkamos kokybės pavyzdžiai yra tokie, kurie paimti laikantis šių reikalavimų:

- ✓ paimti pavyzdžiai neturi kelti abejonių, kad jie priklauso konkrečiam objektui, asmeniui ir pan. (rašysenos pavyzdžiai turi būti atlikti reikiamo asmens, patvirtinti tyrėjo parašu);
- ✓ pavyzdžiai turi atitikti tiriamąjį objektą (sakysime, jeigu tiriami įrašai, atlikti pamėgdžiodant spausdintą šriftą, tai būtinai turi būti paimti tokių įrašų pavyzdžiai, suprantama, ir tekstų pavyzdžiai);
- ✓ pavyzdžių turi būti reikiamas kiekis (vietovės lokalizacijai nustatyti reikia 3–4 dirvožemio pavyzdžių).

Lyginamųjų pavyzdžių tyrimo kokybę užtikrina šios sąlygos: **jų išsamumas, palyginamumas, nekintamumas.**

Pavyzdžių išsamumas – pavyzdžiai turi maksimaliai tiksliai (pagal kiekį, formą, išsidėstymą ir pan.) vaizduoti identifikuojamo objekto požymius.

Pavyzdžių palyginamumas – charakteringi pavyzdžio požymiai turi būti tokie pat kaip ir tiriamo objekto.

Pavyzdžių nekintamumas – pavyzdys ilgą laiką turi išlaikyti identifikuojančius požymius. Pavyzdžių nekintamumą galima pasiekti naudojant tam tikras medžiagas ir gaminius.

10.8. *Lyginamųjų pavyzdžių paėmimo eigos ir rezultatų fiksavimas*

Pavyzdžių paėmimo lyginamajam tyrimui eiga ir rezultatai aprašomi protokole. Šiame protokole, be bendrų rekvizitų, nurodoma: pa-

grindas pavyzdžiams paimti, smulkiai aprašomas pavyzdžių paėmimo procesas ir sąlygos. Protokolą pasirašo tyrėjas ir asmuo, iš kurio paimti pavyzdžiai, jeigu dalyvavo specialistas – pasirašo ir jis. Jeigu asmuo atsisako duoti pavyzdžius – galima juos paimti prievarta, tuo atveju priimamas nutarimas. Pavyzdžių ėmimo procesas gali būti papildomai fiksuojamas vaizdo ir garso įrašais bei fotojuostose ir schemomis, visa tai pridedama prie protokolo.

10.9. Ekspertinio tyrimo stadijos

Ekspertinis tyrimas susideda iš tam tikrų stadijų:

- ✓ išankstinis objektų tyrimas (ekspertinė apžiūra);
- ✓ tyrimas dalimis (analizė);
- ✓ palyginimas (sintezė);
- ✓ ekspertinis eksperimentas;
- ✓ išvados;
- ✓ ekspertizės akto rašymas.

10.10. Eksperto išvados (akto) vertinimas

Eksperto išvados teisingumas nustatomas kruopščiai išanalizavus ekspertizės akto turinį ir sulyginus eksperto išvadą su kita bylos medžiaga.

Vertindamas ekspertizės aktą tyrėjas privalo išsiaiškinti: atliktų tyrimų išsamumą, kurių pagrindų buvo padarytos išvados; ekspertų taisyktų metodų mokslinį pagrindumą ar gauti rezultatai yra moksliškai paaiškinti ir įvertinti. Nustatant eksperto išvados išsamumą, žiūrima, ar jis atsakė į visus jam pateiktus klausimus, ar atliko visus būtinus tyrimus ir ištyrė visus ekspertizei atsiųstus objektus, ir pan.

??? Kontroliniai klausimai

1. Kas yra specialiosios žinios ir kokia jų reikšmė tiriant nusikalstamas veikas?
2. Kokios yra specialiųjų žinių naudojimo formos?
3. Kas yra teismo ekspertizė?
4. Kas yra ekspertizės dalykas ir kokie yra ekspertizės objektai?
5. Kaip klasifikuojamos teismo ekspertizės?
6. Kokia yra teismo ekspertizių skyrimo taktika?
7. Kas yra lyginamųjų pavyzdžių paėmimas ir kokios pavyzdžių rūšys?
8. Kokie keliami reikalavimai lyginamiesiems pavyzdžiams?

9. Kaip vyksta pasiruošimas lyginamųjų pavyzdžių paėmimui?
10. Kokie yra lyginamųjų pavyzdžių paėmimo taktiniai reikalavimai?
11. Kokie yra specialiųjų žinių naudojimo eigos ir rezultatų fiksavimo būdai ir priemonės?
12. Kaip vertinamas ir naudojamas ekspertizės aktas?
13. Kokios Lietuvoje yra ekspertinės įstaigos?

Referatų temos

1. Specialiųjų žinių samprata ir reikšmė tiriant nusikalstamas veikas.
2. Specialiųjų žinių naudojimo formos Lietuvoje.
3. Specialiųjų žinių taikymo praktika užsienio šalyse.
4. Teismo ekspertizės ir specialisto funkcijų santykis: skirtumai ir panašumai.
5. Lietuvos ekspertinių įstaigų sistema ir jose atliekamų ekspertizių apžvalga.
6. Lyginamųjų pavyzdžių samprata, rūšys ir jų paėmimo taktika.
7. Lyginamųjų pavyzdžių ir teismo ekspertizės santykis.
8. Ekspertizės aktas: naudojimas nusikalstamų veikų tyrimo eigoje.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 251–259.
2. Kurapka E., Malevski H., Palskys E., Kuklianskis S. Kriminalistikos technikos pagrindai. – Vilnius, 1998. P. 61–69, 146–169, 191–196, 220–224.
3. Garmus A., Kurapka E., Cėpla A. Teismo medicina. – Vilnius, 2000.
4. Pošiūnas P. Teismo ekspertizės procesiniai, taktiniai ir organizaciniai pagrindai. – Vilnius, 1988.
5. Pošiūnas P. Teismo ekspertizės pagrindai. – Vilnius, 1994.
6. Burda R., Matulienė S. Kai kurie diskusiniai lyginamųjų pavyzdžių paėmimo klausimai // Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius, 2001. T. 22 (14). P. 19–24.

Papildoma

7. Burda R., Liutkevičius S. Specialių žinių panaudojimas tardytojo darbe // *Jurisprudencija*, 2000. T. 18 (10). P. 72–78.
  8. Ekspertizės ir tyrimai: (Metodinės rekomendacijos). – Vilnius: KED, 1994.
  9. Juodkaitė G. Teisės ekspertizės samprata ir kompetencija // *Jurisprudencija*, 1999. Nr. 11 (3).
  10. Juškevičiūtė J. Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikalstamas veikas: būklė ir perspektyvos. Daktaro disertacija. – Vilnius, 1998.
  11. Juškevičiūtė J. Specialių žinių panaudojimo perspektyvos atliekant procesinius veiksmus // *Jurisprudencija*, 1998. Nr. 10.
  12. Juškevičiūtė J. Specialių žinių panaudojimo tiriant nusikalstamas veikas procesinių formų apžvalga // *Jurisprudencija*, 1998. Nr. 9 (1).
  13. Kurapka E., Malevski H. Dėl kai kurių ekspertinių tarnybų reformos problemų // *Jurisprudencija*, 1999. Nr. 12 (4).
  14. Malevski H. Kriminalistikos mokslo raida Lenkijoje // *Jurisprudencija*, 2000. Nr. 16 (8).
  15. Pošiūnas P. Ekspertizė naujajame Baudžiamojo proceso įstatyme // *Teisės problemos*. 1994. Nr. 1.
  16. Rinkevičius J. Papildomos ir pakartotinės ekspertizės skyrimo pagrindai. *Teisės problemos*. 1997. Nr. 1.
  17. Rinkevičius J. Specialisto atliekamas tyrimas ir ekspertizės darymas // Mokslinės konferencijos „Teismo ekspertizės aktualijos“ tezės (1991 m. lapkričio 12–13 d.). – Vilnius, 1991.
  18. Бычкова С. Ф. Становление и тенденции развития науки о судебной экспертизе. – Москва, 1994.
  19. Михайлов В. А., Дубягин Ю. П. Научные методы и производство судебной экспертизы в стадии предварительного расследования. Учебное пособие. – Волгоград, 1991.
-
-
-
-
-
-
-
-

II DALIS

ATSKIRŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ RŪŠIŲ TYRIMO METODIKA

11 skyrius

KRIMINALISTIKOS METODIKOS TEORINIAI PAGRINDAI IR SISTEMA. BENDROJI KRIMINALISTIKOS METODIKA

Kriminalistikos metodikos samprata, uždaviniai ir moksliniai pagrindai. Bendroji kriminalistikos metodika. Atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodikos dėsningumai. Nusikalstamų veikų tyrimo metodikos šaltiniai: kriminalistikos mokslas ir teisėsaugos institucijų praktika. Tyrimo planingumas, operatyvumas ir kryptingumas. Mokslinių–techninių ir operatyvinių paieškos priemonių naudojimas tiriant nusikalstamas veikas. Nusikalstamų veikų tyrimo organizavimas ir kriminalistikos metodika. Atskirų nusikalstamų veikų tyrimo metodikų klasifikacija ir struktūra.

Konkrečios nusikalstamos veikos tyrimo metodikos struktūra: pirminiai ikiteisminio tyrimo ir kitokie (informaciniai, organizaciniai ir operatyviniai paieškos) veiksmai. Tolesni ikiteisminio tyrimo veiksmai.

Procesiniai nekriminalistiniai veiksmai tiriant nusikalstamas veikas. Procesiniai kriminalistiniai veiksmai. Neprocesiniai kriminalistiniai veiksmai. Operatyviniai kriminalistiniai nusikalstamų veikų aiškinimo ir tyrimo veiksmai. Alibi: kriminalistinė charakteristika ir tyrimo ypatybės.

Visuomenės dalyvavimo išaiškinant nusikalstamas veikas problema.

11.1. *Kriminalistikos metodikos samprata*

Atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodika yra savarankiška kriminalistikos mokslo dalis, apimanti visą sistemą moksliskai pagrįstų metodinių rekomendacijų, taktinių būdų ir techninių priemonių taikymą, siekiant atskleisti, išaiškinti atskiras nusikalstamų veikų rūšis.

11.2. *Kriminalistikos metodikos sistemos charakteristika*

Nusikalstamų veikų tyrimo metodika susideda iš dviejų dalių:

- ✓ kriminalistikos metodikos bendrieji pagrindai;
- ✓ atskirų nusikalstamos veikos rūšių tyrimo metodikos.

Bendrieji pagrindai – tai teoriniai kriminalistikos metodikos klausimai (pvz., sistema, uždaviniai, principai, reikalavimai).

Atskirų nusikalstamos veikos rūšių tyrimo metodikos – tai konkrečių nusikalstamos veikos rūšių tyrimo rekomendacijos, programos, algoritmai.

Šios atskirosios metodikos dar skirstomos į dvi grupes:

- ✓ tipines, kurios ruošiamos atsižvelgiant į nusikalstamų veikų rūšis, numatytas baudžiamojo įstatymo,
- ✓ ypatingas, kurioms būdingi šie požymiai:
  - a) nusikalstamos veikos įvykdymo vieta;
  - b) nusikaltėlio asmenybės charakteristika;
  - c) laiko tarpas, praėjęs nuo nusikalstamos veikos įvykdymo;
  - d) tyrėjų, dalyvaujančių tiriant nusikalstamą veiką, skaičius.

11.3. *Kriminalistikos metodikos šaltiniai*

Kriminalistinės metodikos šaltiniai yra:

- ✓ baudžiamosios teisės normos, nustatančios nusikalstamos veikos sudėties požymius, taip pat baudžiamojo proceso normos, tiriant baudžiamąsias bylas, nurodančios įrodinėjimo dalyką ir ribas;
- ✓ bendrosios kriminalistikos (metodologijos), kriminalistinės technikos, kriminalistinės taktikos nuostatos;
- ✓ nusikalstamų veikų atskleidimo, tyrimo ir užkardymo praktinė patirtis;
- ✓ kitų mokslų, naudojamų tiriant nusikalstamas veikas, atskiri pagrindai (pvz., teismo medicinos, psichologijos, kriminologijos).

11.4. Atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodikos bendrųjų pagrindų struktūra

Atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodikos bendrųjų pagrindų struktūriniai elementai:

- ✓ kriminalistinės metodikos samprata ir dalykas (kriminalistinės metodikos ryšys su kitomis kriminalistikos mokslo dalimis, metodikų vieta ir reikšmė kriminalistikos sistemoje);
- ✓ kriminalistinės charakteristikos samprata, esmė ir reikšmė;
- ✓ įrodinėtinų aplinkybių samprata ir turinys;
- ✓ nusikalstamos veikos tyrimo etapų esmė (kiekvieno etapo uždaviniai ir bendrosios charakteristikos);
- ✓ specialiųjų žinių naudojimo bendrieji pagrindai;
- ✓ nusikalstamų veikų tyrėjų bendradarbiavimo bendrieji pagrindai;
- ✓ visuomenės pagalbos, tiriant nusikalstamas veikas, naudojimo bendrieji pagrindai.

11.5. Atskirų nusikalstamos veikos rūšių tyrimo tipinių metodikų struktūra

Atskirų nusikalstamos veikos rūšių tyrimo tipinių metodikų struktūriniai elementai:

- ✓ konkrečios nusikalstamos veikos rūšies kriminalistinė charakteristika;
- ✓ konkrečios nusikalstamos veikos rūšies įrodinėtinų aplinkybių grupė;
- ✓ ikiteisminio tyrimo pradėjimo ypatumai ir pirminių ikiteisminių tyrimo veiksmų planavimas tos nusikalstamos veikos rūšies;
- ✓ konkrečios nusikalstamos veikos rūšies tyrėjo elgesys (veiksmai, programa, algoritmas) kiekvieno tyrimo etapo metu, atsižvelgiant į susiklosčiusias aplinkybes;
- ✓ ikiteisminių tyrimo veiksmų taktikos ypatumus ir kitas organizacines ypatybes;
- ✓ specialiųjų žinių naudojimas tos nusikalstamos veikos rūšies tyrimo metu;

- ✓ visų teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo, organizavimo ypatumai tos nusikalstamos veikos rūšies tyrimo metu.

11.6. Konkrečios nusikalstamos veikos tyrimo metodikos struktūra

Konkrečios nusikalstamos veikos tyrimo metodiką sudaro:

- ✓ pirminiai ikiteisminio tyrimo veiksmai ir kitokie (informaciniai, organizaciniai ir operatyviniai) veiksmai;
- ✓ tolesni tyrimo veiksmai.

Numatydama pirminius ikiteisminio tyrimo veiksmus, operatyvines ir paieškos priemones tyrimo metodika pateikia tipiškесnius tai bylų kategorijai veiksmus, rekomenduoja jų atlikimo eilę ir taktiką. Priklausomai nuo tiramos veikos pobūdžio ir konkrečių bylos aplinkybių, pirminių ikiteisminio tyrimo ir kitokių veiksmų bei proceso prievartos priemonių sąrašas gali keistis. Ta prasme tyrimo metodikos rekomendacijomis turi būti naudojamosi atsižvelgiant į konkrečios situacijos analizę.

Kai atlikti pirminiai ikiteisminio tyrimo veiksmai, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, toliau tirdamas bylą, numato įvairias versijas ir pagal jas planuoja tyrimą. Todėl tyrimo metodikoje pateikiamos būdingiausios tam tikros nusikalstamos veikos rūšies tyrimo versijos.

Visų tipų nusikalstamų veikų tyrimui rekomenduojami šie pirminiai ikiteisminio tyrimo veiksmai:

- ✓ įvykio vietos apžiūra arba (ir) įvykio vietos tyrimas;
- ✓ nukentėjusiojo asmenybės nustatymas ir apklausa;
- ✓ liudytojų išaiškinimas ir apklausa;
- ✓ įtariamojo asmenybės nustatymas ir apklausa.

Taip pat yra rekomenduojama taikyti šias prievartos priemones:

- ✓ asmens sulaikymą;
- ✓ asmens apžiūrą;
- ✓ krata;
- ✓ poėmį.

11.7. Alibi samprata

Alibi – tai įtariamojo faktinė buvimo vieta nenusikalstamos veikos įvykdymo vietoje tuo momentu, kai yra užfiksuotas nusikalstamos veikos padarymo laikas.

Alibi būdingi trys elementai:

- ✓ nusikalstamos veikos padarymo vieta;
- ✓ nusikalstamos veikos padarymo laikas;
- ✓ vieta, kurioje tuo momentu buvo žmogus, pareiškiantis apie savo alibi.

11.8. Alibi tyrimo ypatumai

Alibi tikrinimo metu išsiaiškinama:

- ✓ kur konkrečiai buvo asmuo, pateikiantis savo alibi, nusikalstamos veikos padarymo metu ir ką jis tuo laiku darė;
- ✓ iš kur, su kuo, kokių tikslų jis ten vyko, kada jis iš tos vietos išvyko, kiek laiko jis ten buvo;
- ✓ ką jis ten matė, kas jį matė, su kuo bendravo, ką darė kiti asmenys;
- ✓ koks tuo metu buvo oras ir kitos sąlygos;
- ✓ kokie socialiniai įvykiai buvo toje vietoje;
- ✓ kas dar žinojo, kad jis ten vyks tuo metu, kas ir kokių būdu sužinojo, kur jis buvo;
- ✓ kokie fiksuoti informaciniai šaltiniai gali patvirtinti tiriamąjį alibi;
- ✓ kodėl anksčiau jis apie alibi nepranešė, jeigu tai buvo būtina ir turėjo galimybę tai padaryti;
- ✓ su kokia avalyne, drabužiais pareiškėjas ten buvo, kokius daiktus su savimi turėjo ir su kokiais drabužiais, avalyne ir daiktais jis iš ten išėjo.

11.9. Tipinės versijos tiriant alibi

Dėl pateikto alibi keliamos ir tikrinamos tokios tipinės versijos:

- ✓ alibi realus;
- ✓ alibi išgalvotas.

11.10. Alibi tyrimo etapai

Alibi tikrinimo procesas:

- ✓ atliekama alibi pareiškėjo, ypač atkreipiant dėmesį į jo apibūdinamą vietą, kurioje jis buvo kaip tik tuo metu, kai įvyko nusikalstama veika bei apie susiklosčiusią situaciją;

- ✓ remdamasis gautais parodymais tyrėjas sumodeliuoja subjektyvinę situaciją, kurioje atsidūrė apklaustasis asmuo, ją analizuoja, išveda atitinkamus sekmenis ir tikrina;
- ✓ sudaromas alibi patikrinimo planas ir jis realizuojamas;
- ✓ papildoma alibi pareiškėjo apklausa apie atlikto patikrinimo nustatytas aplinkybes, galimi kiti tyrimo veiksmai: parodymų atpažinti, akistatos su asmenimis, kurių parodymai skiriasi nuo alibi pareiškėjo;
- ✓ gautų faktinių duomenų pagrindu sudaroma objektyvi tiriamojo įvykio su alibi situacija;
- ✓ vyksta lyginamoji subjektyviosios ir objektyviosios situacijos analizė, padaromos atitinkamos išvados. Jeigu abi situacijos (modeliai) sutampa, vadinasi, alibi pasitvirtino, yra teisinga, o jei ne – atvirksčiai – alibi atkrinta.

??? *Kontroliniai klausimai:*

1. Kokia kriminalistikos metodikos samprata ir uždaviniai?
2. Koks kriminalistinės metodikos ryšis su kitomis kriminalistikos mokslo dalimis?
3. Kokie kriminalistikos metodikos šaltiniai?
4. Koks kriminalistinės metodikos turinys?
5. Kokios yra atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodikų rūšys?
6. Apibūdinkite pirminius ikiteisminio tyrimo veiksmus.
7. Apibūdinkite tolesnius baudžiamosios bylos tyrimo veiksmus.
8. Kas yra alibi, jos elementai?
9. Kokie alibi tyrimo ypatumai ir etapai?
10. Koks visuomenės vaidmuo atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas?

Referatų temos

1. Kriminalistikos metodikos reikšmė ir vaidmuo kriminalistikos sistemoje.
2. Tyrėjo veikla pradiniam nusikalstamos veikos tyrimo etape.
3. Alibi: jo reikšmė atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas.
4. Kriminalistinės metodikos šaltinių analizė: problematika ir perspektyvos.

5. Visuomenė ir nusikalstamų veikų atskleidimas, tyrimas.
6. Procesinių neviešų ir operatyvinių veiksmų santykis, jų atribojimas.
7. Kriminalistinės metodikos koncepcijos.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 260–266.
2. Burda R. Kriminalistikos taktika. – Vilnius, 2001.
3. Kuconis P. Nusikaltimų tyrimo metodinių rekomendacijų rengimo problemos. // Teisės problemos. 1994. Nr. 2.
4. Kuconis P. Kriminalistinių klasifikacijų problemos nusikaltimų tyrimo metodikoje // Teisė. 1992. Nr. 26.
5. Kurapka E. Kriminalistikos raidos Lietuvoje tendencijos: mokslas ir praktika // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2000. Nr. 15 (7).
6. Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos. Mokslo darbų rinkinys. – Vilnius, 1996.

Papildoma

7. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. – Москва, 1988.
  8. Криминалистика. Под ред. Яблокова Н. П. – Москва, 2000.
  9. Лузгин И. Н. Реконструкция в расследовании преступлений. – Волгоград, 1981.
  10. Расследование отдельных видов преступлений. – Москва, 1995.
-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

12 skyrius

KRIMINALISTINĖ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ CHARAKTERISTIKA IR NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO SITUACIJOS

Kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos samprata ir jos ryšys su baudžiamąja–teisine, kriminologine ir kitomis nusikalstamų veikų apibūdinimų rūšimis. Kriminalistinė nusikalstamų veikų klasifikacija ir jos skirtumai nuo baudžiamosios teisinės nusikalstamų veikų klasifikacijos.

Teorinės kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos ryšys su rūšine ir konkrečios nusikalstamos veikos charakteristika. Konkrečios nusikalstamos veikos kriminalistinė charakteristika.

Kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos elementai ir jų tarpusavio ryšys. Nusikalstamos veikos padarymo būdas, jo samprata ir struktūra, veiksniai, lemiantys nusikalstamos veikos padarymo būdą. Kriminalistinė viktimologija. Nusikaltėlis. Kiti kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos elementai.

Atskirų nusikalstamų veikų rūšių kriminalistinės charakteristikos reikšmė rengiant jų tyrimo metodiką ir tiriant nusikalstamas veikas.

Atsakomybės už padarytą nusikalstamą veiką vengimas. Nusikalstamos veikos padarinių slėpimo būdai. Nusikalstamos veikos maskavimas. Nusikalstamos veikos inscenizavimas.

Nusikalstamų veikų tyrimo situacijos samprata ir reikšmė. Nusikalstamų veikų tyrimo situacijų klasifikacija. Nusikalstamų veikų tyrimo situacijos turinys. Veiksnių sistema, daranti poveikį nusikalstamos veikos tyrimo situacijai. Kriminalinės ir pokriminalinės situacijos faktinis pagrindas kriminalistinės nusikalstamos veikos tyrimo situacijai atsirasti. Ikiprocesinės nusikalstamų veikų tyrimo situacijos. Procesinė nusikalstamos veikos tyrimo situacija.

Nusikalstamos veikos tyrimo situacija ir nusikalstamos veikos tyrimo etapai.

12.1. Nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos turinys

Nusikaltimų kriminalistinė charakteristika – informacijos apie nusikalstamos veikos elementus ir jų kriminalistiškai svarbius požymius, sistema⁴.

Nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos elementai (pastaba: kriminalistikos moksle nėra bendros nuomonės dėl šios charakteristikos turinio):

- ✓ nusikalstamos veikos pasikėsinimo dalykas;
- ✓ nusikalstamos veikos padarymo ir slėpimo būdai;
- ✓ nusikaltėlio paliktų pėdsakų ypatumai (pėdsakų susidarymo mechanizmas);
- ✓ tyrimo situacijos;
- ✓ kaltininko asmenybės bruožai.

12.2. Įrodinėtinių aplinkybių samprata

Įrodinėtinos aplinkybės – tai ne tik paprastas įrodinėjimo dalyko elementų ir atitinkamo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) straipsnio dispozicijos suderinamumas. Minėtos kategorijos, priklausančios atitinkamoms Lietuvos Respublikos baudžiamojo ir baudžiamojo proceso normoms, kriminalistikoje susijungia, viena kitą papildoma ir tokiu būdu jos įgauna naują kokybę.

12.3. Tyrimo situacijos charakteristika

Tyrimo situacija – tai tyrimui reikšmingos informacijos visuma, atsirandanti apibrėžtu laiku tiriant nusikalstamą veiką⁵.

Tyrimo situacijos turinį sudaro:

- ✓ surinkti byloje įrodymai;
- ✓ kita informacija, turinti reikšmės tyrimui.

Tyrimo situacijos esmė yra ta, kad faktinių duomenų visuma leidžia nusikalstamos veikos tyrėjui bet kuriuo momentu sudaryti išsamų ir objektyvų tiriamojo įvykio paveikslą, ir kartu jis gali tai įvertinti ir priimti atitinkamus sprendimus atlikti tolesnius veiksmus.

⁴ Kuconis P. Nusikaltimų finansams, tiriamų suminio proceso tvarka, kriminalistinė charakteristika ir įrodinėtinos aplinkybės // Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos. Mokslo darbų rinkinys. – Vilnius, 1996. P. 23.

⁵ Kuklianskis S. Teorinės tyrimo situacijos problemos // Kriminalinė justicija. – Vilnius, 1996. Nr. 5. P. 93.

Tyrimo situacija susideda iš šių elementų:

- ✓ psichologinio charakterio (tyrėjo ir proceso dalyvių susiklosčiusių santykių pobūdis ir pan.);
- ✓ informacinio pobūdžio (tyrėjo informatyvumas);
- ✓ procesinio ir taktinio pobūdžio (ikiteisminio tyrimo pradėjimas; įrodomosios informacijos rinkimas, jų šaltiniai, kardamosios priemonės parinkimas; tam tikrų ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimas ir kt.);
- ✓ organizacinio–techninio pobūdžio.

Tyrimo situacijos skirstomos į:

- ✓ tipines ir konkrečias;
- ✓ situacijas, kurios susiklosto bendrai visos bylos tyrimo eigoje, ir situacijas, kurios atsiranda atliekant vieną tyrimo veiksmą;
- ✓ konfliktines ir nekonfliktines.

12.4. Nusikalstamų veikų tyrimo etapai

Nusikalstamos veikos tyrimas susideda iš šių etapų:

- ✓ pranešimo, pareiškimo apie įvykį, gautos ir surinktos medžiagos įvertinimas ir sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimas;
- ✓ pirminis etapas – pirminių tyrimo veiksmų atlikimas; tipinių versijų apie nusikalstamą veiką įvykį tikrinimas; įrodymų rinkimas; nusikaltėlio apieškos ir sulaikymo organizavimas; padarytos žalos atlyginimo užtikrinimas; sąlygų, padėjusių įvykdyti nusikalstamą veiką, nustatymas;
- ✓ tolesnis etapas – atliekami kiti ikiteisminio tyrimo veiksmai, renkant, tiriant ir vertinant įrodymus (duomenis);
- ✓ baigiamasis – nusikalstamos veikos tyrimo baigimas – kaltinamosios išvados rašymas.

12.5. Inscenizacijos samprata

Inscenizacija suprantama kaip aplinkybių, neatitinkančių tikrovės įvykio vietoje, sukūrimas.

Tiriant įvykio vietą galima išskirti tokius inscenizavimo požymius:

- ✓ įvykio vietoje aptinkami tokie pėdsakai, kurie, susiklosčius realioms įvykio aplinkybėms, nesusiformuoja.

- ✓ įvykio vietoje aptikti pėdsakai, kurie charakteringi inscenuoto įvykio pėdsakams, tačiau jų būklė neatitinka tokių susiklosčiusių aplinkybių.
- ✓ pėdsakai, kurie neaptikti dėl jų nebuvimo, tačiau turėjo pasilikti realiai inscenuoto įvykio metu.

12.6. Inscenuacijų klasifikacija

Inscenuacijos klasifikuojamos remiantis įvairiais pagrindais.

1) pagal subjektą:

- ✓ sukuriamos pačių nusikalstamos veikos dalyvių;
- ✓ sukuriamos kitų asmenų, prašant pačių nusikaltėlių arba savo iniciatyva;
- ✓ sukuriamos pačių nusikaltėlių kartu su kitais asmenimis.

2) pagal vietą:

- ✓ nusikaltimo vietoje;
- ✓ kitoje įvykio vietoje.

3) pagal jų sukūrimo laiką:

- ✓ iki nusikalstamos veikos padarymo;
- ✓ nusikalstamos veikos darymo metu;
- ✓ po nusikalstamos veikos įvykdymo.

4) pagal tikslus:

- ✓ paslėpti nusikalstamą veiką;
- ✓ paslėpti nekriminalinį įvykį;
- ✓ kitais tikslais.

5) pagal objektą:

- ✓ inscenuojama nusikalstama veika;
- ✓ inscenuojamas nekriminalinio pobūdžio įvykis;
- ✓ inscenuojami atskiri įvykio elementai, detalės.

6) pagal turinį:

- ✓ inscenuojami materialūs pėdsakai įvykio vietoje;
- ✓ inscenuojami materialūs pėdsakai bei sukuriamas ir realizuojamas atitinkamas dezinformuojančio elgesio variantas, pranešami klaidingi duomenys.

12.7. Inscenuacijų atskleidimo ir tyrimo ypatumai

Atskleidžiant ir tiriant inscenuacijas nustatoma:

- ✓ įvykio aplinkybės, kurios buvo inscenuotos (laikas, vieta, įvykio dalyviai, pobūdis);

- ✓ inscenuoto įvykio pobūdis (rūšis ir požymiai);
- ✓ inscenizacijos dalyviai ir kiekvieno jų vaidmuo, tikslai ir motyvai, kuriais jie vadovavosi;
- ✓ inscenizacijos paruošimas ir įvykdymo aplinkybės (laikas, vieta, veiksų eiliškumas, daiktai, medžiagos, naudotini inscenizacijos metu);
- ✓ inscenizacijos pasekmės (pvz., ne laiku pradedamas ikiteisminis tyrimas; patraukti atsakomybėn nekalti asmenys; įvykdyti kiti nusikaltimai, už kuriuos nusikaltėliai nebuvo nubausti ir pan.);
- ✓ aplinkybės, susijusios su inscenizacijų dalyvių melagingų duomenų pateikimu.

???

Kontroliniai klausimai

1. Kokia kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos samprata ir reikšmė atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas?
2. Koks kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos turinys?
3. Atribokite kriminalistinę nusikalstamų veikų charakteristiką nuo nusikalstamos veikos sudėties.
4. Kokią reikšmę turi nusikalstamos veikos padarymo būdo įvertinimas?
5. Kas yra įrodinėtinos aplinkybės?
6. Kokia tyrimo situacijos samprata, turinys ir klasifikacija?
7. Kokie yra nusikalstamos veikos tyrimo etapai?
8. Kokį vaidmenį vaidina inscenizacijos, jų požymiai, atskleidimo ir tyrimo ypatumai?

Referatų temos

1. Kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos apžvalga.
2. Nusikalstamos veikos padarymo būdas: samprata, struktūra, veiksniai, lemiantys nusikalstamos veikos padarymo būdą.
3. Nusikalstamų veikų tyrimo situacijų apibūdinimas.
4. Negatyviosios aplinkybės ir jų reikšmė atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas.
5. Inscenizacija – nusikalstamos veikos slėpimo būdas.
6. Įrodinėtinos aplinkybės ir jų nustatymo būdai.
7. Nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos santykis su baudžiamąja teise ir kriminologija.

Pagrindinė

1. Danisevičius P., Kazlauskas M., Palskys E. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 264–266.
2. Kuconis P. Nusikaltimų finansams, tiriamų sumarinio proceso tvarka, kriminalistinė charakteristika ir įrodinėtinos aplinkybės // Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos. Mokslo darbų rinkinys. – Vilnius, 1996. P. 22–35.
3. Kuklianskis S. Teorinės tyrimo situacijos problemos // Kriminalinė justicija. – Vilnius, 1996. Nr. 5. P. 90–100.
4. Kuklianskis S., Matulienė S. Kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos samprata // Jurisprudencija. 2002. T. 29 (21). P. 49–65.

Papildoma

5. Белкин Р. С. Криминалистика проблемы, тенденции, перспективы. От теории к практике. – Москва, 1988.
  6. Борудин Д. И. Убийство по найму криминалистическая характеристика. Методика расследования. – Москва, 1997.
  7. Лордкипанидзе Г. Ш. Характеристика этапов и типичных следственных ситуаций в расследовании краж личного имущества граждан. – Москва, 1985.
  8. Облаков А. Ф. Криминалистическая характеристика преступлений и криминалистические ситуации. – Хабаровск, 1985.
  9. Способы сокрытия следов преступлений и криминалистические методы их установления. Сборник трудов. – Москва, 1984.
  10. Шаталов А. Сущность и содержание криминалистической характеристики преступления // Следователь. 1999. № 1.
  11. Криминалистическая сущность, средства и методы установления способов сокрытия следов преступления. – Москва, 1987.
-
-
-
-
-
-

13 skyrius

NUŽUDYMŲ IR SVEIKATOS SUTRIKIMŲ TYRIMAS

Nužudymų kriminalistinė charakteristika. Įrodinėtinos aplinkybės nužudymų bylose. Informacijos šaltinių nustatymas. Kriminalistinės informacijos analizė ir ikiteisminio tyrimo pradėjimo etapas nužudymų bylose, pirminiai tyrimo ir kiti veiksmai. Įvykio vietos ir lavono tyrimas. Lavono teismo medicinos tyrimas (ekspertizė). Įtariamųjų nustatymas ir paieška. Kriminalistinės registracijos galimybių naudojimas tiriant nužudymus. Tyrimo versijos ir nužudymų tyrimo planavimas.

Nužudymų tyrimo metodikos ypatumai karštomis pėdomis. Atskirų nužudymų kategorijų tyrimo ypatybės. Tyrimo organizavimas dingus nukentėjusiajam. Nužudymų, padarytų suskaidant lavoną, tyrimas. Užmaskuotų nužudymų tyrimo ypatumai. Nužudymų prevencija. Sveikatos sutrikimų tyrimo metodikos ypatumai.

13.1. Nužudymų samprata

Nužudymas yra neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui tyčia ir dėl neatsargumo. Gyvybės atėmimas kitam žmogui nėra neteisėtas, kai tai padaroma karo mūšyje, būtinosios ginties sąlygomis, gyvybės atėmimo be kaltės atvejais.

Savižudybė, taip pat pasikėsinimas nusižudyti nėra nusikalstama veika.

13.2. Nužudymų klasifikacija

Nužudymai skirstomi į atvirus nužudymus ir slaptus nužudymus. Pastarieji dar skiriami į:

- ✓ nužudymus neslepiant nusikalstamos veikos pėdsakų;
- ✓ nužudymus slepiant nusikalstamos veikos pėdsakus paprastais būdais;
- ✓ nužudymus, maskuojamus inscenizuojant kitokią įvykį;
- ✓ nužudymus sudarkant veidą arba sunaikinant galvą;

- ✓ nužudymus suskaidant lavoną;
- ✓ nužudymus paslepiant arba sunaikinant lavoną.

13.3. Nužudymų būdai

Nužudymo būda apibūdinantys pagrindai:

- ✓ pagal sudėtingumą (pvz., nužudymui nesiruošta, bet nuslėpta; nužudymui ruošiasi ir nuslėpta arba nenuslėpta; parngti nužudymo įrankiai ir priemonės, sunaikinti palaikai, pasirinktas laikas ir vieta, paslėpti nužudymo įrankiai ir priemonės; sudaryta nusikaltėlių grupė);
- ✓ pagal nusikalstamos veikos įrankių ir priemonių naudojimo mechanizmą (pvz., šaunamasis ginklas, nešaunamasis ginklas, parankinės priemonės, sprogmenys, automašinos ir kitos transporto priemonės, nuodai, dujos, kt.);
- ✓ pagal aukų skaičių (pvz., vieno žmogaus nužudymas, kelių žmonių nužudymas, daugelio žmonių nužudymas);
- ✓ pagal asmenis, dalyvavusius žudant (dalyvių skaičius, jų nusikalstamas profesionalumas ir profesija);
- ✓ pagal nužudymo pobūdį ir realizaciją (pvz., pasmaugimas; pakorimas; nuskandinimas; sudeginimas; sušaldymas; nuvuodijimas; išmetimas iš važiuojančios transporto priemonės; numetimas iš aukščio (nustūmimas) ir kt.);
- ✓ pagal vietą ir laiką.

13.4. Nukentėjusiojo apibūdinimas

Nukentėjusiojo asmenybės charakteristiką lemia šie veiksniai: amžius, lytis, gyvenimo būdas, teistumas, išsilavinimas, ryšys su asmeniu, padariusiu nusikalstamą veiką, asmuo nužudytas vykdant tarnybines pareigas arba dėl savo profesijos (užsiėmimo).

13.5. Tradicinės versijos gavus pranešimą apie rastą lavoną

Ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs pranešimą apie rastą lavoną, iš karto kelia keturias pagrindines versijas:

- ✓ tai natūrali mirtis;
- ✓ tai nelaimingas atsitikimas;
- ✓ tai savižudybė;
- ✓ tai nužudymas.

Nustaćius smurtinės mirties požymius pradedamas ikiteisminis tyrimas.

13.6. Pirminės tyrimo etapo situacijos

Pradiniame tyrimo etape susiklosčiusios situacijos yra labai skirtingos.

Tipiškiausios yra šios:

- ✓ žmogžudystė įvykdyta neginčijamomis (akivaizdžiomis) sąlygomis, kai žinomi nukentėjusysis ir įtariamasis (dažniausiai tokie nužudymai kyla šeimiųjų ginčų metu arba iš chuliganiškų paskatų);
- ✓ žmogžudystė įvykdyta plėšikavimo, užpuolimo metu arba seksualiniu pagrindu, kai žinomas nukentėjusysis (-ioji), bet nežinomas ir nesulaikytas įtariamasis;
- ✓ žmogžudystė pagal neišaiškintus motyvus (žmogus dingo be žinios), radus neatpažintą lavoną;
- ✓ vaiko nužudymas (radus naujagimio lavoną, naujagimiui dingus).

13.7. Ikiteisminio tyrimo pareigūno veiksmai radus lavoną su smurto požymiais

Ikiteisminio tyrimo pradiniame etape pareigūnas turi nustatyti nužudytojo asmenybę, prieš tai organizavęs įvykio vietas ir lavono tyrimą. Taip pat tyrėjas privalo išsiaiškinti ir apklausti liudytojus. Jis, siekdamas kuo greičiau išsiaiškinti įtariamąjį ir jį sulaukyti, atlieka operatyvinės paieškos veiksmus. Šiuo metu ikiteisminio tyrimo pareigūnas gali pritaikyti ir šias procesinės prievartos priemones: sekimą, atlikti veiksmus, neatskleisdamas savo tapatybės, ir kt. Vėliau baudžiamojo proceso nustatyta tvarka prokuroras gali kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją prašyti skirti teismo medicinos ir kitas ekspertizes.

13.8. Įvykio vietos ir lavono tyrimas

Atvykus į įvykio vietą svarbu nustatyti mirties aplinkybės (nužudymas, savižudybė, natūrali mirtis ar nelaimingas atsitikimas). Tai padaryti gali padėti ant lavono esantys pažeidimai, daiktų ir priemonių (galėjusių sukelti mirtį) išsidėstymas įvykio vietoje, aplinkos detalės ir pan.

Įvykio vietoje pirmiausia ištiriamas lavonas ir tik tada visa aplinka. Lavono tyrimą įvykio vietoje atlieka teismo medikas arba kitas gydytojas, kuris padeda ikiteisminio tyrimo pareigūnui nustatyti preliminarią mirties priežastį, jos laiką, panaudoto įrankio rūšį, formą ir pan. Detalesnis lavono tyrimas dažniausiai vyksta stacionarioje tam pritaikytoje laboratorijoje. Atskiri pažeidimai gali būti ištirti įvykio vietoje. Tiriant lavoną, apžiūrint jo drabužius, aplinką visa tai fotografuojama. Lavono tyrimo metu apžiūrimi jo drabužiai, nurodant jų pavadinimą, spalvą, būklę, kraujo dėmes ir t. t. Dėmesys kreipiamas į plastmasines ir metalines detales (ant jų galėjo likti įtariamojo pirštų pėdsakų).

Būtinai apžiūrimas paviršius, ant kurio yra lavonas, užfiksuojamas jo vilkimas, transporto, kojų ir kiti pėdsakai, taip pat atkreipiamas dėmesys į kraują, jo kiekį, ar giliai jis įsisunkęs paviršiuje ir t. t. Įvykio vietos apžiūros ir tyrimo metu patartina daryti vaizdo įrašus. Pirmiausia tai būtina daryti tais atvejais, kai įtariama, kad asmuo galėjo būti nunuodytas, paskandintas, eismo įvykių atvejais, sprogimų bylose, gaisrų ir kai kurių kitų nelaimingų įvykių atvejais, nes tikroji mirties priežastis ir negatyvūs požymiai gali būti aptikti ir nustatyti tik atlikus lavono skrodimą, tam tikras ekspertizes ir pasikonsultavus su specialistais.

13.9. Įtariamųjų kontingento nustatymas ir paieška

Apžiūrint arba tiriant įvykio vietą beveik visada galima gauti informacijos apie asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, taip pat apie asmenų grupę, tarp kurių reikia ieškoti įtariamųjų.

Visų pirma svarbu nustatyti, ar nusikalstamą veiką padarė aukai artimas žmogus, šiek tiek pažįstamas ar visai pašalinis asmuo.

Tai, kad nusikalstamą veiką padarė pašalinis žmogus, rodo patekimo į patalpas būdas, nusikaltėlio nežinojimas apie aukos gyvenimo būdą ir dienotvarkę, taip pat nežinojimas gyvenamųjų patalpų išplanavimo, slėptuvių ieškojimas ir pan. Tačiau nereikia pamiršti ir inscenizavimo galimybės, kurią gali atlikti „savi“ nusikaltėliai.

Pašalinis žudikas paprastai nesistengia slėpti mirties fakto arba jos priežasties. Daugiausia dėmesio pašalinis žudikas kreipia savo pėdsakų naikinimui įvykio vietoje.

Labai svarbūs ir kiti veiksniai, kurie turi šiokios tokios informacijos apie žudiką. Tai profesionalūs įgūdžiai, sugebėjimai, panaudoto nužu-

dymo būdo specifika. Pagal aukai padarytų sužalojimų charakteristiką, išneštų daiktų kiekį ir dydį galima daryti tam tikras išvadas apie fizinę žudiko jėgą arba grupę nusikaltėlių.

Specifinių įrankių naudojimas leidžia nustatyti asmenų grupę, tarp kurių reikia ieškoti įtariamojo (pvz., lavonas supjaustytas medicininiais skalpeliais padarant pjūvius gyvybiškai svarbių organų vietose).

13.10. Tyrimo versijos ir nužudymų tyrimo planavimas

Ikiteisminio tyrimo pareigūnas, atlikęs pirminius tyrimo veiksmus, toliau gali kelti nužudymo versijas ir planuoti bylos tyrimą. Tyrėjas, tirdamas bylą, apklausia liudytojus, įtariamuosius, atlieka objektų apžiūrą ir parodymų patikrinimo veiksmus (akistatas, parodymus atpažinti, parodymų patikrinimus vietoje, eksperimentus); prokuroras inicijuoja įvairių ekspertizių skyrimą ir t. t. Tolesniame tyrimo etape gali būti pritaikytos procesinės prievartos priemonės – pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas, kratos, poėmiai ir t. t.

13.11. Nužudymų bylose skiriamų ekspertizių arba atliekamų tyrimų rūšys

Tiriant žmogžudystę dažniausiai skiriamos šios ekspertizės:

- ✓ lavono teismo medicinos ekspertizė (tyrimas);
- ✓ daiktų ekspertizės (tyrimas);
- ✓ teismo cheminė ekspertizė (tyrimas);
- ✓ teismo psichologinė ekspertizė (tyrimas);
- ✓ teismo psichiatrinė ekspertizė (tyrimas);
- ✓ kriminalistinės ekspertizės (trasologinė, balistinė, rašysenos ir kt. tyrimai);
- ✓ mikroobjektų tyrimo ekspertizės (tyrimai).

13.12. Nusikalstamos veikos tyrėjo veiksmai tiriant žmogaus dingimą

Tyrėjo veiksmai tiriant žmogaus dingimo bylas:

- ✓ apklausti asmenį, pranešusį apie žmogaus dingimą;
- ✓ apžiūrėti ir apieškoti (atlikti kratą) dingusiojo gyvenamąją patalpą;
- ✓ apžiūrėti ir apieškoti (atlikti kratas) vietas, kuriose gali būti paslėptas lavonas arba jo dalys, taip pat rasti tyrimui svarbius daiktai ir dokumentai;

- ✓ apklausti gimines, artimuosius, bendradarbius, dingusiojo kaimynus arba kitus žinančius asmenis;
- ✓ dingusiojo ir asmenų, prisidėjusių prie jo dingimo, pašto, telegrafo korespondencijos poėmis;
- ✓ atlikti teismo medicinos tyrimus (radus lavoną);
- ✓ atlikti daiktų ir dokumentų tyrimus;
- ✓ atlikti reikalingus operatyvinius veiksmus.

13.13. Sveikatos sutrikdymų tyrimo ypatumai

Esminis sveikatos sutrikdymų tyrimo bruožas yra galimybė gauti iš nukentėjusiojo parodymus ir atlikti su juo kitus tyrimo veiksmus. Praktikoje pasitaiko, kai nukentėjusysis po sužalojimų ilgą laiką negali dalyvauti tyrimo veiksmuose, tačiau pati galimybė tai atlikti neprilygsta nužudymo situacijoms.

??? *Kontroliniai klausimai*

1. Apibūdinkite nužudymų kriminalistinę charakteristiką.
2. Kuo pasireiškia nužudymų tyrimo situacinis pobūdis?
3. Kokios yra šios nusikalstamų veikų kategorijos įrodinėtinos aplinkybės?
4. Kaip organizuojamas ir planuojamas nužudymų tyrimas?
5. Kokios yra nužudymų tipinės versijos?
6. Apibūdinkite pirminius tyrimo veiksmus, atliekamus atskleidžiant ir tiriant nužudymus.
7. Kaip naudojamos specialiosios žinios atskleidžiant ir tiriant nužudymus arba atliekant atskirus tyrimo veiksmus?
8. Kokie yra nužudymų tyrimo ypatumai, kai: a) rastas sudarkytas arba suskaidytas lavonas; b) nerastas lavonas; c) vaikų nužudymas; d) užmaskuotas nužudymas, inscenizuojant savižudybę, nelaimingą atsitikimą, netikėtą (staigią) mirtį?
9. Kokios kriminalistinės registracijos įskaitos naudojamos tiriant nužudymus?
10. Apibūdinkite sveikatos sutrikimų kriminalistinę charakteristiką.
11. Kokie yra pirminiai tyrimo veiksmai atskleidžiant ir tiriant sveikatos sutrikimus?
12. Kokios yra tipinės nužudymų ir sveikatos sužalojimų versijos?

Referatų temos

1. Nužudymų kriminalistinis apibūdinimas.
2. Nužudymo tyrimo metodika, kai žinomas kaltininkas.
3. Užmaskuotų nužudymų tyrimo metodika.
4. Užsakytų žmogžudysčių tyrimo metodika.
5. Serijinių nužudymų tyrimo metodika.
6. Specialiosios žinios ir jų reikšmė atskleidžiant ir tiriant nužudymus.
7. Rastų vaikų lavonų su smurto požymiais tyrimo metodika.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 260–266.
2. Garmus A., Kurapka E., Čėpla A. Teismo medicina. – Vilnius, 2000.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenumo 1991 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 3 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už nužudymus ir kūno sužalojimus“ // Teismų praktika. Baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas 1991–1998 m. – Vilnius, 1998.
4. Burda R. Procesiniai ir kriminalistiniai ekshumacijos aspektai // Teisiniai medicininiai smurto aspektai. Monografija. LTU. – Vilnius, 2002. P. 247–258.

Papildoma

5. Swanson Ch. R., Chamelin N. C., Territo L. Criminal investigation. Sixth edition. – New York, 1996.
6. Антонян Ю. М. Психология убийства. – Москва, 1997.
7. Бородин Д. И. Убийство по найму: криминалистическая характеристика. Методика расследования. – Москва, 1997.
8. Расследование убийств: методические указания в схемах. Под ред. Соя-Серко Л. А. – Москва, 1983.

9. Селиванов Н. А., Соя-Серко Л. А. Расследование убийств. – Москва, 1994.
10. Снигерев А. П., Колошко И. М. Раскрытие умышленных убийств. – Харьков, 1996.
11. Шкляр Б. Недостатки использования возможностей экспертиз по уголовным делам о нераскрытых убийствах и изнасилованиях. Информационное письмо. – Вильнюс, 1980.

14 skyrius IŠŽAGINIMŲ TYRIMAS

Išžaginių kriminalistinė charakteristika. Įrodinėtinos aplinkybės išžaginių bylose. Ikteisminio tyrimo pradėjimo etapas ir pirminiai tyrimo veiksmai. Nukentėjusiosios apklausa. Įvykio vietos apžiūra ir tyrimas. Įtariamojo paieška. Tyrimo versijos ir tyrimo planavimas.

Tyrimo ypatumai bylose dėl išžaginimo, kai įtariamasis yra žinomas. Išžaginimo inscenizacija.

Tyrimo ypatumai bylose dėl išžaginimo, kai įtariamasis yra nežinomas. Parodymų patikrinimo ir eksperimentų darymo ypatumai. Nusikalstamų veikų prevencija išžaginių bylose.

14.1. Išžaginimo kriminalistinė charakteristika

Baudžiamasis įstatymas išžaginimą apibrėžia kaip lytinį santykiavimą vartojant fizinį smurtą arba grasinimus arba pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiosios būkle.

Fizinis smurtas – tai fizinis poveikis moteriai, smūgių sudavimas, smauginimas, surišimas ir kiti veiksmai, kuriais siekiama nuslopinti nukentėjusiosios pasipriešinimą ir lytiškai santykiauti prieš jos valią.

Grasinimas – psichinis smurtas, kuriuo, kaip ir fiziniu smurtu, siekiama nuslopinti nukentėjusiosios pasipriešinimą ir lytiškai santykiauti prieš jos valią.

Bejėgiškumas – tais atvejais, kai moteris dėl savo fizinės arba psichinės būklės negali suprasti jos atžvilgiu daromų veiksmų pobūdžio ir reikšmės ir negali priešintis kaltininkui. Ši būseną gali būti dėl nukentėjusiosios fizinio trūkumo, mažametystės, psichinės veiklos sutrikimo, liguistos arba nesąmoningos būklės.

Pagrindiniai išžaginimo kriminalistinės charakteristikos elementai:

- ✓ išžaginimo būdas ir jo slėpimas, kurie visada priklauso nuo:
  - a) nukentėjusiosios ir įtariamojo tarpusavio santykių;
  - b) nusikalstamos veikos aplinkos;

- c) nusikalstamos veikos darymo metu susiformavusių pėdsakų.

Labiausiai paplitę išžaginimo slėpimo būdai – maskavimasis, žinoma melagingų duomenų pranešimas, nukentėjusiosios nužudymas, išimtiniais atvejais – pirmosios pagalbos nukentėjusiai suteikimas.

- ✓ įtariamojo asmenybės bruožai (pvz., be visų bendrų charakteristikų, išorės požymių ir drabužių, daiktų ypatybės);
- ✓ nukentėjusiojo asmenybės bruožai;
- ✓ tyrimo situacijos;
- ✓ aplinkybės, dariusios įtaką nusikalstamos veikos padarymui.

14.2. Įrodinėtinos aplinkybės

- 1) ar buvo lytinis santykiavimas, jei taip, kur ir kada;
- 2) ar jis buvo smurtinis, jeigu taip – kokia jo pasireiškimo forma (sumušimas, grasinimas nužudyti, bejėgiškumo būklė);
- 3) kas nukentėjusioji, ar ji psichiškai sveika, ar nepilnametė;
- 4) kas įvykdė išžaginimą; ar jis neįvykdė panašių neteisėtų veiksmų anksčiau, ar jis nėra recidyvistas; jeigu tai grupinis išžaginimas – tai kiekvieno dalyvio vaidmuo ir kaltės laipsnio nustatymas;
- 5) kokios išžaginimo pasekmės, ar jos nėra sunkios;
- 6) kokia materialinė žala padaryta nukentėjusiajai;
- 7) kokios aplinkybės turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui.

14.3. Tipinės versijos

- 1) išžaginimas buvo:
  - ✓ tomis aplinkybėmis, kurias nurodo nukentėjusioji;
  - ✓ kitomis aplinkybėmis, negu nurodo nukentėjusioji;
- 2) išžaginimo nebuvo:
  - ✓ buvo savanoriškas lytinis santykiavimas, bet nukentėjusioji sąžiningai klysta vertindama įvykius;
  - ✓ lytinis santykiavimas nebuvo savanoriškas, bet nukentėjusiosios elgesys buvo klaidinantis arba pasipriešinimas nepakankamai intensyvus, todėl kaltininkas suklydo vertindamas nukentėjusiosios elgesį;
  - ✓ buvo savanoriškas lytinis santykiavimas, bet moteris, pasinaudodama situacija, sąmoningai apkalba partnerį;

- ✓ lytinio santykiavimo nebuvo, pareiškimas melagingas, įvykio aplinkybės inscenuotos.

14.4. Tyrimo situacijos ir tyrimo veiksmai pirminiame tyrimo etape

Baudžiamosiose bylose dėl išžaginimų gali susiklostyti dvi pagrindinės situacijos:

- ✓ kaltininkas žinomas nukentėjusiajai;
- ✓ kaltininkas nežinomas nukentėjusiajai.

Jas gali papildyti ir tokios:

- ✓ kaltininkas nežinomas nukentėjusiajai, tačiau pastaroji įsiminė jo išorės požymius ir gali jį atpažinti;
- ✓ grupinio išžaginimo atveju – vieną iš kaltininkų pažįsta, kitų – ne;
- ✓ vienas iš grupės žagintojų pasilikęs su nukentėjusiaja nuo nusikalstamos veikos darymo atsisakė, bandė suteikti jai pagalbą;
- ✓ nukentėjusioji sutiko atlikti lytinį aktą su vienu asmeniu, o šis nusivedė nukentėjusiąją į tą vietą, kurioje grupė asmenų įvykdė nusikalstamą veiką.

Situacijos gali būti klasifikuojamos ir pagal kitus kriterijus, pavyzdžiui:

- ✓ informacijos atžvilgiu:
  - a) situacija, kai turima duomenų apie nusikalstamą veiką, jo laiką, vietą ir kaltus asmenis;
  - b) situacija, kai turima duomenų apie nusikalstamą veiką, jo įvykdymo laiką, vietą, bet nėra duomenų apie kaltininką;
- ✓ informacijos patikimumo atžvilgiu:
  - a) situacija, kai duomenys apie nusikalstamos veikos aplinkybes tyrėjui nekelia abejonų;
  - b) situacija, kai duomenys apie nusikalstamą veiką yra prieštaringi, keliantys abejonų;
- ✓ pranešimo apie padarytą nusikalstamą veiką laiko atžvilgiu:
  - a) situacija, kai pranešimas gautas iš karto po nusikaltimo;
  - b) situacija, kai pranešimas gautas praėjus daug laiko nuo nusikalstamos veikos padarymo.

14.5. Pirminiai tyrimo veiksmai išžagininimų bylose, kai kaltininkas nežinomas

Paprastai tokiose bylose pirmiausiai apklausiama nukentėjusioji, tada apžiūrima ir ištiriama įvykio vieta, paimami nukentėjusiosios drabužiai, jie apžiūrimi, apklausiami liudytojai, atliekamos asmens apžiūros, kratos, poėmiai ir t. t.

14.6. Pirminiai tyrimo veiksmai išžagininimų bylose, kai kaltininkas žinomas

Pirminiai tyrimo veiksmai išžagininimų bylose, kai kaltininkas žinomas (pvz., jis buvo sulaikytas įvykio vietoje, nukentėjusioji pati jį nurodė, jis buvo nustatytas nusikalstamos veikos tyrimo metu): įtariamojo asmens sulaikymas; asmens krata ir apžiūra, jo drabužių poėmis ir apžiūra, lyginamųjų pavyzdžių paėmimas; įtariamojo apklausa, parodymas atpažinti, atskirais atvejais – akistata.

14.7. Tolesnis išžagininimų tyrimas

Tolesnio nusikalstamos veikos tyrimo metu gali susiklostyti tokios situacijos, kai kaltininkas:

- ✓ pripažįsta susitikimą su nukentėjusiaja ir lytinio akto su ja faktą, bet neigia, kad tai buvo prievartinis lytinis aktas;
- ✓ pripažįsta pažeistas nukentėjusiąją ir palaikąs su ja intymius santykius ir šis eilinis lytinis aktas nebuvo prievartinis;
- ✓ apskritai neigia, kad buvo sutikęs nukentėjusiąją, pateikia alibi.

Šiame etape gali būti atliekami tokie tyrimo veiksmai: parodymų patikrinimas vietoje, akistatos, įtariamojo apklausa, teismo DNR ir kitos ekspertizės (kiti tyrimai).

??? Kontroliniai klausimai

1. Kokie yra išžagininimų kriminalistinės charakteristikos elementai?
2. Kokie yra išžagininimų ikiteisminio tyrimo pradėjimo ypatumai?
3. Kokios yra įrodinėtinos aplinkybės?
4. Kuo pasireiškia išžagininimų situacinis tyrimas ir kokie pirminiai tyrimo veiksmai atliekami?
5. Apibūdinkite nukentėjusiosios apklausos taktiką.

6. Kaip pasireiškia specialiųjų žinių naudojimas atskleidžiant ir tiriant išžaginimus?
7. Kokie įvykio vietos apžiūros ypatumai?
8. Kokia įtariamojo asmens sulaikymo taktika?
9. Atribokite asmens apžiūrą (nukentėjusiosios arba įtariamojo), kurią gali atlikti nusikalstamos veikos tyrėjas, nuo apžiūros, kurią atlieka teismo medikas teismo medicinos tyrimo metu.
10. Kaip organizuojami ir planuojami išžaginimų tyrimai?
11. Kokios išžaginimų tipinės versijos?
12. Apibūdinkite tolesnio išžaginimo tyrimo veiksmus.
13. Kaip gali pasireikšti išžaginimų inscenizavimas?

Referatų temos

1. Išžaginimų kriminalistinės charakteristikos apžvalga.
2. Išžaginimų tyrimo situacijos ir pirminiai tyrimo veiksmai.
3. Nusikalstamos veikos tyrėjo darbo organizavimas ir planavimas atskleidžiant ir tiriant išžaginimus.
4. Specialiųjų žinių taikymas atskleidžiant išžaginimus.
5. Biologinės kilmės pėdsakų svarba atskleidžiant ir tiriant išžaginimą.
6. Psichologinio kontakto nustatymas apklausiant nukentėjusiąją.
7. Išžaginimų inscenizacijos atskleidimas.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 288–293.
2. Garmus A., Kurapka E., Čėpla A. Teismo medicina. – Vilnius, 2000.

Papildoma

3. Babachinaitė G. Nepilnamečių padarytų išžaginimų moraliniai aspektai // Socialistinė teisė. 1989. Nr. 4.
4. Garmus A., Chvatovič G. DNR tyrimų laboratorijos galimybės // Teisės problemos. 1994. Nr. 3.

15 skyrius

VIEŠOSIOS TVARKOS PAŽEIDIMŲ TYRIMAS

Viešosios tvarkos pažeidimų kriminalistinė charakteristika. Įrodinėtinos aplinkybės viešosios tvarkos pažeidimų bylose. Tyrimo versijos ir tyrimo planavimas. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo etapas ir pirminiai tyrimo veiksmai. Liudytojų nustatymas ir apklausa. Nukentėjusiųjų nustatymas ir apklausa. Specialių tyrimų atlikimas. Nusikaltėlio paieška.

Kitų nusikalstamų veikų visuomenės rimčiai tyrimas ir prevencijos ypatumai.

15.1. Viešosios tvarkos pažeidimų kriminalistinė charakteristika

Viešosios tvarkos pažeidimas (chuliganizmas) – šiurkštus viešosios tvarkos pažeidimas, ryškus visuomenės negerbimas, dažnai lydymas prievartos naudojimo arba vandališkų veiksmų, grasinimų, patyčių, svetimo turto sužalojimo arba visiško jo sunaikinimo.

Pagrindiniai viešosios tvarkos pažeidimų kriminalistinės charakteristikos elementai:

- ✓ nusikalstamos veikos padarymo būdas ir jį apibūdinantys pagrindai, (nusikalstamos veikos realizacijos veiksmų pobūdis, įrankiai, dalyvių skaičius, vieta, laikas);
- ✓ nusikalstamos veikos pėdsakų susidarymo mechanizmas (pvz., materialūs ir idealūs pėdsakai);
- ✓ nusikaltėlio asmenybės ypatumai (pvz., amžius, išsilavinimas, intelektas, gyvenimo būdas);
- ✓ nusikalstamos veikos aukos bruožai;
- ✓ padarytos žalos pobūdis.

15.2. Įrodinėtinos aplinkybės

Tiriant viešosios tvarkos pažeidimą būtina nustatyti šias aplinkybes:

- ✓ kokius konkrečius veiksmus padarė įtariamasis;

- ✓ ar jie sudaro viešosios tvarkos pažeidimo, kaip nusikalstamos veikos, požymius ir kokio būtent;
- ✓ kur ir kada padaryti chuliganiški veiksmai;
- ✓ ar chuliganiški veiksmai nesusiję su kito nusikalstamos veikos įvykdymu, jei taip – kokio būtent;
- ✓ kas įvykdė chuliganiškus veiksmus, ar jis neatliko tokių veiksmų anksčiau; jeigu nusikalstamą veiką padarė grupė asmenų, tai kiekvieno dalyvio vaidmens nustatymas;
- ✓ ar yra nukentėjusysis (-ieji), kas tokie, ar jie patys neišprovokavo viešąją tvarką pažeidžiančių veiksmų;
- ✓ padarytos žalos pobūdį, kam ji padaryta, jos dydį;
- ✓ aplinkybes, turėjusias įtakos nusikalstamai veikai įvykdyti.

15.3. Tipinės versijos

Pradedant tirti viešosios tvarkos pažeidimus, visų pirma keliamos ir patikrinamos tipinės versijos:

- ✓ įtariamasis padarė veiksmus, už kuriuos numatyta baudžiamoji atsakomybė;
- ✓ įtariamojo veika atitinka ne viešosios tvarkos pažeidimo, bet kitos nusikalstamos veikos sudėtį;
- ✓ įtariamasis padarė nedidelį chuliganizmą;
- ✓ padaryta kita nusikalstama veika (riaušės, melagingas pranešimas apie visuomenei gresiantį pavojų arba ištikusią nelaimę, plėšimas).

15.4. Tipinės tyrimo situacijos ir tyrimo veiksmai pradiniam tyrimo etape

Pirminiame viešosios tvarkos pažeidimo tyrimo etape paprastai susiklosto tokios tipinės situacijos:

- ✓ Įtariamasis užtiktas nusikalstamos veikos vietoje, žinomas nukentėjusysis, yra nusikalstamos veikos liudininkai ir nusikalstamos veikos pėdsakai.

Šioje situacijoje atliekami tokie tyrimo veiksmai: įvykio vietos apžiūra ir (arba) tyrimas, įtariamojo apklausa, nukentėjusiojo apklausa, nukentėjusiojo drabužių apžiūra, liudytojų apklausa. Taip pat taikomos šios prievartos priemonės: įtariamojo sulaikymas, asmens krata, įtariamojo gyvenamosios vietos krata, įtariamojo kūno apžiūra ir kt.

- ✓ *Įtariamasis iš įvykio vietos pabėgo, bet žinomi jo išorės ir kitokie požymiai.*

Tokiu atveju paprastai atliekami šie tyrimo veiksmai: įvykio vietos apžiūra ir (arba) tyrimas, nukentėjusiojo apklausa, jo drabužių ir kūno apžiūra, liudytojų apklausa. Pagrindinis tyrėjo tikslas – surinkti informaciją, kuri padėtų nustatyti įtariamojo asmenybę ir išsiaiškinti aplinkybes, susijusias su nusikalstamos veikos įvykdymu.

- ✓ *Viešosios tvarkos pažeidimo veiksmai atlikti, tačiau įtariamasis nežinomas.*

Ši situacija skiriasi nuo prieš tai buvusios informacijos stygiumi tiek apie nusikalstamos veikos aplinkybes, tiek ir apie įtariamojo asmenybę. Jeigu informacija apie nusikalstamą veiką buvo gauta iš karto po jo įvykdymo, tai būtina apžiūrėti įvykio vietą, apklausti nukentėjusį, liudininkus, o nustačius nusikalstamos veikos požymius – pradėti ikiteisminį tyrimą. Paprastai tokiais atvejais pirmiausia atliekama: pareiškėjo – nukentėjusiojo apklausa, nukentėjusiojo ir jo drabužių apžiūra, liudytojų apklausa.

15.5. Tolesnio tyrimo veiksmai

Tolesnio tyrimo veiksmai: liudytojų apklausa, pranešimas apie įtariamą ir įtariamojo apklausa, parodymų patikrinimai vietoje, parodymai atpažinti tiek asmenis, tiek tam tikrus objektus; įvairių objektų tyrimas; teismo ekspertizių paskyrimas ir kiti tyrimo ir procesinės prievartos veiksmai.

??? *Kontroliniai klausimai*

1. Kokia yra viešosios tvarkos pažeidimo kriminalistinė charakteristika?
2. Kokios yra įrodinėtinos aplinkybės?
3. Kokie ikiteisminio tyrimo pradėjimo etapo dėl viešosios tvarkos pažeidimo ypatumai?
4. Kokios susiklosto nusikalstamos veikos tyrimo situacijos tiriant viešosios tvarkos pažeidimus?
5. Kokie atliekami pirminiai tyrimo veiksmai susiklosčius tam tikroms nusikalstamos veikos situacijoms?
6. Kaip specialiosios žinios naudojamos atskleidžiant ir tiriant nusikalstamą veiką?
7. Kokios yra tipinės viešosios tvarkos pažeidimo versijos?

8. Kaip organizuojamas ir planuojamas viešosios tvarkos pažeidimo tyrimas?
9. Kokie yra teismo medicinos ekspertizės arba asmens apžiūros atliktimo ypatumai?

Referatų temos

1. Kriminalistinis viešosios tvarkos pažeidimo apibūdinimas.
2. Nusikalstamų veikų asmens sveikatai ir laisvei kriminalistinė charakteristika.
3. Viešosios tvarkos pažeidimo tyrimo metodika, kai aiškus kaltininkas.
4. Specialiųjų žinių naudojimas atskleidžiant ir tiriant viešosios tvarkos pažeidimą.
5. Pirminiai tyrimo veiksmai tiriant neteisėtą asmenų laisvės atėmimą.
6. Melagingų pranešimų apie gresiantį sprogimą tyrimas.
7. Riausių tyrimo metodika.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985.

Papildoma

2. Teisiniai medicininiai smurto aspektai. Monografija. – Vilnius, 2002.
  3. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования. – Москва, 1997.
  4. Корнуков В. М. Производство по делам о хулиганстве. – Москва, 1985
  5. Лавров В. П. Расследование преступлений по горячим следам. – Москва, 1989.
-
-
-
-
-

16 skyrius VAGYSČIŲ IR PLĖŠIMŲ TYRIMAS

Vagysčių ir plėšimų kriminalistinės charakteristikos. Įrodinėtinos aplinkybės tiriant vagystes ir plėšimus.

Vagysčių tyrimo metodika. Tyrimo versijos ir tyrimo planavimas. Ikteisminio tyrimo pradžia. Pirminiai tyrimo veiksmai. Įvykio vietos ir kitų objektų apžiūra (tyrimas). Pareiškėjo (nukentėjusiojo) apklausa. Vagysčių inscenizavimas ir jos išaiškinimo metodai. Nusikaltėlių paieška. Ekspertizių galimybių naudojimas tiriant vagystes. Atvirųjų vagysčių ir plėšimų tyrimo metodika. Atvirųjų vagysčių ir plėšimų versijos ir tyrimo planavimas. Ikteisminio tyrimo pradinis etapas ir pirminiai tyrimo veiksmai, procesinės prievartos priemonės. Nukentėjusiojo apklausa. Įvykio vietos apžiūra. Nusikaltėlio paieška. Tolesni tyrimo ir kiti veiksmai tiriant vagystes ir plėšimus. Vagysčių ir plėšimų prevencija ikiteisminiame tyrime.

Vagysčių ir plėšimų iš valstybinių, visuomeninių įmonių, įstaigų, akcinių bendrovių tyrimo ypatumai.

16.1. Vagystės ir plėšimo kriminalistinė charakteristika

Vagystė – slaptas arba atviras svetimo turto pagrobimas.

Plėšimas suprantamas, kaip svetimo turto užvaldymas panaudojant fizinį smurtą arba grasinant tuoj pat jį panaudoti, arba kitaip atimant galimybę nukentėjusiajam priešintis.

Vagysčių ir plėšimų padarymo būdai:

- ✓ privataus (akcinio) arba valstybinio turto grobimas įsilaužus į patalpas;
- ✓ užpuolimas atviroje vietoje arba patalpoje;
- ✓ autotransporto priemonės vagystė;
- ✓ vagystės iš automobilių;
- ✓ kišenvagystės;
- ✓ žmogaus užpuolimas gyvenamose patalpose prasiskverbiant į jas apsimetus kitu asmeniu;

- ✓ valstybinių arba komercinių įstaigų kasininkų užpuolimas;
- ✓ taksi vairuotojų užpuolimas siekiant užvaldyti pinigus arba transporto priemonę.

16.2. Įrodinėtinios aplinkybės

Prie nustatytinų aplinkybių priskiriame:

- ✓ vagystės faktas, ar buvo vagystė;
- ✓ vagystės dalykas, kokios vertybės pagrobtos, jų dydis.
- ✓ kam priklausė pagrobtos vertybės;
- ✓ vagystės būdai, jie yra įvairūs, priklausomai nuo aplinkybių, kaltininkų specializacijos ir pan.
- ✓ kaltininko asmenybės bruožai;
- ✓ vieta, laikas, nusikalstamų veikų padarymo aplinkybės;
- ✓ ar buvo ruošiamasi padaryti nusikalstamą veiką, koks buvo pasiruošimas, jei buvo ruošiamasi, tai kada, kas padėjo;
- ✓ ar bandė nusikaltėlis nuslėpti nusikalstamą veiką, koku būdu, ar bandė keisti išvaizdą, drabužius, ar bandė inscenuoti kitą nusikalstamą veiką;
- ✓ kokio asmens atžvilgiu buvo padaryta vagystė arba plėšimas, kokie padaryti įvairaus pobūdžio sveikatos sutrikdymai nukentėjusiajam, ar prarastas darbingumas;
- ✓ kas konkrečiai pagrobta;
- ✓ kas įvykdė vagystę arba plėšimą, aiškinami nusikaltėlio požymiai, išorės pakeitimo būdai, užpuolikų kiekis, jų veiksmų darnumas;
- ✓ kiek žmonių dalyvavo vagystės ar plėšimo metu, ar buvo iš anksto susitarta, grupės sudėtis, kiekvieno grupės nario vaidmuo darant nusikalstamą veiką, ar prieš tai buvo panašūs nusikaltimai, kokie, kada, kur;
- ✓ ar yra nusikalstamą veiką ir vertybes slepiantys asmenys, informacija apie juos;
- ✓ aplinkybes, nulėmusias nusikalstamą veiką, ir t. t.

Papildomai tiriant plėšimus:

- ✓ plėšimo būdas, kuo pasireiškė fizinės jėgos panaudojimas;
- ✓ ar nusikalstamos veikos metu buvo panaudotas ginklas, jei taip, tai koks;
- ✓ ar nusikaltėliai naudojami transporto priemonėmis ir kokiomis, ir t. t.

16.3. Nusikalstamos veikos tyrimo planavimas

Keliamos trys tipinės versijos:

- a) vagystė tikrai buvo;
- b) vagystės nebuvo, nukentėjusysis klysta (spyna išlaužta chuliganų, vertybės perkeltos artimųjų);
- c) nusikalstama veika inscenuota.

Bandoma išsiaiškinti nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, sąlygos, būdas, ar buvo liudytojų; nusikalstamos veikos dalykas (kokios vertybės pagrobtos); nusikaltėlio, nukentėjusiojo duomenys ir kt.

16.4. Tipinės situacijos ir tyrimo veiksmai pirminiame nusikalstamos veikos tyrimo etape

Pradiniame vagysčių ir plėšimų tyrimo etape dažniausiai sutinkamos šios tipinės tyrimo situacijos:

- ✓ *Įtariamasis sulaikomas įvykio vietoje arba po įvykio.*

Šiuo atveju tikslinga surinkti informaciją (duomenis), kad tas asmuo tikrai padarė nusikalstamą veiką, atlikti tokius tyrimo veiksmus kaip, įtariamojo sulaikymas, įtariamojo asmens krata, įvykio vietos (kitų objektų) apžiūra ar tyrimą, nukentėjusiojo apklausą, įtariamojo apklausą, jei bus tikslinga – teismo ekspertizės paskyrimą, parodymų patikrinimo veiksmus. Teks taikyti procesinės prievartos priemones: asmens laikiną sulaikymą, asmens ir įtariamojo gyvenamosios arba kitos paskirties patalpos krata, poėmius ir t. t.

- ✓ *Yra faktinių duomenų apie įtariamąjį (-uosius), tačiau jie nesulaikyti.*

Šios situacijos metu bus atliekami tokie tyrimo veiksmai: įvykio vietos (kitų objektų) apžiūra ar tyrimas, liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausos. Bus taikomos kitos procesinės prievartos priemonės – krata ir poėmis.

- ✓ *Nėra faktinių duomenų apie asmenį (-is) padariusį nusikalstamą veiką.*

Šiuo atveju, be jau anksčiau minėtų tyrimo veiksmų, tikslinga atlikti operatyvinius paieškos veiksmus, siekiant rasti įtariamus asmenis ir pagrobtą turtą.

16.5. Tolesni tyrimo veiksmai nusikalstamos veikos tyrimo etape

Prie tokių tyrimo veiksmų priskirtini parodymų patikrinimo veiksmai: parodymai atpažinti, parodymų patikrinimas vietoje, eksperimen-

tai. Taikomos kitos procesinės prievartos priemonės – kratomos įtariamojo arba kaltinamojo gyvenamosios patalpos, taip pat kratos atliekamos jo pažįstamųjų, artimųjų tarpe.

Teismo medicinos ekspertizės nagrinėjami klausimai tiriant plėšimus:

- ✓ kokie pažeidimai yra ant nukentėjusiojo, įtariamojo kūno;
- ✓ koks pažeidimų būdas;
- ✓ koku įrankiu padaryti pažeidimai;
- ✓ ar pažeidimai padaryti atsitiktinai;
- ✓ koks laiko tarpas nuo padarytų pažeidimų;
- ✓ ar kraujas yra žmogaus;
- ✓ kokia kraujo grupė;
- ✓ ar kraujas priklauso konkrečiam asmeniui.

16.6. Kriminalistinė sukčiavimo charakteristika

Sukčiavimas – svetimo turto arba teisės į turtą užvaldymas, turtinės prievolės išvengimas arba jos panaikinimas apgaule.

Sukčiavimo kriminalistinės charakteristikos pagrindiniai elementai:

- ✓ nusikalstamos veikos dalykas (pvz., pinigai, daiktai, brangenybės, vertybiniai popieriai, turtinė prievolė ir pan.);
- ✓ nusikalstamos veikos aplinka ir aplinkybės (pvz., gatvė, turgavietė, įvairios organizacijos, bankai);
- ✓ nusikalstamos veikos padarymo būdas. Nuo klasikinių – tradicinių iki šiuolaikinių – profesionalių;
- ✓ nusikaltėlio asmenybės bruožai;
- ✓ nukentėjusiojo asmenybės ypatumai.

16.8. Įrodinėtinios aplinkybės

Sukčiavimo įrodinėtinų aplinkybių yra daug, pateiksime keletą iš jų:

- ✓ ar tai sukčiavimas;
- ✓ sukčiavimo vieta, laikas, padarymo būdas, priemonės;
- ✓ nusikalstamos veikos dalykas, jo dydis ir pobūdis;
- ✓ kieno atžvilgiu įvykdytas sukčiavimas, ar fiziniam asmeniui, ar juridiniam;
- ✓ duomenys apie nusikaltėlį;
- ✓ duomenys apie sukčių organizuotą grupę arba kitus asmenis, dalyvavusius jų veikloje;

- ✓ duomenys apie nukentėjusį, jo kontakto su sukčiumi aplinkybės;
- ✓ aplinkybės, padėjusios padaryti nusikalstamą veiką.

16.9. Tipinės sukčiavimo versijos

- ✓ įvyko sukčiavimas tokiomis aplinkybėmis, kurias nurodo nukentėjusysis;
- ✓ įvyko sukčiavimas ne tokiomis aplinkybėmis, kurias nurodo nukentėjusysis;
- ✓ ar tai sukčiavimas, ar tai kita nusikalstama veika (pvz., turto prievartavimas, plėšimas);
- ✓ ar tai teisinis civilinis sandoris (pvz., nuoma, pirkimas–pardavimas, paskola).

16.10. Tyrimo situacijos ir pirminiai tyrimo veiksmai

Pirminis sukčiavimo tyrimo etapas priklauso nuo susiklosčiusios tyrimo situacijos:

- ✓ *Sukčius sulaikytas įvykio vietoje arba po sukčiavimo padarymo.*

Šios situacijos metu taikomos tokios procesinės prievartos priemonės: įtariamojo sulaikymas ir jo krata, kratos gyvenamosiose ir negyvenamosiose patalpose, poėmiai. Atliekami šie tyrimo veiksmai: įvykio vietos (kitų objektų) apžiūra ar tyrimas; nukentėjusiojo apklausa; įtariamojo apklausa; liudytojų apklausos, parodymų patikrinimo veiksmai.

- ✓ *Sukčius žinomas arba faktinė informacija apie jį negausi, tačiau jis pasislėpė ir nėra sulaikytas.*

Šiuo atveju atliekami tokie tyrimo veiksmai: nukentėjusiojo arba atsakingo asmens apklausa; įvykio vietos (kitų objektų) apžiūra ar tyrimas. Bus taikomos procesinės prievartos priemonės: kratos ir poėmiai, pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas.

- ✓ *Nėra faktinių duomenų apie asmenis, įvykdžiusius sukčiavimą, ir jie nesulaikyti.*

Atliekami šie tyrimo veiksmai ir taikomos šios procesinės prievartos priemonės: dokumentacijos poėmis ir jos analizė; įvykio vietos (kitų objektų) apžiūra ar tyrimas; turto, pinigų ir kitų vertybių paieška, atliekant kratą; įvairių asmenų liudytojų apklausos; pavedimai operatyviniams tarnyboms.

16.11. Tolesni tyrimo veiksmai

Tolesnio tyrimo metu nusikalstamos veikos tyrėjas analizuoja surinktą medžiagą, duomenis ir atlieka veiksmus, bei taiko procesinės prievartos priemones, būdingas šiam etapui: skiria teismo ekspertizes, rengia papildomas apklausas; parodymų patikrinimus ir kt.

??? *Kontroliniai klausimai*

1. Kokia yra vagysčių ir plėšimų kriminalistinė charakteristika?
2. Kokie yra ikiteisminio tyrimo ypatumai atskleidžiant ir tiriant šias nusikalstamas veikas?
3. Kokios yra nustatytinos aplinkybės vagystės ir plėšimo padarymo metu?
4. Kokie yra vagysčių ir plėšimų būdai?
5. Kokios susiklosto tyrimo situacijos ir kokie pirminiai tyrimo veiksmai, kitos procesinės prievartos priemonės?
6. Kokios tipinės šių nusikalstamų veikų versijos?
7. Kokie atliekami pirminiai tyrimo veiksmai ir kokios taikomos procesinės prievartos priemonės tiriant plėšimus?
8. Kokie tolesni tyrimo veiksmai ir kitos procesinės prievartos priemonės?
9. Kokie yra vagysčių iš valstybinių arba visuomeninių įmonių, akcinių bendrovių, arba personalinių įmonių tyrimo ypatumai?
10. Kokia yra sukčiavimo kriminalistinė charakteristika?
11. Išvardinkite sukčiavimo būdus.
12. Kokios sukčiavimo įrodinėtinos aplinkybės?
13. Kokios yra sukčiavimo tipinės ir kitos versijos?
14. Kokie pirminiai tyrimo veiksmai ir procesinės prievartos priemonės atliekamos tiriant sukčiavimus?

Referatų temos

1. Vagysčių iš butų tyrimo ypatumai.
2. Vagysčių iš transporto priemonių tyrimo ypatumai
3. Vagysčių iš negyvenamų patalpų tyrimo ypatumai.
4. Vagysčių ir plėšimų iš valstybinių, visuomeninių įmonių, įstaigų, akcinių bendrovių tyrimo ypatumai.

17 skyrius

TURTO PRIEVARTAVIMO TYRIMO YPATUMAI

Turto prievartavimo kriminalistinė charakteristika. Įrodinėtinos aplinkybės turto prievartavimo byloje.

*Turto prievartavimo tyrimo metodikos pagrindai. Ikiteisminio tyrimo pradžia. Pirminiai tyrimo veiksmai ir procesinės prievartos priemonės. Pareiškėjo (nukentėjusiojo) apklausa. Operatyvinių veiks-
mų reikšmė tiriant turto prievartavimo faktus. Operatyvinės in-
formacijos legalizavimas. Nukentėjusiųjų ir liudytojų išlaptinimas ir
tyrimo veiks-
mų atlikimo specifika dalyvaujant išlaptintam proceso
dalyviui. Tolesnio bylos tyrimo ypatumai.*

17.1. Kriminalistinė turto prievartavimo charakteristika

Turto prievartavimas – tai reikalavimas perduoti svetimą turtą arba teisę į turtą arba atlikti kitus turtinio pobūdžio veiksmus grasinant panaudoti smurtą arba kitokią psichinę prievartą nukentėjusiojo arba jo artimųjų atžvilgiu, sunaikinti arba sugadinti jų turtą, paskelbti kompromituojančią arba kitokią informaciją, kurios atskleidimas nepageidautinas.

Turto prievartavimo kriminalistinės charakteristikos elementai:

- ✓ pagrindinis – turto prievartavimo būdas – nuo pasiruošimo atlikti šią nusikalstamą veiką iki tikslo pasiekimo (arba pasikėsinimo). Vietą, laiką, nusikalstamos veikos dalyko pobūdį nurodo turto prievartautojas;
- ✓ nusikalstamos veikos dalyko charakteristika;
- ✓ nusikalstamos veikos pėdsakų susidarymo mechanizmas (pvz., anoniminiai laiškai, telefoninių pokalbių pasiklausymo magnetinės juostos, ant nukentėjusiojo kūno padaryti sužalojimai, pats turto prievartavimo dalykas, kompromituojanti arba kitokia informacija);
- ✓ įtariamojo asmenybės bruožai;
- ✓ nusikalstamos veikos nukentėjusiojo asmenybės ypatumai.

17.2. Turto prievartavimo įrodinėtinos aplinkybės

Nagrinėjamos nusikalstamų veikų kategorijos įrodinėtinos aplinkybės:

- ✓ ar tai turto prievartavimas;
- ✓ kieno atžvilgiu padarytas turto prievartavimas – valstybinio, visuomeninio, komercinio ar piliečių asmeninio turto atžvilgiu; kam konkrečiai jis priklauso;
- ✓ turto prievartavimo vieta, laikas, būdas;
- ✓ turto prievartavimo dalykas, jeigu turto prievartautojas užvaldė jį – kokia materialinės žalos suma;
- ✓ kas įvykdė turto prievartavimą, jeigu tai padarė grupė asmenų, jos sudėtis ir kiekvieno dalyvio vaidmuo;
- ✓ kiek turto prievartavimo epizodų, ar turto prievartavimo metu nebuvo padaryti ir kiti nusikaltimai;
- ✓ kas nukentėjusysis;
- ✓ priežastys ir sąlygos, dariusios įtaką turto prievartavimui.

17.3. Tipinės tyrimo situacijos ir tyrimo veiksmai

Pirminio tyrimo metu susiklosčiusių tipinių tyrimo situacijų pobūdis priklauso nuo aplinkybių:

- ✓ ar turto prievartavimas vienkartinis veiksmas, ar jų sistema;
- ✓ ar turto prievartautojui perduotas reikalaujamas turtas ir ar galima tikėtis iš nusikaltėlių naujo reikalavimo;
- ✓ ar turto prievartautoją žino pareiškėjas.

Turto prievartavimo tyrimo metu dažniausiai susiklosto dvi tipinės tyrimo situacijos:

- 1) *pareiškėjas dar neperdavė pinigų nusikaltėliui arba prievartavimas yra sisteminio pobūdžio ir nusikaltėlis pareiškėjui žinomas.*

Atliekami tokie veiksmai ir procesinės prievartos priemonės: pareiškėjo apklausa; turto prievartavimo dalyko, kuris bus perduotas nusikaltėliui, apžiūra; telefoninių pokalbių įrašo perklausymas; pavedimai operatyvinėms tarnyboms; nusikaltėlio sulaikymas su įkalčiais.

- 2) *pareiškėjas nusikaltėliui perdavė turto prievartavimo dalyką, duomenų apie galimą pakartotinį turto prievartavimą nėra.*

Atliekami tokie veiksmai ir procesinės prievartos priemonės: pareiškėjo apklausa; telefoninių pokalbių įrašų perklausymas; pavedimai operatyvinėms tarnyboms įtariamojo paieškai organizuoti; įtariamojo sulaikymas, apklausa, kratos ir kt.

17.4. Tolesnis ikiteisminio tyrimo etapas

Tolesnio turto prievartavimo tyrimo metu būdingi tokie veiksmai: įtariamųjų apklausa, parodymai atpažinti, akistatos, įvairių tyrimų atlikimas; parodymų patikrinimas vietoje ir kt.

??? *Kontroliniai klausimai*

1. Apibūdinkite turto prievartavimo kriminalistinę charakteristiką.
2. Kokios šio nusikalstamos veikos įrodinėtinos aplinkybės?
3. Kokios susiklosto nusikalstamos veikos tyrimo situacijos ir kokie atliekami pirminiai tyrimo veiksmai arba kitos procesinės prievartos priemonės?
4. Kokios tipinės versijos atskleidžiant ir tiriant turto prievartavimus?
5. Kaip organizuojamas ir planuojamas turto prievartavimo atskleidimas ir tyrimas?
6. Kokie nukentėjusiųjų apklausa taktikos ypatumai?
7. Kaip pasireiškia proceso dalyvių įslaptinimo procedūra, kokios yra taktinės ypatybės su jais atliekant tyrimo veiksmus?
8. Kokia specialiųjų žinių reikšmė atskleidžiant ir tiriant turto prievartavimus?
9. Kaip vyksta tolesnis turto prievartavimo tyrimas?
10. Kokią reikšmę turi operatyvinės veiklos rezultatai tiriant šias nusikalstamas veikas?

Referatų temos

1. Kriminalistinė turto prievartavimo charakteristika.
2. Nusikalstamos veikos tyrimo situacijos ir turto prievartavimo atskleidimas, tyrimas.
3. Įslaptintųjų nukentėjusiųjų ir liudytojų apklausa taktika.
4. Turto prievartavimo atskleidimo ir tyrimo organizavimas, planavimas.

5. Specialiųjų žinių naudojimo reikšmė atskleidžiant ir tiriant turto prievartavimus.
6. Turto prievartavimo atskleidimo ir tyrimo problematika.
7. Baudžiamojo proceso, kriminalistikos ir operatyvinės veiklos sąveika atskleidžiant ir tiriant turto prievartavimus.

Literatūra

Pagrindinė

1. Gutauskas A. Tarptautinio organizuoto nusikalstamumo prevencijos organizavimas Lietuvoje. – Vilnius, 2000.
2. Fedosiuk O. Turto prievartavimas: reiškinių raida ir teisinio vertinimo problemos. Daktaro disertacija. – Vilnius, 2000.
3. Šimkus K. Operatyvinė veikla kovoje su organizuotu nusikalstamumu (naujas operatyvinės veiklos modelis). Daktaro disertacija. – Vilnius, 1998.

Papildoma

4. Fonoskopinės teismo ekspertizės skyrimas ir medžiagos jai daryti rengimas. Metodinės rekomendacijos. LTEI. – Vilnius, 1995.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 43, 1996 m. birželio 21 d. „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“ // Teismų praktika. Baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas. 1991–1998. – Vilnius, 1998.
6. Криминалистика. Под ред. Филиппова А. Г., Волынского А. Ф. – Москва, 1999.
7. Руководство для следователей. – Москва, 1997.

---

18 skyrius

NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ VALSTYBĖS TARNYBAI IR VIEŠIESIEMS INTERESAMS TYRIMAS

Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai pobūdis ir kriminalistinė charakteristika. Įrodinėtinos aplinkybės pareiginių nusikalstamų veikų tyrime ir tipinės nusikalstamų veikų valstybės tarnybai tyrimo situacijos. Tyrimo versijos ir tyrimo planavimas. Pirminiai tyrimo veiksmai ir procesinės prievartos priemonės. Darbas su dokumentais. Teismo ekspertizių skyrimas.

Piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ir aplaidumo tyrimo ypatybės. Kyšininkavimo tyrimo ypatybės. Pirminiai tyrimo ir operatyviniai veiksmai, kitos procesinės prievartos priemonės. Įtariamojo su laikymas ir apklausa. Krata. Teismo ekspertizių skyrimas ir atlikimas.

Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai prevencija.

18.1. Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai kriminalistinė charakteristika

Nusikaltimas valstybės tarnybai – tai valstybės tarnautojo arba jam prilyginto asmens priešingas baudžiamajam įstatymui veikimas arba neveikimas pasinaudojant savo tarnybine padėtimi arba valdiniais įgaliojimais, kuris kenkia valstybės ir viešiesiems interesams, pažeidžia įstatymų saugomas piliečių teises ir interesus, trikdo normalią valstybinio aparato veiklą.

Kriminalistinę šios nusikalstamos veikos charakteristiką sudaro tokie elementai:

- ✓ nusikalstamų veikų valstybės tarnybai subjekto charakteristikos ypatumai (pvz., amžius, užsiėmimas, išsilavinimas, nusikalstami ryšiai, gyvenimo būdas);
- ✓ nusikalstamos veikos įvykdymo būdas ir jį apibūdinantys veiksmai (pvz., veiksmų sudėtingumas, dalyvių užimamos pareigos ir kt.);

- ✓ nusikalstamos veikos kėsinimosi dalykas (pvz., pinigai, daiktai, paslaugos, kita turtinė nauda);
- ✓ nusikalstamos veikos įvykdymo mechanizmas;
- ✓ nusikalstamos veikos metu susiformavę pėdsakai;
- ✓ sąlygos ir priežastys, dariusios įtaką nusikalstamos veikos įvykdimui.

18.2. Įrodinėtinės aplinkybės

- 1) aplinkybės, susijusios su nusikalstamos veikos subjektu: jo priklausymas valstybės valdininkų kategorijai, charakteristikos iš darbo ir gyvenamosios vietos, turtinė padėtis, jeigu nusikaltime dalyvauja keli asmenys, turi būti nustatytas jų tarpusavio santykių pobūdis, kiekvieno iš jų vaidmuo įvykdant nusikalstamą veiką;
- 2) aplinkybės, susijusios su kaltininko kaltės ypatumais;
- 3) aplinkybės, susijusios su nusikalstamos veikos padarymo būdu, nusikalstamos veikos charakteristika;
- 4) kitos aplinkybės: susijusios su pareigūno darbo vieta, teisine padėtimi; veikla, kurią vykdant buvo nusikalstama; padėtimi, kuriai esant buvo įvykdyta nusikalstama veika; dokumentais, kuriuose yra informacijos apie nusikalstamą veiką, ir pan.

18.3. Ikiteisminio tyrimo pradžios ypatumai

Ikiteisminis tyrimas pradedamas pagal revizijų arba kitokių valstybės tarnautojo veiklos patikrinimų rezultatus, kuriuose atsispindi informacija apie įvykdytą nusikalstamą veiką;

Ikiteisminis tyrimas pradedamas pagal atskirų piliečių pareiškimus ir skundus, visuomenės signalus, papildytus medžiaga, pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso reikalavimus.

18.4. Pirminiai ir tolesni nusikalstamos veikos tyrimo veiksmai, kitos procesinės prievartos priemonės

Pirminiame tyrimo etape galimi šie veiksmai:

- ✓ įtariamojo sulaikymas;
- ✓ įvairių objektų apžiūros ir tyrimai;
- ✓ nukentėjusiųjų ir liudytojų apklausa;
- ✓ įtariamojo apklausa;

- ✓ kratos įtariamojo tarnybinėse ir gyvenamosiose patalpose;
- ✓ objektų tyrimas;
- ✓ teismo ekspertizės (pvz., buhalterinės, kriminalistinės);
- ✓ darbas su dokumentais.

Tolesnį nusikalstamos veikos tyrimą papildo tokie veiksmai: liudytojų apklausa, papildomos teismo ekspertizės; parodymai atpažinti, tyrimo eksperimentas ir pan.

18.5. Kyšio paėmimo charakteristika ir įrodinėtinos aplinkybės

Valstybės tarnautojas arba jam prilygintas asmuo, savo arba kitų naudai tiesiogiai arba netiesiogiai paėmęs, pažadėjęs arba susitaręs paimti kyšį, reikalavęs arba provokavęs jį duoti už teisėtą veikimą arba neveikimą vykdant įgaliojimus.

Irodinėtinos aplinkybės:

- ✓ ar buvo kyšio paėmimo – davimo faktas;
- ✓ kas kyšio dalykas;
- ✓ kas yra kyšio paėmėjas, davėjas, tarpininkas;
- ✓ nusikalstamos veikos aplinkybės (laikas, vieta, kyšio perdavimo būdas);
- ✓ kokių tikslu perduodamas – paimamas kyšis;
- ✓ ar buvo įvykdyti kyšio davėjo interesais tam tikri veiksmai; ar jie atitiko įstatymus;
- ✓ ar kyšio paėmimo – davimo metu nebuvo ir kitų nusikalstamos veikos sudėties požymių;
- ✓ ar kyšio davėjas turi pagrindą būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės;
- ✓ aplinkybės, lėmusios kyšininkavimo faktą.

18.6. Tipinės situacijos ir pirminiai tyrimo veiksmai, procesinės prievartos priemonės

- 1) yra pareiškėjo pareiškimas ir pareiškėjas bendradarbiauja su teisėsaugos institucijų pareigūnais siekdamas atkleisti kyšininkavimą nežinant kyšio paėmėjui.

Šiuo atveju atliekami šie veiksmai ir taikomos šios procesinės prievartos priemonės: pareiškėjo apklausa; organizuojama kyšio paėmėjo sulaikymas su įkalčiais – jo asmens krata; esant būtinybei – asmens apžiūra; įvykio vietos apžiūra ir kitų objektų tyrimas; įtariamojo apklausa;

gyvenamosios ir kitos paskirties patalpų kratos; turto areštas; dokumentų poėmis ir apžiūra; liudytojų apklausa; akistatos; pavedimai operatyvinių tarnybų pareigūnams.

2) *kyšio paėmėjas ir davėjas veikia kartu susitarę: apie kyšininkavimo faktą sužinoma iš operatyvinių šaltinių; nusikaltėliai apie tai nieko nežino.*

Susiklosčius tokiai situacijai atliekami šie veiksmai ir taikomos šios procesinės prievartos priemonės: abiejų įtariamųjų asmenų sulaikymas su įkalčiais, jų asmens kratos; įvykio vietos (kitų objektų) apžiūra ir tyrimai; jų gyvenamųjų arba kitos paskirties patalpų kratos; turto areštas; įtariamojo apklausos; liudytojų apklausos; dokumentų poėmiai ir apžiūra; pavedimai kriminalinės policijos pareigūnams.

3) *kyšio paėmėjas ir davėjas veikia kartu susitarę; apie kyšininkavimo faktą sužinota iš oficialių pranešimų ir apie galimą šios nusikalstamos veikos tyrimą yra žinoma nusikaltėliams.*

Taikomos šios procesinės prievartos priemonės ir šie tyrimo veiksmai: liudytojų apklausos; dokumentų poėmis ir apžiūra; kriminalinės policijos pareigūnų operatyviniai veiksmai.

18.7. Tipinės kyšininkavimo atskleidimo ir tyrimo versijos

Keliamos šios bendrosios versijos:

- ✓ kyšininkavimas buvo tokiomis aplinkybėmis, kurios nurodytos pareiškimе;
- ✓ kyšis nebuvo perduotas, o pareiškėjas sąžiningai klysta;
- ✓ kyšis nebuvo perduotas, o informacija apie kyšio perdavimą yra melaginga;
- ✓ asmeniui buvo perduotas atitinkamas objektas, tačiau tai ne kyšis;
- ✓ pareigūnas atliko veiksmus dėl kito asmens interesų, tačiau tie veiksmai neturėjo atlyginamojo pagrindo.

18.8. Tolesni kyšio paėmimo tyrimo veiksmai

Daiktų ir dokumentų apžiūros, liudytojų apklausos, parodymai apažinti, parodymų patikrinimai vietoje, eksperimentas, kaltinamojo apklausos, akistatos, teismo ekspertizių (rašysenos, trasologinės, techninės dokumentų) skyrimas.

???

Kontroliniai klausimai

1. Kokie nusikaltimai priskiriami prie nusikalstamų veikų valstybės tarnybai?
2. Kokia yra nusikalstamų veikų valstybės tarnybai kriminalistinė charakteristika?
3. Kokie yra šių nusikalstamų veikų subjektų bruožai ir profesinės ypatybės?
4. Kokiais būdais padaromi nusikaltimai valstybės tarnybai?
5. Kokie susiformuoja nusikalstamų veikų pėdsakų mechanizmai?
6. Kokios yra šių nusikalstamų veikų įrodinėtinos aplinkybės?
7. Kokie yra ikiteisminio tyrimo pradžios ypatumai?
8. Kokius tyrimo veiksmus ir procesinės prievartos priemones apima darbas su dokumentais?
9. Kuo ypatinga objektų apžiūra ir tyrimas?
10. Kokie taktiniai būdai taikomi įtariamųjų apklausoje?
11. Kokios šių nusikalstamų veikų tipinės ir atskirosios versijos, jų kėlimo ir tikrinimo ypatumai?
12. Kokios taikomos specialiųjų žinių formos atskleidžiant ir nagrinėjant šias nusikalstamas veikas?
13. Kokia yra kyšininkavimo tyrimo metodika?
14. Kaip vyksta tyrėjų bendradarbiavimas tiriant šios kategorijos nusikalstamas veikas?

Referatų temos

1. Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai kriminalistinė charakteristika.
2. Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai padarymo būdas.
3. Ikiteisminio tyrimo pradžios ypatumai tiriant kyšininkavimo faktą.
4. Ikiteisminio tyrimo pradžios ypatumai atskleidžiant ir tiriant šios rūšies nusikalstamas veikas.
5. Specialiųjų žinių naudojimas atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas valstybės tarnybai.
6. Nusikalstamų veikų tyrėjų bendradarbiavimo formos atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas valstybės tarnybai.
7. Nusikalstamų veikų valstybės tarnybai tipinės versijos ir tyrimo planavimas ir organizavimas.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 312–317.
2. Pakštaitis L. Nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelio taikymas tiriant kyšininkavimo nusikaltimus // Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius, 2001. Nr. 23 (15). P. 83–97.

Papildoma

3. Долговая А. И. Преступность, статистика, закон. – Москва, 1997.
4. Дулов А. В. Основы расследования преступлений, совершаемых должностными лицами. – Москва, 1985.
5. Справочная книга криминалиста. Под ред. Селиванова Н. А. – Москва, 2000.

19 skyrius

NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ EKONOMIKAI TYRIMO PAGRINDAI

Nusikalstamų veikų ekonomikai kriminalistinės charakteristikos ypatumai. Įrodinėtinos aplinkybės tiriant šios kategorijos bylas. Nusikalstamų veikų ekonomikai pėdsakų susidarymo ypatumai. Pirminiai tyrimo ir operatyviniai veiksmai. Pirminio tyrimo etapo ypatumai ir tyrimo planavimas. Bendrieji tyrimo veiksmų taktikos ypatumai.

Nusikalstamų veikų ekonomikai tyrimo metodikos bendrieji ypatumai.

Atskirų nusikalstamų veikų ekonomikai rūšių tyrimo metodikos ypatumai.

19.1. Nusikalstamų veikų ekonomikai kriminalistinė charakteristika

Nusikalstamos veikos ekonomikai kriminalistikos aspektu – tai grupė nusikalstamų veikų, kurios daromos ekonomikos srityje (ūkininkavimo ir jo tvarkymo, valdymo ir finansų, nuosavybės tvarkymo ir ekonomikos valdymo ir pan.), kuriuos jungia bendri nusikalstamos veikos darymo būdai, pėdsakų susidarymo mechanizmas, šių nusikalstamų veikų tyrimo bendrumas (bendras tyrimo modelis) bei nusikalstamas praturtėjimo tikslas.

Nusikalstamų veikų ekonomikai darymo būdų charakteringi bruožai:

- ✓ dominuoja dokumentų naudojimas įgyvendinant nusikalstamą sumanymą;
- ✓ grupinis nusikalstamų veiksmų pobūdis, susijęs su nusikalstamo darbo pasidalijimu;
- ✓ nusikalstamos veikos pasikėsinimo objekto arba naudos pobūdis: pinigai, materialinės vertybės, paslaugos ir pan. Tai paprastai lemia nusikaltėlių grupinį veiksmų pobūdį (gamybą, gabenimą, saugojimą, realizavimą ir pan.);

- ✓ nusikaltimui daryti naudojami įvairūs įrankiai ir priemonės, susiję su ekonomikos, kurios srityje daroma nusikalstama veika, subjektu. Tai paaiškinama tuo, kad tarp nusikaltėlių paprastai būna asmenų, susijusių su darbu toje įstaigoje (įmonėje, organizacijoje), t. y. nusikaltėlis nusikaltimui daryti naudojasi struktūra ir priemonėmis, prieinamomis pagal darbo pobūdį;
- ✓ nusikalstamų veikų būdams turi įtakos įmonės pobūdis (gamybinė, komercinė, finansinė ir pan.) ir dokumentų siuntimo, tvarkymo, saugojimo ir kontrolės sistema.

19.2. Asmens charakteristika

Ji gvildinama dviem požiūriais.

- 1) per asmenybę išaiškinama, koks galėjo būti pasirinktas konkretus nusikalstamos veikos būdas. Čia kalbama apie nusikalstamos veikos darymo būdo pasirinkimą determinuojančius asmens bruožus, o tai yra kriminalistikos metodikos uždaviniai;
- 2) pagal asmenybę, charakterį, socialinius ir dorovinius bruožus pasirenkama racionali tyrimo veiksmų taktika. Tai yra kriminalistikos taktikos uždaviniai.

Nagrinėjant nusikalstamų veikų ekonomikai kriminalistinės charakteristikos kontekste asmenis, padariusius šias nusikalstamas veikas, išryškėja pagrindinis jų bruožas.

Asmenys, kurie kėsinosi į ekonomines vertybes, dažniausiai susiję su ekonominio subjekto, kuriame daromi šie nusikaltimai, veikla. Šajos pobūdis gali būti įvairus: vadovavimas ekonominiam subjektui, apskaitos tvarkymas, gamybos tvarkymas, realizacijos organizavimas, atsakomybė už vertybių saugojimą ir pan.). Šių nusikalstamų veikų bendrininkai gali būti ir netiesiogiai susiję su ekonomikos subjektu. Kartais nusikalstamai veikai padaryti pakanka ir vieno asmens, dirbančio įmonėje.

Asmenų, darančių nusikalstamas veikas ekonomikai, išsilavinimas paprastai aukštesnis nei asmenų, darančių kriminalines nusikalstamas veikas, ir yra vyresnio amžiaus.

Nusikaltimams ekonomikai būdingas grupinis pobūdis. Viena pavojingiausių tendencijų – organizuotų gaujų nusikalstamos veikos ekonomikoje.

Iš esmės nukentėjusieji nuo nusikalstamų veikų ekonomikai yra valstybė ir jai atstovaujanti institucijos (Finansų ministerija ir jos padaliniai, Muitinė, Mokesčių inspekcija, Ūkio ministerija ir pan.), valstybės įmonės, įstaigos, organizacijos, akcinės bendrovės, visuomeninės bendrovės, valstybiniai bei komerciniai bankai ir pan.

19.3. Pėdsakų susidarymo ypatumai

Tiriant nusikalstamas veikas ekonomikai turi reikšmę tai, kad pėdsakų susidarymo mechanizmo požiūriu jų visų pagrindiniai bruožai yra panašūs. Be to, jie panašūs ir pėdsakų pobūdžiu ir rūšimi bei kriminalistiškai reikšmingos informacijos šaltiniais. Šį panašumą visų pirma lemia nusikalstamos veikos ir profesinės veiklos ryšių bei šios veiklos pagrindų dėsningumai (veikla atsiranda, vykdoma, keičiasi ir nutrūksta normatyviniu pagrindu).

Nusikalstamų veikų ekonomikai pėdsakų susidarymo ypatybes lemia šios aplinkybės:

- ✓ nusikalstamos veikos darymo mechanizmas. Nusikalstamos veikos ekonomikai pasikėsinimo objektą arba jo pėdsakų paprastai galima pastebėti visuose nusikalstamos veikos padarymo etapuose: ruošiantis, darant nusikalstamą veiką ir slepiant nusikalstamos veikos pėdsakus. Nusikalstamų veikų ekonomikai nusikalstamos veikos pasikėsinimo objektas, o dažnai ir įrankiai bei priemonės gali atspindėti visus nusikalstamos veikos padarymo etapus, t. y. ant šių objektų gali atsirasti visų nusikalstamos veikos padarymo mechanizmo (etapų) pėdsakų;
- ✓ nusikalstamų veikų ekonomikai pėdsakų pobūdis dažnai yra kitoks; nusikaltimams ekonomikai labiau būdingi rašytiniai ir technologinio (gamybinio) pobūdžio pėdsakai. Šių nusikalstamų veikų eiga atsispindi dokumentuose, o nusikalstamos veikos pasikėsinimo objektas, specifiniai įrankiai ir priemonės dažniausiai atsispindi technologiškuose (gamybiniuose) proceso pėdsakuose;
- ✓ nusikaltimams ekonomikai būdingi norminio veiklos modelio nesilaikymo pėdsakai. Šiuos pažeidimus galima ap-

tikti įvairiuose dokumentuose, asmenų sprendimuose, pasikeitusiuose technologiniuose procesuose ir pan.;

- ✓ nusikalstamų veikų ekonomikai darymo aplinka dažnai yra „turtingesnė“ negu tradicinių nusikalstamų veikų. Toje aplinkoje yra daugiau pėdsakų, ypač rašytinių, suteikiančių informacijos apie nusikalstamos veikos būdą, asmenis, įsivėlusius į nusikalstamą veiką, ir pan.;

Nusikaltimams ekonomikai bendra tai, kad nusikalstamos veikos pėdsakai dažniausiai randami dokumentuose (apskaitos, technologijos, raštvedybos, nelegaliuose dokumentuose ir pan.) ir tai, kad įrodinėjimo proceso pagrindu tampa darbas su dokumentais.

19.4. Pirminiai tyrimo veiksmai tiriant nusikalstamas veikas ekonomikai

Informacija – pagrindas pradėti tyrimą:

- ✓ inventorizacija arba kitas patikrinimas;
- ✓ specialistų buhalterinės apskaitos išvados;
- ✓ dokumentų tyrimas;
- ✓ revizija (auditas);
- ✓ asmens sulaikymas su įkalčiais.

Pagrindinę vietą tyrėjo darbe užima darbas su dokumentais.

Darbo su dokumentais tipinė schema:

- ✓ dokumentų, turinčių reikšmę nusikalstamų veikų tyrimui, nustatymas, jų saugumo užtikrinimas;
- ✓ dokumentų, turinčių reikšmę nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, išreikalavimas (LR BPK 97 str.);
- ✓ dokumentų poėmis;
- ✓ kratos siekiant surasti paslėptus dokumentus;
- ✓ kriminalistinis dokumentų tyrimas;
- ✓ revizijos atlikimas (specialisto išvados gavimas);
- ✓ dokumentų naudojimas liudytojų, įtariamųjų apklausose.

19.5 Ekonominių nusikalstamų veikų tipinė tyrimo schema

Darbo su dokumentais veiksmai:

- ✓ reikia nustatyti dokumentus, turinčius reikšmę nusikalstamų veikų tyrimui, ir garantuoti jų saugumą;

- ✓ dokumentus reikia paimti (atlikti poėmi) arba išreikalauti;
- ✓ siekiant rasti paslėptus dokumentus atliekama krata;
- ✓ tiriami dokumentai:
  - a) apžiūrimi ir pridedami prie bylos;
  - b) tikrinami revizijos metu;
- ✓ dokumentus tiria ekspertai:
  - b) atliekamos techninės, fizikinės, cheminės dokumentų ekspertizės;
  - c) tiriamas raštas (atliekamos dokumento rašysenos ir autorystės ekspertizės);
  - d) dokumentai tiriami ekonomiškai ir finansiškai (atliekamos darbo ekonominės, finansų, buhalterinės, bankininystės ir kitos ekonominės ekspertizės);
- ✓ dokumentai naudojami apklausiant liudytojus, įtariamuosius ikiteisminio tyrimo metu arba kaltinamuosius teisme.

Tais atvejais, kai nusikaltimai ekonomikai yra susiję su gamybine veikla, tipinė tyrimo schema papildoma šiais veiksmais:

- ✓ gamybinio technologinio proceso tyrimas (revizija, gamybos priemonių ir vietos apžiūra, (esant būtinybei, priklausomai nuo tiriamų objektų ir pėdsakų pobūdžio, daromas vietos tyrimas, technologinė ir techninė ekspertizė ir pan.);
- ✓ nusikalstamos (falsifikuotos, suklastotos, neteisėtos, pagrobtos ir pan.) produkcijos paieška ir tyrimas (kratos daiktams ir produkcijai rasti, jų apžiūra, prekinės ekspertizės ir pan.);

Nusikalstamų veikų ekonomikai, susijusių su nusikalstamų veikų objekto gabenimu, tipinė tyrimo schema papildoma:

- ✓ transporto priemonių tyrimas: apžiūra, krata, techninės būklės nustatymas skiriant transporto technines ekspertizes ir pan.

??? *Kontroliniai klausimai*

1. Kuo skiriasi nusikalstamų veikų ekonomikai apibūdinimas kriminalistikoje?
2. Kokie nusikaltimai priskiriami prie nusikalstamų veikų ekonomikai ir turi bendrus kriminalistinius bruožus?

3. Kokios yra papildomos įrodinėtinos arba nustatinėtinos aplinkybės nusikalstamosiose veikose ekonomikai?
4. Kuo ypatingas nusikalstamų veikų padarymo būdas nusikalstamosiose veikose ekonomikai?
5. Kokie pėdsakai būdingi nusikalstamoms veikoms ekonomikai?
6. Kokius operatyvinius ir tyrimo veiksmus rekomenduojama atlikti pirminiame tyrimo etape?
7. Kokiais metodais tiriami dokumentai?
8. Kokios ekspertizės dažniausiai skiriamos tiriant nusikalstamas veikas ekonomikai?
9. Kaip tiriamos materialinės vertybės, tapusios nusikalstamos veikos pasikėsinimo dalyku?
10. Kokios tipinės turto pasisavinimo ir iššvaistymo tyrimo situacijos Jums žinomos?
11. Kokie pirminiai tyrimo veiksmai kontrabandos bylose?

Referatų temos

1. Nusikalstamų veikų ekonomikai kriminalistinis apibūdinimas.
2. *Modus operandi* ypatumai nusikalstamosiose veikose ekonomikai.
3. Pėdsakų susidarymo ypatumai ekonominiuose nusikaltimuose.
4. Pirminiai tyrimo veiksmai tiriant nusikalstamas veikas ekonomikai.
5. Darbo su dokumentais tipinė schema tiriant nusikalstamas veikas ekonomikai.
6. Dokumentų kriminalistinis tyrimas tiriant nusikalstamas veikas finansams.
7. Kontrabandos tyrimas.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 267–277.
2. Kuklianskis S., Burda R. Nusikaltimų ekonomikai tyrimo taktikos bendrieji ypatumai. – Vilnius, 1998.

20 skyrius EISMO ĮVYKIŲ TYRIMAS

Transporto eismo įvykių kriminalistinė charakteristika. Įrodinėtinos aplinkybės bylose dėl transporto eismo įvykių. Nusikalstamos veikos tyrimo pradėjimas. Tyrimo versijos ir tyrimo planavimas. Pirminiai tyrimo veiksmai. Įvykio vietos apžiūra. Transporto priemonės apžiūra. Nukentėjusiojo teismo medicinos tyrimas (ekspertizė). Įtariamojo paieška.

Tolesnis bylos tyrimas. Autotechninės, trasologinės, daktiloskopinės ir kitų ekspertizių (tyrimų) skyrimas ir atlikimas. Kompleksinių ekspertizių ypatumai tiriant autoįvykius. Eksperimento ypatumai.

Transporto eismo įvykių prevencija.

20.1. Transporto eismo įvykių kriminalistinė charakteristika

Autoįvykis – tai įvykis, kurio metu, dalyvaujant važiuojančiai transporto priemonei, žuvo arba buvo sužalotas žmogus, sugadintos transporto priemonės, kroviniai, kelio ženklai, statiniai arba koks nors kitas turtas.

Autoįvykių kriminalistinę charakteristiką apibūdina šie elementai:

- ✓ susiklosčiusio autoįvykio aplinka (pvz., intensyvus eismas, kelių nepritaikymas saugiam eismui, nepatenkinamos meteorologinės sąlygos);
- ✓ įvykusio autoįvykio būdų (mechanizmo) charakteristika (pvz., nemokėjimas vairuoti, neatsargumas, eismo taisyklių nepaisymas, girtas asmens vairavimas ir kt.);
- ✓ tipiniai materialiniai pėdsakai;
- ✓ pažeidėjo asmenybės bruožai;
- ✓ pagrindinės autoįvykio priežastys (pvz., asmens fizinės sąvybės, nukentėjusiojo neatsargumas).

20.2. Įrodinėtinios aplinkybės

Autoįvykiuose būtina nustatyti šias aplinkybes:

- ✓ įvykio pobūdis (nusikaltimas, nelaimingas atsitikimas, stichinė nelaimė);
- ✓ autoįvykio laikas, vieta ir kitos aplinkybės;
- ✓ vairuotojo kaltė dėl įvykdyto kelių eismo taisyklių pažeidimo;
- ✓ priežastinis kelių eismo taisyklių pažeidimo ir atsiradusių pasekmių ryšys;
- ✓ autoįvykio mechanizmas;
- ✓ vairuotojo atsakomybę lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių išsiaiškinimas;
- ✓ padarytos žalos pobūdis ir dydis;
- ✓ aplinkybės, nulėmusios autoįvykį;
- ✓ kitos aplinkybės.

20.3. Tipinės autoįvykių versijos

Galimos šios bendrosios versijos:

- ✓ transporto priemonė techniškai netvarkinga;
- ✓ vairuotojas pažeidė kelių eismo taisykles;
- ✓ kelių eismo taisykles pažeidė pėstysis;
- ✓ susiklostė kitos ypatingos aplinkybės, kurių vairuotojas negalėjo numatyti;
- ✓ autoįvykis inscenuotas siekiant nuslėpti kitą nusikalstamą veiką;
- ✓ transporto priemonė yra kito prieš tai padaryto nusikalstamos veikos priemonė.

20.4. Tipinės tyrimo situacijos ir pirminiai tyrimo veiksmai

Tiriant autoįvykį susiklosto tokios nusikalstamos tyrimo situacijos:

- ✓ *Vairuotojas, transporto priemonė ir nukentėjusysis yra įvykio vietoje arba dėl tam tikrų priežasčių jų nėra įvykio vietoje, tačiau apie juos turima informacija.*

Ši situacija labiausiai paplitusi ir ji susiklosto susidūrus transporto priemonėms. Dažniausiai atliekami tokie pirminiai tyrimo veiksmai: įvykio vietos apžiūra; transporto priemonės apžiūra; lavono (jeigu jis yra įvykio vietoje) apžiūra; įvykio liudytojų apklausa; nukentėjusiojo

apklausa, teismo medicinos tyrimų skyrimas; kaltininko – vairuotojo apklausa ir jo apžiūra, teismo autotechninės ekspertizės skyrimas;

- ✓ *Nukentėjusysis yra įvykio vietoje, o transporto priemonės ir vairuotojo nėra, turima informacija menka. Žinomas tik įvykio laikas, vieta ir pasekmės.*

Šiuo atveju bus atliekami tokie veiksmai: įvykio vietos apžiūra, liudytojų apklausa, nukentėjusiojo apklausa ir teismo medicinos ekspertizės skyrimas; kriminalinės paieškos pareigūnų veiksmai dėl transporto priemonės ir jos vairuotojo paieškos;

- ✓ *Nukentėjusysis ir transporto priemonė įvykio vietoje, tačiau nėra vairuotojo. Turima informacija tik apie patį įvykio pobūdį, laiką, identifikuatą transporto priemonę.*

Be įvykio vietos ir transporto priemonės apžiūros, liudytojų apklausos, teismo medicinos ekspertizės ir teismo autotechninės ekspertizės skyrimo, būtina patikrinti sulaikyto, atsiradusio arba rasto vairuotojo pateiktą alibi.

20.5. Tolesnis baudžiamosios bylos tyrimas

Tolesnio autoįvykio tyrimo metu atliekami ir tokie veiksmai: liudytojų apklausos; autotechninės, trasologinės, daktiloskopinės, kriminalistinės medžiagų ir gaminių ekspertizės; eksperimentai; dokumentų poėmis ir jų apžiūra; įtariamųjų apklausos ir kt.

??? *Kontroliniai klausimai*

1. Kokia yra autoįvykių kriminalistinė charakteristika?
2. Kokios įrodinėtinos aplinkybės?
3. Kokios susiklostę autoįvykio tyrimo tipinės tyrimo situacijos?
4. Pirminiai tyrimo veiksmai tiriant autoįvykius.
5. Kokie autoįvykio vietos apžiūros taktikos ypatumai?
6. Kokios autoįvykio vietos apžiūros fiksavimo priemonės ir būdai?
7. Kaip organizuojamas ir planuojamas autoįvykio tyrimas?
8. Kokios gali būti autoįvykio versijos?
9. Koks specialisto vaidmuo apžiūrint autoįvykio vietą?
10. Kaip atliekamas tyrimo eksperimentas tiriant autoįvyki?
11. Kokios yra teismo ekspertizės?
12. Koks tolesnis autoįvykio tyrimas?

Referatų temos

1. Kriminalistinė transporto eismo įvykių apžvalga.
2. Transporto eismo įvykio vietos tyrimo taktika (geležinkelio, vandens, oro, auto – pasirinktinai).
3. Eksperimento taktika tiriant autoįvykį.
4. Autoįvykio įtariamojo apklausos taktikos ypatumai.
5. Pasišalinusios iš autoįvykio transporto priemonės paieškos organizavimas ir jos vairuotojo sulaikymo taktikos ypatumai.
6. Specialiųjų žinių naudojimo svarba tiriant transporto eismo įvykius (geležinkelio, vandens, oro, auto – pasirinkti).
7. Autoįvykio tyrimo etapų apibūdinimas.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 318–325.
2. Autotechninės ir kriminalistinės ekspertizės skyrimas ir medžiagos joms paruošimas baudžiamosiose bylose dėl kelių transporto įvykių. Metodinės rekomendacijos. – Vilnius, 1983.
3. Stungys K. Autoįvykio vietos tyrimas. – Vilnius, 2000.

Papildoma

4. Genius R., Kuconis P. Kompleksinių teismo medicininių–autotechninių ekspertizių skyrimas // Teisės problemos. 1995. Nr. 1.
5. Genius R. Automobilių susidūrimo aplinkybių ekspertinis tyrimas, taikant kompiuterines programas // Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos. Mokslo darbų rinkinys. – Vilnius, 1996.
6. Возможности судебных экспертиз при расследовании дорожно-транспортных происшествий. Учеб. пособие. – Минск, 1994.
7. Онучин А. П. Проблемы расследования дорожно – транспортных происшествий с учетом ситуационных факторов. – Свердловск, 1987.
8. Расследование дорожно–транспортных происшествий. Метод. пособие. – Минск, 1998.

9. Расследование дорожно - транспортных происшествий. Справ. метод. пособие. Селиванов Н. А., Дворкин А. И., Завидов Б. Д. и др. – Москва, 1998.

21 skyrius

PADEGIMŲ IR PRIEŠGAISRINIŲ SAUGUMO TAISYKLIŲ
NUSIKALSTAMŲ PAŽEIDIMŲ TYRIMAS

Padegimų ir priešgaisrinio saugumo taisyklių pažeidimų kriminalinės charakteristikos. Įrodinėtinos aplinkybės tiriant bylas dėl padegimų ir priešgaisrinio saugumo taisyklių pažeidimo.

Ikiteisminio tyrimo pradėjimas. Tyrimo versijos ir tyrimo planavimas.

Pirminiai tyrimo veiksmai. Įvykio vietos apžiūra. Gaisro židinio nustatymas. Padegimo požymių išaiškinimas. Teismo medicinos, gaisrų techninės ir kitų ekspertizių skyrimas ir atlikimas. Įtariamojo paieška.

Tolesni tyrimo veiksmai tiriant tokias bylas.

Padegimų ir priešgaisrinio saugumo taisyklių pažeidimų prevencija.

21.1. Padegimų ir priešgaisrinių saugos taisyklių pažeidimų kriminalinė charakteristika

Šių nusikalstamų veikų kriminalinę charakteristiką sudaro:

- ✓ nusikalstamos veikos pasikėsinimo dalykas;
- ✓ nusikalstamos veikos padarymo būdas:
  - a) padegimams būdinga: priemonių naudojimas; sudėtingumas; vieta; kaltininkų veiksmų pobūdis.
  - b) priešgaisrinių saugos taisyklių ypatumai: gaisrui rizikinga elektros instaliacija; lengvai užsidegančių daiktų laikymas pažeidžiant saugumo taisykles; įrankių ir priemonių eksploatacija be saugos priemonių; pastatų eksploatacija be apsaugos priemonių; neteisingas darbų su atvira ugnimi organizavimas; kiti neatsargūs veiksmai.
- ✓ įtariamojo asmenybės bruožai;
- ✓ nukentėjusiojo asmens ypatumai;
- ✓ padaryta žala, jos pobūdis ir dydis.

21.2. Įrodinėtinės aplinkybės

Tirdamas baudžiamąsias bylas, pradėtas tirti pagal padegimo arba priešgaisrinių saugos taisyklių pažeidimų faktus (konkrečiai galima nurodyti LR BK 187 str. – Turto sunaikinimo ir sugadinimo (LR BK 188 str. 2 d.) ikiteisminio tyrimo metu tyrėjas turi nustatyti:

- ✓ objekto pobūdį, jos teisinę priklausomybę, ūkinę reikšmę;
- ✓ kilusio gaisro laiką ir aplinkybes;
- ✓ sugadintą arba sunaikintą turtą;
- ✓ įvykio konkrečius kaltininkus ir juos charakterizuojančius duomenis;
- ✓ galimus kitus nusikalstamos veikos faktus;
- ✓ padarytos žalos dydį ir pobūdį;
- ✓ aplinkybes, turėjusias įtakos padegimui;
- ✓ kitas aplinkybes.

21.3. Versijų kėlimas

Tipinės gaisro versijos, atsižvelgiant į susiklosčiusią ikiteisminio tyrimo situaciją.

Tuo atveju, kai gaisro priežastis nenustatyta, keliamos tokios versijos:

- ✓ gaisras kilo dėl padegimo;
- ✓ gaisras kilo dėl priešgaisrinių saugos taisyklių pažeidimo;
- ✓ gaisras kilo neatsargiai elgiantis su ugnimi;
- ✓ gaisras kilo dėl savaiminio medžiagų užsidegimo;
- ✓ gaisras kilo dėl gamtos poveikio;
- ✓ gaisras kilo siekiant nuslėpti kitą nusikalstamą veiką.

Kai gaisro priežastis nustatyta, keliamos šio pobūdžio versijos:

- ✓ dėl nusikalstamos veikos tikslų ir motyvų;
- ✓ dėl nusikalstamos veikos padarymo būdo, laiko, priemonių;
- ✓ dėl nusikaltėlio asmenybės;
- ✓ dėl prietaisų netvarkingumo;
- ✓ dėl priešgaisrinių saugumo taisyklių nesilaikymo ir pan.

21.4. Tyrimo situacijos ir pirminiai tyrimo veiksmai

Pirminio tyrimo etape gali susiklostyti tokios tyrimo situacijos, kurių pagrindu atliekami šie tyrimo veiksmai:

- ✓ *Aiški gaisro priežastis, tačiau nusikaltėlis nenustatytas:* gaisravietės apžiūra; nukentėjusiojo ir materialiai atsakingų

asmenų ir liudytojų apklausa; gaisrų techninės ir kitų būtinų ekspertizių skyrimas;

- ✓ *Aiški gaisro priežastis, ir nusikaltėlis nustatytas*: įvykio vietos apžiūra; įtariamojo sulaikymas, jo asmens krata, įtariamojo drabužių apžiūra, įtariamojo apklausa; nukentėjusiojo ir kitų liudytojų apklausos; kratos pas įtariamuosius jų gyvenamosiose vietose ir kituose objektuose; dokumentų poėmis ir jų apžiūra; būtinų ekspertizių skyrimas;
- ✓ *Neaiški gaisro priežastis*: įvykio vietos apžiūra; pareiškėjo apie įvykį apklausa, liudytojų apklausa; gaisrų techninės ir kitų ekspertizių paskyrimas; techninės ir kitokios dokumentacijos poėmis ir jos apžiūra.

Beveik visose situacijose atliekami įtariamųjų asmenų operatyvinė paieška siekiant juos sulaikyti.

21.5. Nusikalstamų veikų, susijusių su sprogimais, versijos ir tyrimo ypatumai

Priklausomai nuo to, kokiam objektui įvyko sprogimas, keliamos ir tikrinamos tokios tipinės versijos.

Ivykusio sprogimo gamybinėse patalpose versijos:

- ✓ sprogimas įvyko dėl saugumo technikos taisyklių pažeidimo;
- ✓ sprogimas įvyko dėl nelaimingo atsitikimo;
- ✓ sprogimas įvykdytas siekiant nuslėpti kitą nusikalstamą veiką.

Kitos versijos, kai buvo panaudotos sprogstamosios medžiagos versijos:

- ✓ siekiama sunaikinti objektą;
- ✓ paslėpti kitą nusikalstamą veiką;
- ✓ įvykdyti teroristinį aktą;
- ✓ ar turto prievartavimo būdas, ar kerštavimas;
- ✓ neatsargus elgesys su sprogstamosiomis medžiagomis.

Pirminio tyrimo etape būtina nustatyti ir išsiaiškinti šias aplinkybes:

- ✓ ar iš tikrųjų įvyko sprogimas;
- ✓ sprogimo pasiruošimo ir įvykdymo būdus;
- ✓ sprogimo priežastis;
- ✓ kas pirmiau įvyko: sprogimas ar gaisras;
- ✓ sprogimo pasekmes;

- ✓ kaltininko tikslus ir motyvus;
- ✓ sąlygas ir priežastis, kurios sudarė galimybes įvykdyti nusikalstamą veiką, ir pan.

21.6. Tolesnio tyrimo veiksmai

Tolesnio tyrimo metu organizuojamas ir atliekamas toks tyrimas, kurio metu siekiama patikrinti iškeltas versijas, aiškintis bylos aplinkybes ir rinkti kitus įrodymus. Visa tai daroma tyrimo veiksmais, sugrupuotais į 3 skyrius:

- ✓ darbas su gaisro arba sprogimo objektu;
- ✓ darbas nustatant gaisro arba sprogimo priežastį;
- ✓ darbas su įtariamuoju.

???

Kontroliniai klausimai

1. Kokia šių padegimų kriminalistinė charakteristika?
2. Kokios yra įrodinėtinos aplinkybės?
3. Kokios yra pirminio tyrimo etapo ypatybės?
4. Kokios susiklosto padegimų tyrimo situacijos, ir kokie bus atliekami pirminiai tyrimo veiksmai?
5. Kokia yra gaisravietės apžiūros taktika?
6. Kokios gali būti tipinės gaisro priežastys?
7. Kokios yra tipinės šių nusikalstamų veikų versijos?
8. Koks specialisto vaidmuo atliekant įvykio vietos apžiūrą?
9. Kokios gali būti skiriamos teismo ekspertizės?
10. Kokios gali būti naudojamos kitos specialiujų žinių formos aiškinantis padegimus?
11. Kokie yra sprogimų tyrimo ypatumai?
12. Koks bus tolesnis padegimų arba sprogimų tyrimas?

Referatų temos

1. Padegimų, sprogimų ir priešgaisrinės saugos taisyklių pažeidimų kriminalistinė charakteristika.
2. Gaisravietės apžiūros taktika.
3. Specialisto vaidmuo atskleidžiant ir tiriant padegimus.
4. Gaisrų–techninės ekspertizės skyrimo taktika.
5. Gaisro priežasčių nustatymas ir aplinkybių (sąlygų), palengvinusių nusikalstamos veikos padarymą, išsiaiškinimas.

6. Nusikalstamų veikų, susijusių su sprogmenų panaudojimu, tyrimo ypatumai.
7. Padėgimų ir priešgaisrinės saugos taisyklių pažeidimų pirminis tyrimo etapas.

Literatūra

Pagrindinė

1. Kurapka E., Malevski H., Palskys E., Kuklianskis S. Kriminalistikos technikos pagrindai. – Vilnius, 1998. P. 162–169.
2. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius. 1985. P. 326–331.
3. Gaisravietės apžiūra ir techninis gaisrų ekspertizės skyrimas: Metodinės rekomendacijos. – Vilnius, 1994.
4. Metodinės rekomendacijos dirbant su šaudmenimis, sprogstamosiomis medžiagomis ir tiriant įvykio vietas po sprogimų. – Vilnius, 1996.

Papildoma

5. Gaisro židinio vietos ir gaisro priežasties nustatymas. Metodiniai nurodymai. – Vilnius, 1998.
  6. Kvotos organizavimas, iškėlus baudžiamąją bylą dėl kilusio gaisro. Metodinės rekomendacijos. – Vilnius, 1997.
  7. Жданов А. Г. Предмет, объекты и исходные данные пожарно – технической экспертизы. Учебное пособие. – Москва, 1989.
  8. Зернов С. И. Техничко–криминалистическое обеспечение расследования преступлений, сопряжённых с пожарами. – Москва, 1996.
  9. Криминалистика. Под ред. Белкина Р. С. – Москва, 1999.
  10. Руководство для следователей. – Москва, 1997.
  11. Справочная книга криминалиста. Под ред. Селиванова Н. А. – Москва, 2000.
-
-
-
-
-

22 skyrius

NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ, SUSIJUSIŲ SU NARKOTINĖMIS MEDŽIAGOMIS, TYRIMAS

Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis, kriminalistinės charakteristikos. Įrodinėtinos aplinkybės tyrime, susijusiame su narkotinėmis medžiagomis.

Tyrimo versijos ir tyrimo planavimas. Ikteisminio tyrimo pradžia, pirminiai tyrimo veiksmai ir kitos procesinės prievartos priemonės. Įtariamojo sulaikymas. Narkotinių medžiagų apžiūra ir tyrimas. Įtariamojo arba liudytojo apklausos. Narkotinių medžiagų ekspertizė (tyrimas).

Narkotinių medžiagų realizavimo nustatymas. Tolesni tyrimo ir operatyviniai veiksmai tiriant tokias bylas. Atskirų rūšių nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis, tyrimas.

Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis, prevencija.

22.1. Nusikalstamų veikų su narkotinėmis medžiagomis kriminalistinė charakteristika

Pagrindiniai – tipiniai kriminalistinės charakteristikos elementai:

- ✓ nusikalstamos veikos aplinka;
- ✓ nusikalstamos veikos padarymo mechanizmas (pvz., nusikalstamos veikos padarymo būdas, įrankiai ir priemonės, pėdsakų susidarymo ypatumai);
- ✓ nusikalstamo pasikėsینimo objekto charakteristika (pvz., susmulkintos aguonų galvutės ir stiebeliai, heroinas, LSD, „EXTAZY“, „Džefas“);
- ✓ nusikaltėlio (-ių) asmenybės bruožai.

22.2. Įrodinėtinės aplinkybės

Tiriant šios kategorijos nusikalstamas veikas būtina nustatyti:

- ✓ ar tai tos rūšies nusikalstama veika ir kokia jo teisinė kvalifikacija;
- ✓ kur, kada, koku būdu įvykdyta nusikalstama veika;
- ✓ kas konkrečiai padarė nusikalstamą veiką, jeigu tai įvykdyta bendrininkų – koks kiekvieno vaidmuo;
- ✓ kokie yra narkotinių arba psichotropinių medžiagų įsigijimo šaltiniai; jų realizavimo keliai ir būdai, kokia kaina buvo įsigyjama ir parduodama;
- ✓ ar ta nusikalstama veika nesusijusi su kitu nusikaltimu arba baudžiamuoju nusižengimu, jeigu taip, koku;
- ✓ aplinkybės, dariusios įtaką nusikalstamos veikos padarymui.

22.3. Tipinės versijos

- 1) padaryta nusikalstama veika vieno arba grupės asmenų;
- 2) nusikaltėliai realizuoja pačių pagamintas narkotines medžiagas;
- 3) asmuo teisėtai laikė psichotropines medžiagas (vaistinius preparatus);
- 4) narkotinės medžiagos pagrobtos savanaudiškais tikslais arba siekiant patenkinti narkomano poreikius.

22.4. Tipinės tyrimo situacijos ir pirminiai tyrimo veiksmai, procesinės prievartos priemonės

Pirminio tyrimo etape gali susiklostyti tokios tyrimo situacijos:

- ✓ *Asmuo sulaukytas su įkalčiais ir prisipažįsta įvykdęs nusikalstamą veiką.*

Siekdamas surinkti įrodymus ir pagrįsti kaltinimus nusikalstamos veikos tyrėjas atlieka tokius veiksmus ir taiko tokias procesinės prievartos priemones: įvykio vietos (kitų objektų) apžiūrą ar tyrimą; sulaukymo asmens krata ir jo kūno bei drabužių apžiūrą, įtariamojo apklausą, liudytojų apklausą; kratas gyvenamosiose arba kitos paskirties patalpose, skiria teismo medicinos ir kitas teismo ekspertizes; atlieka operatyvines priemones;

- ✓ *Matyti akivaizdūs nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis arba psichotropinėmis medžiagomis požymiai, tačiau įtariamasis pasislėpė.*

Šios tyrimo situacijos metu stengiamasi surinkti kuo daugiau informacijos apie įtariamąjį, jo ryšius, kitus įtartinus asmenis. Atliekami tokie tyrimo veiksmai ir procesinės prievartos priemonės: įvykio vietos arba transporto priemonės (kitų objektų) apžiūra ar tyrimas; liudytojų apklausa; kratos gyvenamosiose arba kitose paskirties patalpose, parodymas atpažinti (asmens); kitų kriminalistinių ekspertizių skyrimas ir atlikimas bei pavedimai operatyvinių tarnybų pareigūnams dėl operatyvinių priemonių atlikimo;

- ✓ *Yra akivaizdūs nusikalstamos veikos požymiai, bet konkretus įtariamasis asmuo nenustatytas.*

Jos metu atliekami tokie tyrimo veiksmai: įvykio vietos (kitų objektų) apžiūra ar tyrimas; liudytojų apklausa, operatyvinės paieškos priemonės.

Ši tyrimo situacija gali susiklostyti ir tada, kai bus gauti informacijos duomenys iš įmonių, įstaigų ir organizacijų dėl narkotinių arba psichotropinių medžiagų grobimo, jų gaminimo, laikymo, išdavimo arba apskaitos taisyklių pažeidimų faktų tose įmonėse.

Tokios situacijos metu būtina išsiaiškinti tose įmonėse veiksmų, susijusių su narkotinėmis arba psichotropinėmis medžiagomis mechanizmą, nustatyti jų saugojimo ir laikymo, išdavimo sąlygas ir tvarką.

??? *Kontroliniai klausimai*

1. Pateikite narkotinių arba psichotropinių medžiagų apibūdinimus.
2. Kokia yra šių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika?
3. Kokie yra ikiteisminio tyrimo ypatumai, susiję su neteisėta narkotinių arba psichotropinių medžiagų apyvarta?
4. Kokį vaidmenį vaidina specialiosios žinios atskleidžiant ir tiriant šias nusikalstamas veikas?
5. Kokios susiklosto nusikalstamų veikų tyrimo situacijos ir kokie bus atliekami pirminiai tyrimo veiksmai, taikomos procesinės prievartos priemonės?
6. Apibūdinkite asmens sulaikymo su įkalčiais ypatumus.
7. Kokia yra įvykio vietos apžiūros taktika šiais atvejais?

8. Kaip bus organizuojamas ir planuojamas tyrėjo darbas atskleidžiant ir tiriant šias nusikalstamas veikas?
9. Kokios gali būti keliamos ir tikrinamos nusikalstamos veikos versijos?
10. Apibūdinkite tyrėjų bendradarbiavimo pobūdį, formas ir kitus aspektus atskleidžiant ir tiriant šias nusikalstamas veikas.
11. Kokie gali būti atliekami tolesni tyrimo veiksmai?

Referatų temos

1. Nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėta narkotinių arba psichotropinių medžiagų apyvarta, tyrimo metodikos pagrindai.
2. Nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis ir pirminiai procesiniai veiksmai, atliekami tiriant nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis arba psichotropinėmis medžiagomis.
3. Specialiųjų žinių naudojimas tiriant nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinėmis arba psichotropinėmis medžiagomis.
4. Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis arba psichotropinėmis medžiagomis prevencija.
5. Narkotinių arba psichotropinių medžiagų „ekspres“ tyrimo galimybės.
6. Nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėta narkotinių arba psichotropinių medžiagų apyvarta, tyrimo tarptautinis aspektas.
7. Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis, atskleidimo ir tyrimo organizavimas, planavimas.

Literatūra

Pagrindinė

1. Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. – Vilnius, 2004.
2. Gruodytė E. Tarptautinių teisinių priemonių įgyvendinimo problemos Lietuvoje kovojant su narkotikais ir psichotropinėmis medžiagomis // Teisės apžvalga. – Kaunas, 1999. Nr. 3. P. 5–34.

3. Latauskienė E. Nusikaltimų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis, tyrimo metodikos pradmenys prieškario Lietuvoje // Jurisprudencija: mokslo darbai, 2000. T. 18 (10).
4. Latauskienė E. Nusikaltimų, susijusių su neteisėta narkotinių medžiagų apyvarta, pradinio tyrimo etapo problematika // Jurisprudencija: mokslo darbai, 2001. T. 22 (14).
5. Pečkaitis J. Narkotinės ir psichotropinės medžiagos kaip nusikaltimo dalykas // Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius, 2000. T. 15 (7).

Papildoma

6. Nusikaltimų dėl neteisėtų veiksmų su narkotinėmis priemonėmis tyrimas. Metodinės rekomendacijos. Sudarė Burdanova V. S. – Sankt-Peterburgas, 1992.
  7. Cole M. D. The analysis of Drugs of Abuse: an Instruction Manual. – London, 1995.
  8. Die Opiat – Substitution mit Methadon // Kriminalistik, 1999. No. 2. S. 124–128.
  9. Kriminalinės informacijos biuletenis Nr. 7. PD prie VRM KP KNTT, 2000.
  10. Narkotikai. Mokomoji medžiaga. – Vilnius, 1997.
  11. Гасанов Э. Г. Борьба с наркотической преступностью. Международный и сравнительно-правовой аспекты. – Москва, 2000.
  12. Драган Г. Н., Калачев Б. Ф. Наркомания и наркобизнес. – Москва, 1998.
  13. Назначение и организация производства криминалистических экспертиз наркотических средств кустарного самодельного изготовления. Мет. рекоменд. – Москва, 1988.
  14. Экспертное исследование наркотических средств, получаемых из эфедрина. Мет. рекоменд. – Москва, 1989.
-
-
-
-
-
-
-
-

23 skyrius

APLINKOS APSAUGOS TAISYKLIŲ NUSIKALSTAMŲ PAŽEIDIMŲ TYRIMAS

Aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių nusikalstamų pažeidimų pobūdis ir kriminalistinės charakteristikos pagrindiniai bruožai.

Įrodinėtinos aplinkybės aplinkos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių apsaugos nusikalstamų pažeidimų byloje. Ikteisminio tyrimo pradėjimas. Tyrimo versijos ir tyrimo planavimas. Pirminiai tyrimo veiksmai. Įvykio vietos apžiūra. Dokumentų apžiūra. Ichtiologinių ir kitų ekspertizių skyrimas bei atlikimas.

23.1. Aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimų kriminalistinės charakteristikos elementai

- 1) nusikalstamos veikos kėsಿನimosi objektas (dalykas);
- 2) nusikalstamos veikos padarymo būdas;
- 3) nusikalstamos veikos kaltininko (-ų) asmenybės bruožai;
- 4) padarytos žalos dydis ir pobūdis;
- 5) aplinkybės ir sąlygos, darančios įtaką nusikalstamai veikai.

23.2. Įrodinėtinos aplinkybės

Tiriant aplinkos apsaugos nusikalstamus pažeidimus būtina išaiškinti:

- ✓ aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimo faktus;
- ✓ taisyklių pažeidimo pobūdį (pvz., aktyvi ar pasyvi forma);
- ✓ taisyklių pažeidimo laiką ir vietą;
- ✓ aplinkos užteršimo tiesioginį šaltinį;
- ✓ užterštos aplinkos pėdsakus;
- ✓ veiklą, kuriai esant buvo pažeistos aplinkos apsaugos taisyklės;
- ✓ aplinkos apsaugos taisyklių vykdymo kontrolę;

- ✓ priešastinius aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimo ir atsiradusių žalingų pasekmių ryšius;
- ✓ padarytos žalos dydį ir pobūdį;
- ✓ kitas.

23.3. Tipinės versijos

Pirminiame tyrimo etape keliamos šios bendrosios versijos:

- ✓ aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimas buvo;
- ✓ aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimo nebuvo;
- ✓ padarytas kitas nusikaltimas.

23.4. Tipinės tyrimo situacijos

Daugeliu atvejų įvykio tyrimas pradėdamas vadovaujantis aplinkos apsaugą kontroliuojančių institucijų oficialiais pranešimais apie aplinkos apsaugos pažeidimus.

Pirminiai tyrimo veiksmai, jų eiliškumas ir operatyvumas priklauso nuo susiklosčiusių įvykio situacijų.

Pirma situacija – užteršta vieta ir teršimo medžiagų šaltinis, gamtos objekto sunaikinimo aplinkybės yra žinomi.

Antra situacija – aiški tik užteršimo, pažeidimo, miško kirtimo ir pan. vieta.

Trečia situacija – aiškus tik aplinkos teršimo šaltinis.

23.5. Tyrimo veiksmų taktikos ypatumai

1) įvykio vietos apžiūra

Rekomenduojama ją atlikti kartu su specialistais. Vienu atveju tai gali būti chemikai, kitu – ichtiologai, trečiu – agronomai, radiacijos specialistai, urėdas ir pan. Taip pat turi dalyvauti užterštos teritorijos (objekto) atstovas (pvz., technikas–inžinierius; asmuo, atsakingas už aplinkos apsaugos taisyklių vykdymą, draustinio vadovai, miško savininkas).

Užterštos vietos apžiūros metu būtina išsiaiškinti ir nustatyti:

a) apžiūrimojo objekto rūšį, jo ypatumus, turinčius reikšmės baudžiamajai bylai:

- ✓ užterštos zonos žemės ūkio, miškų ūkio pasėlius, daržus, pastatų paskirtį, vandens telkinių tipus;
- ✓ užterštos teritorijos, kuriai taikomas specialus režimas, nurodomas tokios teritorijos statusas (pvz., nacionalinis parkas, draustinis, vandens apsaugos zona);

- b) užteršto vandens telkinio atveju:
- ✓ vandens skaidrumo laipsnį;
  - ✓ nurodyti teršiamų medžiagų, esančių ant vandens, žolės, ledo, buvimą.
  - ✓ jų kvapą, koncentraciją, spalvą ir kitas charakteristikas;
  - ✓ augalijos spalvos pasikeitimus;
  - ✓ nenormalų gyvūnų elgesį (pvz., žuvų šokinėjimai virš vandens, kvėpavimo funkcijų sutrikimai, reakcijos į išorinius dirgiklius nebuvimas ir pan.);
- c) žuvusių žuvų atveju pažymima:
- ✓ rūšis; dydis, pozos, spalva ir išorinės dangos ryškumas;
  - ✓ atskirų žuvų kūno dalių būseną (pvz., burnos, akių, plaukmenų, žiaunų);
  - ✓ žuvų kūno sužeidimai, kvapas ir kitos detalės;
  - ✓ žuvusių žuvų skaičius, jų santykis, lyginant skirtingas vietas;
  - ✓ vandens telkinį supanti aplinka, kelių ypatumai;
- d) užterštų žemės ūkio kultūrų atveju nustatoma:
- ✓ jų rūšis ir atmainos;
  - ✓ teršiamų medžiagų buvimas, jų intensyvumas, spalva, kvapas;
- e) užteršto dirvožemio atveju nustatoma:
- ✓ lauko rūšis (pvz., pieva, suartas laukas, pūdymas);
  - ✓ dirvožemio tipas;
  - ✓ teršiamų medžiagų ypatumai, pobūdis;
  - ✓ užterštos teritorijos intensyvumas, į dirvožemį patekusių teršalų gylis;
- f) aptikus gyvūnų lavonus:
- ✓ jų rūšis, kiekvienos rūšies individų skaičius;
  - ✓ lavonų išdėstymas priklausomai nuo teršimo šaltinio (pvz., vandens telkinys, pašarai);
  - ✓ lavonų pozos, burnos, akių būseną.
- Ivykio vietos apžiūros metu būtina paimti objektus, paveiktus taršos, tolesniam tyrimui:
- ✓ kvapų, imama iš skirtingų vietų, aukščio;
  - ✓ vandens, taip pat iš skirtingų vietų;
  - ✓ dirvožemio;

- ✓ žuvų, paukščių, augalijos ir kiti.

Aplinkos taršos šaltinio apžiūros metu nustatoma:

- ✓ vandens valymo statinių bendrosios charakteristikos;
- ✓ valymo metodai (pvz., cheminis, fizikinis, biologinis, mišrus);
- ✓ esamos įvairios konstrukcijos;
- ✓ ar atitinka projektą, technologinį reglamentą;
- ✓ išvalyto vandens judėjimo greitis per valymo įrenginius;
- ✓ remonto, rekonstrukcijos pėdsakai.

Apžiūrint judamą aplinkos taršos šaltinį būtina nustatyti:

- ✓ judamo objekto rūšį (pvz., automobilis, barža, laivas, priekaba, geležinkelių vagonas,), jų numerius;
- ✓ objekto viduje teršiančių medžiagų likučius, pėdsakus, jų lokalizaciją, kiekį, konsistenciją, kvapą, jo stiprumą;
- ✓ užterštus darbuotojų drabužius, avalynę, darbo įrankius (nurodomi teršiančių medžiagų bendri požymiai).

2) apklausa

- ✓ nukentėjusiųjų;
- ✓ liudytojų;
- ✓ už aplinkos apsaugos reikalavimų vykdymą atsakingų asmenų;
- ✓ pareigūnų, kontroliuojančių ir prižiūrinčių aplinkos apsaugos vykdymą.

3) Teismo ekspertizės

Teismo cheminė ekspertizė nustato teršalų cheminę sudėtį, koncentraciją, leistinumo ribas ir poveikį supančiai aplinkai, žmonėms, gyvūnams ir augalams.

Toksikologinė ekspertizė nustato tiriamuosiuose objektuose nuodingų, žalingų žmonių, gyvūnų ir žuvų gyvybei medžiagų buvimą.

Radiologinė ekspertizė nustato tiriamuosiuose objektuose radioaktyvius izotopus, jų rūšį.

Biologinė ekspertizė nustato tiriamuosiuose objektuose žalingas biologines, bakteriologines medžiagas, jų rūšį, koncentraciją.

Techninė ekspertizė nustato technines priežastis, sukėlusias aplinkos taršą.

Jos atmaina – technologinė ekspertizė – nustato, ar technologinis režimas atitinka patvirtintą projektą, jeigu neatitinka – poveikį aplinkos apsaugai ir kitus technologinius klausimus.

Hidrotechninė ekspertizė atsako į klausimus, ar įmonių vandens komunikacijos ir valymo įrenginiai atitinka patvirtintą projektą, kuris turi garantuoti ekologinį saugumą, taip pat apie vandens valymo įrenginių taisymo ypatumus ir jų poveikį aplinkai.

Statybų-techninė ekspertizė atsako į klausimus, susijusius su statybų darbais;

Agrotechninė ekspertizė nustato žemės ūkio kultūrų augimo pažeidimų priežastis ir pan.

Ekologinė ekspertizė atsako į klausimus: ar techninis projektas atitinka įmonės ekologinio saugumo reikalavimus, jeigu ne, tai kuriais aspektais; ar konkrečiai zonai (regionui) būdingi ekologinės nelaimės požymiai, jei teigiamas atsakymas, tai kuo pasireiškia; ar tam tikram regionui reikia ypatingos ekologinės apsaugos, jeigu taip, tai kokiai kategorijai priklauso; ar konkreti ūkinė veikla kelia pavojų žmonių gyvybei ir sveikatai, augalijai ir gyvūnijai.

Skiriamos ir atliekamos dar tokios ekspertizės: miškų techninė, zootechninė, ichtiologinė, hidrometeorologinė, teismo medicinos, teismo veterinarinė, žuvų ūkio.

4) darbas su dokumentais

Dokumentų poėmis, apžiūra. Pirmiausia studijuojami dokumentai, reglamentuojantys ūkinės veiklos objektų aplinkos apsaugos klausimus; dokumentai, nustatantys kontrolės ir priežiūros, susijusios su aplinkos apsauga, klausimus.

Susipažįstama su projektais, brėžiniais, schemomis, specialiais žurnalais, ataskaitomis, instrukcijomis, įsakymais, kitais dokumentais, kuriuose įtvirtinti įmonių rekonstrukcijų, remontų darbai.

23.6. Tolesnis baudžiamosios bylos tyrimas

Jis apima papildomas liudytojų, įtariamųjų apklausas, eksperimentą, kitas ekspertizes ir pan.

???

Kontroliniai klausimai

1. Kokius nusikalstamus veiksmus apima aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimai?
2. Kokia yra šių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika, jos struktūra?
3. Kokiais konkrečiais nusikalstamos veikos padarymo būdais įvykdomi tokie nusikalstami veiksmai?
4. Kokie nusikalstamos veikos pėdsakai susiformuoja ir kokiose tipinėse vietose, ant kokių objektų?
5. Kokios įrodinėtinos aplinkybės turi būti nustatytos?
6. Kokie aplinkos arba gamtos išteklių naudojimo apsaugos nusikalstamo įvykio tyrimo pradėjimo pagrindai?
7. Kokie bus atliekami pirminiai tyrimo veiksmai, susiklosčius atitinkamoms tyrimo situacijoms?
8. Kuo pasižymi įvykio vietos apžiūra (tyrimas), aptikus ekologinės nusikalstamos veikos požymius?
9. Kokie ypatumai būdingi įtariamųjų apklausoms?
10. Kokios specialiosios žinios naudojamos atskleidžiant ir tiriant ekologines nusikalstamas veikas?
11. Kokia yra darbo su dokumentais specifika?
12. Kaip įgyvendinamas nusikalstamos veikos tyrėjų bendradarbiavimas?

Referatų temos

1. Aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika.
2. Nuodingų medžiagų saugojimo tvarkos pradinio etapo tyrimo ypatumai.
3. Įvykio vietos apžiūros (tyrimo) ypatumai atskleidžiant ir tiriant ekologinę nusikalstamą veiką.
4. Specialiųjų žinių naudojimas ir jų reikšmė tiriant ekologines nusikalstamas veikas.
5. Tyrimo situacijų ir pirminių tyrimo veiksmų apžvalga atskleidžiant ir tiriant aplinkos apsaugos nusikalstamas veikas.
6. Aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimų tyrimo organizavimas ir planavimas.

24 skyrius

DARBO SAUGOS TAISYKLIŲ NUSIKALSTAMŲ PAŽEIDIMŲ TYRIMAS

Darbo saugos taisyklių nusikalstamų pažeidimų pobūdis ir kriminalistinė charakteristika. Įrodinėtinos aplinkybės bylose dėl darbo saugos taisyklių nusikalstamų pažeidimų.

Nusikalstamų veikų tyrimo pradėjimo ypatumai. Pirminiai tyrimo veiksmai. Įvykio vietos apžiūra. Saugumo technikos, teismo medicinos, kitokių ekspertizių skyrimas ir atlikimas.

Tyrimo versijos ir tyrimo planavimas. Asmenų, pažeidusių saugumo technikos taisykles, nustatymas. Darbas su dokumentais. Liudytojų apklausa, įtariamųjų apklausa. Darbo saugos taisyklių nusikalstamų pažeidimų prevencija.

Tolesni tyrimo veiksmai tiriant šios kategorijos bylas.

24.1. Darbo saugos taisyklių nusikalstamų pažeidimų kriminalistinė charakteristika

LR BK 176 str. nurodyta šios veikos dispozicija.

Darbo saugos taisyklių nusikalstamų pažeidimų kriminalistinės charakteristikos pagrindiniai elementai:

- ✓ nusikalstamos veikos aplinka, kurią lemia organizacinės–techninės, technologinės, priežiūros ir kontrolės, sanitarijos ir higienos, psichologinės, laiko ir kitos aplinkybės;
- ✓ padarytos nusikalstamos veikos mechanizmas;
- ✓ kaltininko asmenybės bruožai;
- ✓ nusikalstamos veikos metu susiformavusių pėdsakų charakteristika;
- ✓ sąlygos ir aplinkybės, palengvinusios šių nusikalstamų veikų įvykdymą.

24.2. Įrodinėtinios aplinkybės

Tyrimo metu turi būti nustatyta:

- ✓ darbo saugos taisyklių nusikalstamo pažeidimo faktas;
- ✓ darbo saugos taisyklių pažeidimo pobūdis;
- ✓ nusikalstamos veikos laikas ir vieta;
- ✓ gamybinės aplinkos ir veiklos pobūdis, kurios procese pažeistos nustatytos taisyklės;
- ✓ priežastinis darbo saugos taisyklių ir atsiradusių visuomenei pavojingų pasekmių ryšys;
- ✓ kilusių pasekmių pobūdis ir dydis.

24.3. Tipinės šių nusikalstamų veikų versijos, susijusios su:

- 1) pažeidimų priežastimis ir tiesioginėmis nelaimingo atsitikimo priežastimis;
- 2) sąlygomis, padėjusiomis atsirasti pažeidimams;
- 3) nusikalstamų pažeidimų asmenimis:
  - ✓ ar nelaimingas atsitikimas įvyko dėl atsakingo už saugumo techniką asmens kaltės;
  - ✓ ar nėra kaltas dėl įvykio pats nukentėjęsysis;
  - ✓ ar nepažeidė taisyklių tiek atsakingas už saugumo techniką asmuo, tiek pats nukentėjęsysis;
  - ✓ ar neįvyko nelaimingas atsitikimas dėl kokio nors eilinio darbuotojo arba pašalinio asmens kaltės.

24.4. Pirminiai tyrimo veiksmai

- 1) gautos medžiagos apie įvykį analizavimas;
- 2) reikalingų dokumentų iš įmonės (įstaigos) išreikalavimas;
- 3) dokumentų, darbo įrankių arba priemonių poėmis;
- 4) kriminalistinis dokumentų tyrimas;
- 5) nukentėjusiojo apklausa;
- 6) liudytojų apklausa;
- 7) objektų tyrimas;
- 8) kiti.

24.5. Pirminiai tyrimo veiksmai, susiklosčius šioms tyrimo situacijoms:

- 1) tyrimo pradėjimas remiantis specialios žinybinės komisijos atlikto tyrimo medžiaga;

2) *tyrimo pradėjimas, gavus duomenų iš medicinos įstaigų arba įmonės administracijos apie nelaimingą atsitikimą darbe.*

Šiais atvejais bus operatyviai atliekama įvykio vietos apžiūra, liudytojų apklausos, nukentėjusiojo apklausa, skiriamos teismo ekspertizės: saugumo technikos, teismo medicinos, inžinerinės techninės ir kitos. Atliekamas svarbus darbas su dokumentais: jų poėmiai, kratos, apžiūros, su jais susijusios teismo ekspertizės (techninės dokumentų, rašyenos).

3) *gaunami duomenys arba pirminė tyrimo medžiaga iš nukentėjusiojo arba jo artimųjų, žiniasklaidos įvykus nelaimingam atsitikimui darbe.*

Šiuo atveju atliekama nukentėjusiojo apklausa, skiriama jo teismo medicinos ekspertizė, liudytojų apklausa, įvykio vietos apžiūra, saugumo techninė teismo ekspertizė, atliekamas kitas darbas su dokumentais.

24.6. Tolesnis bylos tyrimas

Tolesni nusikalstamos veikos tyrimo veiksmai: analizuojami dokumentai, apklausiami liudytojai, įtariamieji, atliekama saugumo technikos ekspertizė, t. y. nustatomi duomenys apie nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybes ir darbų saugos būklę įmonėje.

??? *Kontroliniai klausimai*

1. Kokia yra šių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika?
2. Kokios yra įrodinėtinos aplinkybės?
3. Kokios susiklostę tyrimo situacijos, ir kokie bus atliekami pirminiai tyrimo veiksmai?
4. Kokia yra saugumo techninės teismo ekspertizės reikšmė?
5. Kokie atliekami tyrimo veiksmai su dokumentais ir kokios tų dokumentų rūšys?
6. Kaip organizuojamas ir planuojamas šių nusikalstamų veikų tyrimas?
7. Kokios versijos keliamos ir tikrinamos?
8. Kokia kaltinamojo asmens apklausos taktika?
9. Kokios yra įrodinėtinos aplinkybės baudžiamojoje byloje?

Referatų temos

1. Darbų saugos taisyklių nusikalstamų pažeidimų kriminalistinė apžvalga.
2. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo ypatumai tiriant darbų saugos taisyklių pažeidimus.
3. Įvykio vietos apžiūros taktikos ypatumai atskleidžiant ir tiriant darbų saugos taisyklių pažeidimus.
4. Specialiųjų žinių naudojimas tiriant darbų saugos taisyklių pažeidimus.
5. Darbas su dokumentais atskleidžiant ir tiriant darbų saugos taisyklių pažeidimus.
6. Apklausos ypatumai tiriant ir aiškinant darbų saugos taisyklių pažeidimus.
7. Darbų saugos taisyklių nusikalstamų pažeidimų tyrimo organizavimas ir planavimas.

Literatūra

Pagrindinė

1. Palskys E., Kazlauskas M., Danisevičius P. Kriminalistika. – Vilnius, 1985. P. 294-298.
2. Jankauskas E., Kurila R., Radzevičius L. Darbų saugos ekspertų kvalifikacinio pasirengimo metodiniai nurodymai // Darbų saugos centras prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. – Vilnius, 1999.
3. Naujalis J. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo trūkumai // Teisės problemos. 1994. Nr. 1. P. 82–85.
4. Radzevičius L. Nelaimingo atsitikimo įvykio vietos apžiūros ypatumai prieš skiriant darbų saugos techninę ekspertizę // Jurisprudencija. – Vilnius, 1999. Nr. 11 (3).
5. Radzevičius L. Teismo darbų saugos ekspertizės: galimybės ir darymo problemos // Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos. – Vilnius, 1996. P. 315–329.
6. Saugumo technikos ekspertizės skyrimas ir medžiagos jai parengimas. Metodinės rekomendacijos. – Vilnius, 1994.

Papildoma

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis dėl nelaimingo atsitikimo darbe fakto ir priežasties nustatymo, 1995 10 25 // Teismų praktika. 2000. Nr. 12.
8. Žmonių sauga darbe. Norminių aktų rinkinys. Valstybinė darbo inspekcija. – Vilnius, 1998–2000. 1–3 d.
9. Справочная книга криминалиста. – Москва, 2000.

25 skyrius

NEPILNAMEČIŲ DAROMŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO YPATUMAI

Nepilnamečių dažniausiai daromų nusikalstamų veikų pobūdis. Nepilnamečių daromų nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos ypatumai. Įrodinėtinos aplinkybės nepilnamečių daromų nusikalstamų veikų bylose. Nepilnamečių daromų nusikalstamų veikų tyrimo pirminis etapas ir nusikalstamų veikų tyrimo planavimo ypatumai. Nepilnamečių liudytojų ir nepilnamečių įtariamųjų apklausos ypatumai.

Kratos taktikos ypatumai. Nepilnamečių sulaikymas ir suėmimas. Nepilnamečių daromų nusikalstamų veikų prevencija.

25.1. Bendri nusikalstamų veikų, kuriuos padarė nepilnamečiai, charakteristikos ypatumai

Nepilnamečių padarytų nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos pagrindiniai elementai:

- ✓ nusikalstamos veikos aplinka;
- ✓ padarytos nusikalstamos veikos mechanizmas;
- ✓ nusikalstamos veikos metu susiformavusių pėdsakų charakteristika;
- ✓ nusikalstamų veikų, kurias įvykdo nepilnamečiai, pobūdis ir pasikėsinimo dalykas;
- ✓ nepilnamečio asmenybės ir charakterio ypatumai;
- ✓ paauglio psichologiniai aspektai;
- ✓ nukentėjusiųjų asmenybės bruožai.

25.2. Įrodinėtinos aplinkybės

Be įprastai nustatomų aplinkybių, įrodinėjama:

- ✓ nepilnamečio amžius (gimimo data);
- ✓ gyvenimo ir auklėjimo sąlygos;
- ✓ priežastys, dariusios įtaką nusikalstamos veikos padarymui;

- ✓ bendrininkų grupė;
- ✓ nepilnamečio psichinis išsivystymas;
- ✓ kitos aplinkybės.

25.3. Tipinės versijos

Nusikalstamų veikų, kurias įvykdo nepilnamečiai, tyrimo versijos keliamos įvertinant pradinę informaciją apie nusikaltimo būdą, paliktus pėdsakus (jų dydį, lokalizaciją, nepilnamečių elgsenos pėdsakus ir pan.), pranešimų apie įtariamųjų skaičių, amžių, veiksmus, pasikėsینimo dalyką.

Keliamos versijos:

- ✓ nusikaltimą padarė nepilnametis arba jų grupė;
- ✓ nusikaltimą padarė suaugęs asmuo, įtraukdamas nepilnametį;
- ✓ nusikaltėliai darydami nusikaltimą išnaudojo mažamečio savybes;
- ✓ nepilnamečio įtraukimas į nusikalstamą veiką;
- ✓ nusikaltimą padarė suaugęs, bet nedidelio ūgio ir smulkaus kūno sudėjimo asmuo

25.4. Tipinės tyrimo situacijos ir tyrimo veiksmai pirminiame tyrimo etape

Pirminio tyrimo etape susiklosto šios tyrimo situacijos:

- ✓ *Nukentėjusysis arba liudytojai, nežinodami nusikaltėlių, tvirtina, kad pagal išorinius požymius, elgseną ir pagal kitas savybes tai galbūt nepilnamečių darbas.*

Tokios situacijos atveju, kai yra intelektualių nusikalstamos veikos pėdsakų, pabrėžiamas materialių pėdsakų susidarymas. Dažniausiai tokiais atvejais atliekama: įvykio vietos apžiūra (tyrimas); nukentėjusiojo ir kitų liudytojų (tarp jų ir materialiai atsakingų asmenų) apklausa; vykdomos operatyvinės paieškos priemonės „karštais pėdsakais“; įtariamųjų sulaikymas; jų apklausa; kratos, teismo ekspertizių skyrimas; parodymų patikrinimai vietoje ir pan.;

- ✓ *Nukentėjusieji ir liudytojai žino nusikaltėlius ir jų amžių.*

Tokiais atvejais atliekama: nepilnamečių sulaikymas ir jų asmens krata; įvykio vietos apžiūra (tyrimas); sulaikytųjų ir kitų asmenų apklausa

sos; parodymai atpažinti; pėdsakų kriminalistinis tyrimas; kratos jų gyvenamosiose ir pagalbinėse patalpose; teismo ekspertizių skyrimas.

25.5. *Atskirų tyrimo veiksmų su nepilnamečiais ypatumai*

1) *įvykio vietos apžiūra (tyrimas)*

Jos metu pabrėžiama:

- ✓ susiformavusių pėdsakų mechanizmas;
- ✓ pasikėsinimo objekto, dalyko ypatumai;
- ✓ nusikalstamos veikos padarymo būdo požymiai:
  - nusikalstamos veikos atlikimas iš anksto nesiruošus;
  - nesudėtingi patekimo į patalpas būdai;
  - naudojamų įrankių ir priemonių apibūdinimas;
  - palikti asmeniniai daiktai;
  - ciniškų veiksmų požymiai;
- ✓ fizinės, socialinės ir psichologinės nepilnamečių savybės;
- ✓ nepilnamečių įgūdžiai;
- ✓ nusikalstamos veikos slėpimo ir maskavimo ypatybės.

2) *apklausa*

Ji priklauso nuo nepilnamečio procesinės padėties (nukentėjusysis, liudytojas ar įtariamasis).

Apklausos ypatumus nulėmė:

- ✓ psichologinio kontakto užmezgimas padedant psichologui, vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojui;
- ✓ nepilnamečio parodymų formavimosi ypatybės (nuo įvykio suvokimo iki jo atkūrimo);
- ✓ nepilnamečių apklausos taktinių būdų naudojimo specifika;
- ✓ kriminalistinių techninių priemonių naudojimo ypatumai.

3) *krata*

- ✓ ieškomų objektų charakteristika;
- ✓ kratomo objekto ypatumai (pvz., gyvenamosios arba kitos paskirties patalpos);
- ✓ nepilnamečio ir jo tėvų arba atstovų pagal įstatymą emocinė reakcija į kratančiųjų veiksmus.

4) *teismo ekspertizės*

- ✓ teismo medicinos skiriama tais atvejais, kai nėra duomenų, patvirtinančių paauglio amžių, kai asmuo jį slepia arba kai turimi dokumentai kelia abejonių dėl jų tikrumo;

- ✓ teismo psichiatrinė skiriama psichinei nepilnamečių būklei išsiaiškinti;
- ✓ teismo psichologinė skiriama paauglio emocinei būklei, nukrypimui nuo būdingų amžiaus grupės normų tirti.

25.6. Tolesnis nusikalstamų veikų tyrimas

Tolesnis nusikalstamos veikos tyrimas apima dokumentų analizę, liudytojų apklausas, įtariamųjų apklausas, parodymų patikrinimus vietoje, nepilnamečio gyvenimo sąlygų ištyrimą, kitus veiksmus.

???

Kontroliniai klausimai

1. Kokia yra nepilnamečių daromų nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika?
2. Kokios įrodinėtinos aplinkybės ir pirminio tyrimo etapo ypatumai?
3. Kokios yra šių nusikalstamų veikų tyrimo psichologinės ypatybės?
4. Kokios susiklostę tyrimo situacijos ir kokie bus atliekami pirminiai tyrimo veiksmai?
5. Kokia yra įvykio vietos apžiūros taktikos specifika?
6. Kokie yra nepilnamečių apklausos taktiniai, psichologiniai ypatumai?
7. Kokios teismo ekspertizės gali būti skiriamos?
8. Kokie nepilnamečio įtariamojo sulaikymo teisiniai, taktiniai aspektai?
9. Kokios tipinės nusikalstamų veikų versijos ir šių nusikalstamų veikų organizavimo ir planavimo ypatumai?
10. Kokie kitų tyrimo veiksmų taktikos ypatumai: kratos, poëmio, lyginamųjų pavyzdžių paëmimo, parodymo atpažinti ir pan.?

Referatų temos

1. Nepilnamečių psichologinė charakteristika.
2. Nepilnamečių paliekamų pëdsakų apžvalga ir jų tyrimo galimybės.
3. Specialiųjų žinių naudojimas tiriant nusikalstamas veikas, padarytas nepilnamečių.
4. Nepilnamečio įtariamojo apklausos ypatumai.

26 skyrius

ORGANIZUOTŲ GRUPOUOČIŲ DAROMŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO YPATUMAI

Kriminalistinis organizuotų nusikalstamų grupuočių apibūdinimas. Organizuotų grupuočių dažniausiai daromų nusikalstamų veikų pobūdis ir charakteringi bruožai. Nusikalstamų veikų, padarytų organizuotų grupuočių, įrodinėtinių aplinkybių ypatumai.

Tyrimo veiksmų ir procesinių prievartos priemonių atlikimo ypatumai tiriant organizuotų grupuočių padarytas nusikalstamas veikas. Versijos ir tyrimo planavimo ypatumai. Pirminiai tyrimo ir operatyviniai veiksmai, procesinės prievartos priemonės tiriant šias nusikalstamas veikas. Apklausų taktikos ypatumai. Specialiųjų žinių reikšmė tiriant šias nusikalstamas veikas. Kratų atlikimo taktikos ypatumai.

Tolesni bylos tyrimo ypatumai.

Specializuotų teisėsaugos institucijų sąveika ir veiklos koordinavimas tiriant organizuotų grupuočių padarytas nusikalstamas veikas.

26.1. Kriminalistiniai šių nusikalstamų veikų charakteristikos ypatumai

Organizuotų grupuočių veiklos charakteristika daug platesnė:

- ✓ nusikalstamų grupių ir organizuotų susivienijimų kūrimosi (formavimosi) sąlygos;
- ✓ nusikalstamų grupių ir organizuotų susivienijimų struktūra;
- ✓ nusikalstamų grupuočių veiklos pobūdis;
- ✓ nusikalstamų veikų pasikėsinimo objektas;
- ✓ nusikalstamų grupių ir organizuotų susivienijimų daromų nusikalstamų veikų būdas ir jų maskavimo ypatumai;
- ✓ nusikalstamos veikos pėdsakų susiformavimo mechanizmai;

- ✓ nusikalstamų grupių bendrininkavimo ypatumai ir jų narių asmenybių bruožai;
- ✓ nusikalstamos veikos aukų charakteristikos.

26.2 Įrodinėtinos aplinkybės

Be tradicinių aplinkybių, nustatinėjama:

- ✓ organizuotos grupės kiekybinis rodiklis;
- ✓ organizuotos grupės struktūra;
- ✓ organizuotos grupės lyderiai;
- ✓ organizuotos grupuotės nario vaidmuo nusikalstamoje hierarchijoje;
- ✓ organizuotos grupuotės narių asmenybės bruožai;
- ✓ jų gyvenimo būdas ir galimi ryšiai;
- ✓ nusikalstamos veiklos formavimo kryptis;
- ✓ kriminalinės veiklos sferos;
- ✓ atskirų organizuotos grupuotės narių polinkis į šalutinę nusikalstamą veiklą ir galimybės įvykdyti konkrečias nusikalstamas veikas;
- ✓ korupciniai organizuotos grupuotės ryšiai;
- ✓ priežastys ir sąlygos, palengvinusios grupuotės formavimąsi ir nusikalstamų veikų darymą;
- ✓ kita.

26.3. Tipinės versijos

- 1) nusikaltimus padarė nusikalstama grupuotė.
- 2) nusikaltimus padarė ne grupuotė.
- 3) nusikaltimus padarė tarpusavyje kovojančios organizuotos grupuotės.
- 4) nusikaltimą padarė profesionalus nusikaltėlis.
- 5) nusikaltimas padarytas ne organizuotos grupuotės narių.

26.4. Pradinio tyrimo etapo ypatumai

- 1) ikiteisminis tyrimas pradedamas remiantis operatyvine informacija apie organizuotos grupuotės nusikalstamą veiklą, t. y. turi būti nustatyti nusikalstamos veikos požymiai. Operatyvinė informacija turi atitikti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimus, keliamus ikiteisminio tyrimo metu ren-

kamai informacijai. Kitaip tariant, operatyvinė informacija turi būti „legalizuota“ baudžiamojo proceso atžvilgiu.

- 2) ikiteisminis tyrimas pradedamas remiantis oficialiu nukentėjusiojo pareiškimu dėl jo atžvilgiu vykdomos nusikalstamos veiklos (pvz., turto prievartavimas).
- 3) ikiteisminis tyrimas pradedamas remiantis įvykio vietas (kitų objektų) apžiūros ar tyrimo, operatyvinių paieškos priemonių rezultatų pagrindu.

26.5. Pirminių tyrimo veiksmų ir procesinės prievartos priemonių apžvalga ir atlikimo ypatumai

Įvykio vietos apžiūros metu atkreiptinas dėmesys į:

- ✓ nusikalstamo pasikėsینimo dalyko ypatumus;
- ✓ nusikalstamos veikos padarymo būdą;
- ✓ nusikaltėlių paliktus pėdsakus;
- ✓ įvykio vietos aplinkos pasikeitimus.

Liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausos atveju pabrėžiama:

- ✓ asmenų, dalyvavusių organizuotos grupuotės nusikalstamoje veikoje, skaičius ir jų išorės požymiai;
- ✓ kiekvieno asmens konkretūs veiksmai, elgesio ypatumai;
- ✓ kaip jie vienas kitą vadino, ar naudojo pravardes, nusikaltėlių žargoną;
- ✓ kas vadovavo jų veiksams;
- ✓ kas ir kokių įrankių, ginklų turėjo;
- ✓ kaip jie paliko įvykio vietą, ar su savimi nepasiėmė kito asmens.

Panaši schema taikoma ir liudytojams, tik galima papildomai išsiaiškinti tokias aplinkybes, kur jie buvo nusikalstamos veikos darymo metu, kokia buvo jų būseną tuo metu ir pan.

Įtariamųjų apklausos taktika priklauso nuo:

- ✓ organizuotos nusikalstamos grupuotės pobūdžio;
- ✓ organizuotos grupuotės dalyvio vaidmens ir padėties joje;
- ✓ organizuotos grupuotės dalyvio „iki nusikalstamoji veikla“, profesijos, išsilavinimo, nuo ankstesnio teistumo ypatumų.

Objektų paieška kratos metu:

- ✓ nusikalstamos veikos įrankiai;

- ✓ daiktai, neteisėtos civilinės apyvartos – ginklai, šaudmenys, sprogstamosios medžiagos, narkotinės ir psichotropinės medžiagos ir pan.;
- ✓ daiktai, ant kurių išlikę nusikalstamų veiksmų pėdsakai;
- ✓ pinigai, brangenybės, vertybiniai popieriai, bankų dokumentai tretiesiems asmenims ir pan.;
- ✓ įvairūs kiti dokumentai;
- ✓ pasislėpęs nusikaltėlis.

Dar vienas kratos ypatumas – grupinės kratos, t. y. kai kratos atliekamos pas kelis įtariamuosius vienu metu. Grupinių kratų atlikimas reikalauja nusikalstamos veikos tyrėjų didelių pastangų, organizuotumo, operatyvumo, tikslumo ir konfidencialumo.

Dokumentų ir daiktų apžiūros arba tyrimo metu nustatoma:

- ✓ objektų, buvusių nusikalstamos veikos įrankiais, charakteristika;
- ✓ nusikalstamo pasikėsینimo objektų charakteristika;
- ✓ dokumentų turinys;
- ✓ kitų rašytinių dokumentų, kurie leidžia išsiaiškinti įtariamųjų asmeninius tarpusavio ryšius, turinys.

26.6. Tolesnis organizuotų grupuočių atliekamų nusikalstamų veikų tyrimas

Tolesnis nusikaltimų, susijusių su organizuotomis grupėmis, ikiteisminis tyrimas gali būti atliekamas remiantis atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodikomis (pvz., prekybos žmonėmis, įtraukimo į prostituciją, turto prievartavimo, nužudymų ir pan.). Būtina turėti omeny, kad organizuotų nusikalstamų grupuočių nusikalstama veikla nėra vienadienė ir reikia ruošti kruopščiam daugelio epizodų (veikų) tyrimui. Pastaraisiais metais ryškėja organizuotų grupių ekonominių nusikaltimų tendencija (kontrabanda, nusikaltimai informatikos srityje, lėšų grobstymai iš tarptautinių fondų, „pinigų plovimas“ ir pan.). Tai daugybė nusikaltimų, kurie suponuoja ir plačią tyrimo metodikų įvairovę.

???

Kontroliniai klausimai

1. Koks organizuotų grupuočių daromų nusikalstamų veikų pobūdis?
2. Apibūdinkite kiekvieną organizuotos grupės tipą ir jos charakteristiką.
3. Kokia yra organizuotų grupių kriminalistinė charakteristika?
4. Kokios yra nustatomos įrodinėtinos aplinkybės atskleidžiant ir tiriant organizuotos grupės įvykdomas nusikalstamas veikas?
5. Kuo ypatinga ikiteisminio tyrimo pradžia atskleidžiant grupės asmenų įvykdomas nusikalstamas veikas?
6. Kokie yra atskirų tyrimo veiksmų ir procesinės prievartos priemonių ypatumai atskleidžiant ir tiriant šias nusikalstamas veikas?
7. Kuo pasireiškia specialiųjų žinių specifika nagrinėjant šios kategorijos nusikalstamas veikas?
8. Apibūdinkite nusikalstamų veikų tyrėjų tarpusavio santykius atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas, įvykdytas organizuotos grupuotės?

Referatų temos

1. Kriminalistiškai reikšmingų aplinkybių, susijusių su nusikalstama (organizuota) grupe, apibūdinimas.
2. Ikiteisminio tyrimo pradinio etapo ypatumai atskleidžiant nusikalstamos grupuotės neteisėtus veiksmus.
3. Nusikalstamos veikos tyrėjų bendradarbiavimo formos ir ypatumai, tiriant nusikalstamas veikas, susijusias su organizuota nusikalstama grupe.
4. Pirminiai tyrimo veiksmai, atliekami susiklosčius tam tikroms tyrimo situacijoms.
5. Įtariamųjų ir kaltinamųjų apklausos taktikos ypatumai, įrodinėtinų aplinkybių išsiaiškinimas.
6. Įvykio vietos apžiūros taktika atskleidžiant ir tiriant nusikalstamas veikas, įvykdytas organizuotos grupės.
7. Specialiųjų žinių naudojimas atskleidžiant ir tiriant organizuoto nusikalstamumo daromas nusikalstamas veikas.

Pagrindinė

1. Dapšys A. Organizuotas nusikalstamumas ir korupcija: prevencijos ir kontrolės sistemos kūrimo Lietuvoje prielaidos ir perspektyvos // Teisės problemos. – Vilnius, 1997. Nr. 4.
2. Justickis V. Organizuotas nusikalstamumas. Ekonominiai pagrindai // Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius, 2001. Nr. 20 (12).
3. Morozovas I. Bendrieji procesiniai, taktiniai ir organizaciniai grupinių grobimų išaiškinimo ir tyrimo klausimai // LR baudžiamųjų įstatymų reforma. Respublikinės mokslinės konferencijos pranešimų tezės (1990 10 30–31 d.). – Vilnius, 1990.
4. Piesliakas V. Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. – Vilnius, 1993. Nr. 1.
5. Šimkus K. Nusikalstamų organizacijų savisaugos sistema // Kriminalinė justicija: mokslo darbai. – Vilnius, 1996. Nr. 5.
6. Šimkus K. Organizuotas nusikalstamumas kaip grėsmė nacionaliniam saugumui // Jurisprudencija. – Vilnius, 2000. Nr. 15 (7).
7. Metodinės rekomendacijos dirbant su šaudmenimis, sprogstamosiomis medžiagomis ir tiriant įvykio vietas po sprogimų. – Vilnius, 1996.

Papildoma

8. Gutauskas A. Tarptautinio organizuoto nusikalstamumo prevencijos organizavimas Lietuvoje. – Vilnius, 2000.
  9. Kuklianskis S. Nusikalstamumo kontrolės Lietuvoje mokslinė koncepcija. – Vilnius, 1995.
  10. Организованная преступность. Курс лекций. – Санкт-Петербург, 2002.
  11. Яблоков Н. П. Расследование организованной преступной деятельности. Практическое пособие. – Москва, 2002.
-
-
-
-
-

PABAIGOS ŽODIS

Kriminalistika yra nuolat besivystantis mokslas. Nauji gamtos mokslų atradimai suteikia kriminalistikai galimybę pasinaudoti jais identifikuojant asmenis, objektus. Sparčiai besivystančios skaitmeninės technologijos ir besiplečiantis kompiuterinės, programinės įrangos naudojimas visose žmogaus veiklos srityse skatina kriminalistus tobulinti tyrimo būdus, metodus, techniką. Tokiu būdu gali atsirasti ne tik naujų kriminalistinių tyrimų (ekspertizių) rūšių, bet ir kriminalistikos skyrių, šakų.

Šiame kelyje kriminalistų, nusikaltimų tyrėjų, teisininkų gali tykoti išcentrinį ketinimų pavojus. Platus kriminalistikos žinių naudojimas kitose gyvenimo srityse, kitose teisės šakose neturėtų sukelti naujų kriminalistikos rūšių, arba apskritai „naujų kriminalistikų“ atsiradimo iliuzijų. Sprendžiant panašius klausimus mokslininkų dar laukia didelis darbas.

Tai, ką Jūs perskaitėte šioje knygoje, yra tik nedidelė dalis to, kas vadinama KRIMINALISTIKA. Mes galime tikėtis, kad šis mokslas Jus sudomino ir paskatino toliau gilintis į savitus visuomenės reiškinių pažinimo metodus, dažnai nemalonus, kartais kraupius, tačiau reikalingus tai pačiai visuomenei. Galbūt ne tik teisinėje praktikoje, bet ir kasdieniame gyvenime Jums pravėrs įgytas sugebėjimas, studijuojant kriminalistikos mokslą, atsakyti į nuolatinis kriminalistikos klausimus: *kas, kur, kada, koku būdu, kam padedant...*

**doc. dr. Burda Ryšardas, dr. Krikščiūnas Rolandas,
Latauskienė Eglė, prof. dr. Malevski Hendryk,
Matulienė Snieguolė**

Kr246 Kriminalistikos taktika ir metodika: mokomasis leidinys nuotolinėms studijoms. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. – 172 p., 1 schema, 29 lentelės.

Bibliogr.: p. 15, 21, 22, 35, 41, 42, 49, 53, 54, 59, 60, 66, 70, 76, 77, 84, 90, 97, 98, 103, 104, 108, 115, 119, 125, 131, 132, 136, 137, 142, 146, 147, 154, 158, 159, 164, 170.

ISBN 9955-563-47-8

Nuotolinio mokymo leidinyje pateiktos pagrindinės kriminalistikos taktikos ir atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodikos dalių sąvokos, atskirų kriminalistikos dalių sistemos ir metodai. Kiekviename skyriuje yra jam priskirti kriminalistikos programos klausimai, trumpai paaiškinami svarbiausi tos temos klausimai, pateikiamas kontrolinių klausimų sąrašas, pavyzdinis referatų temų sąrašas bei tai temai skirta pagrindinė ir papildoma literatūra. Visa tai suteikia galimybę studentui savarankiškai pradėti studijuoti kriminalistikos taktiką ir atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodiką bei toliau gilintis į atskiras kriminalistikos temas.

Leidinyi skirtas studentams, studijuojantiems teisę neakivaizdiniu būdu, gali būti panaudotas organizuojant seminarus dieninėse studijose.

UDK 343.98(075.8)

**Ryšardas Burda, Rolandas Krikščiūnas, Eglė Latauskienė,
Hendryk Malevski, Snieguolė Matulienė
KRIMINALISTIKOS TAKTIKA IR METODIKA**

Mokomasis leidinys
nuotolinėms studijoms

Redaktorė *Sofija Daubaraitė*

Korektūrą skaitė *Jurgita Marija Bagdonavičienė*

Rinkėja *Dovilė Gaidytė*

Maketuotoja *Regina Bernadišienė*

Viršelio dailininkė *Stanislava Narkevičiūtė*

SL 585. 2004 02 24. 6,22 leidyb. apsk. l.

Tiražas 1000 egz. Užsakymas .

Išleido Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, Ateities g. 20, 2057 Vilnius.

Tinklalapis internete www.ltu.lt

El. paštas leidyba@ltu.lt

Spausdino UAB „Baltijos kopija“, Kareivių 13b, Vilnius.

Tinklalapis internete www.kopija.lt

El. paštas info@kopija.lt